तिसाहस्रंनृलोके यत्प्रतिष्ठितम्॥नृणां हि सदृशं रामचरितं वर्णितं ततः ॥सीतामाहात्म्यसारं यद्वि
शेषादत्र नोक्तवान् ॥ शृणुष्वावहितो ब्रह्मन्काकुत्स्थचरितं महत्" इति ॥ नृलोके पंचविंशति
साहस्रं यद्रामायणं प्रतिष्ठितं ततस्तन्मध्ये नृणां हि नृणामेव सदृशं रामचरितं वर्णितम् । चतुर्विं
शतिसहस्रेणेत्यर्थः ॥ अत्र पंचविंशतिसाहस्रे यत्सीतामाहात्म्यसारं तद्विशेषादहं नोक्तवान् अतः
हे ब्रह्मन् तन्महत्काकुत्स्थचरितं शृणुष्वेतितदर्थः ॥ किंच पुस्तकांतरे सीताजन्मकथनानंतरं
नवमाध्यायारंभे "चतुर्विंशतिसाहस्रे रामायणमहार्णवे ॥ सीताविवाहादिसर्वं प्रोक्तमस्ति द्विज
र्षभ॥पुनस्तत्कथनं विद्धिपिष्टपेषणमेव हि"॥इत्युक्त्वा वनवासमध्ये रामहनुमत्समागमप्रभृति सर्वं
कथितम् ॥ उपसंहारे चरमाध्याये कथिताख्यानानुक्रमेणैवानुक्रमणिकापि दृश्यते ॥ तथाच
उपक्रमोपसंहाराभ्यां पुस्तकांतरस्थपाठानुरोधेन चायं ग्रंथो महारामायणोत्तरकांडसंबन्धी पूर्वो
क्तसंख्याकश्चेति सिध्यति ॥ एवं सति इति करणस्थाद्भुतोत्तरकांडे इत्यपि संमतं भवतीति
नास्ति कांडषट्कसत्तासंभावनेति शिवम् ॥

खेमराज श्रीकृष्णदास,
"श्रीवेङ्कटेश्वर"यन्त्रालयाध्यक्ष–मुंबई.

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथाद्भुतरामायणप्रारम्भः॥ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् ॥देवींस
रस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ नमस्तस्मैमुनींद्रायश्रीयुताययशस्विने ॥ शांतायवीत
रागायवाल्मीकायनमोनमः ॥ २ ॥ रामायरामभद्रायरामचंद्रायवेधसे ॥ रघुनाथायनाथायसीता
याःपतयेनमः ॥ ३ ॥ जयतिरघुवंशतिलकः कौशल्यानंदवर्द्धनोरामः ॥ दशवदननिधनकारीदा
शरथिःपुंडरीकाक्षः ॥ ४ ॥ ॥ तमसातीरनिलयंनिलयंतपसांगुरुम् ॥वचसांप्रथमस्थानंवाल्मीकिं
मुनिपुंगवम् ॥ १ ॥ विनयावनतोभूत्वाभारद्वाजोमहामुनिः ॥ अपृच्छत्संमतः शिष्यः कृतांज
लिपुटोवशी ॥ २ ॥रामायणमितिख्यातंशतकोटिप्रविस्तरम् ॥ प्रणीतंभवतायच्चब्रह्मलोकेप्रतिष्ठि
तम् ॥ ३ ॥ श्रूयतेब्राह्मणैर्नित्यमृषिभिःपितृभिःसुरैः ॥ पंचविंशतिसाहस्रंरामायणमिदंभुवि ॥४॥
तदाकर्णितमस्माभिःसविशेषंमहामुने ॥ शतकोटिप्रविस्तारेरामायणमहार्णवे ॥ ५ ॥ किंगीत
मिहमुष्णातितन्मेकथयसुव्रत ॥ आकर्ण्योदरिणः पृष्टंभारद्वाजस्यवैमुनिः ॥ ६ ॥ हस्तामलक
वत्सर्वंसस्मारशतकोटिकम् ॥ ओमित्युक्त्वामुनिःशिष्यंप्रोवाचवदतांवरम् ॥ ७॥ भारद्वाजचिरंजी
वसाधुस्मारितमद्यनः ॥ शतकोटिप्रविस्तारेरामायणमहार्णवे ॥ ८ ॥ रामस्यचरितंसर्वमाश्चर्यंस
म्यग्गीरितम् ॥ पंचविंशतिसाहस्रंनृलोकेयत्प्रतिष्ठितम् ॥ ९ ॥ नृणांहिसदृशंरामचरितंवर्णितंततः ॥

सीतामाहात्म्यसारंयद्विशेषादत्रनोक्तवान् ॥ १० ॥ शृणुष्वावहितोब्रह्मन्काकुत्स्थचरितंमहत् ॥
सीतायामूलभूतायाःप्रकृतेश्चरितंमहत् ॥ ११ ॥ आश्चर्यमाश्चर्यमिदंगोपितंब्रह्मणोगृहे ॥ हिताय
प्रियशिष्यायतुभ्यमावेदयामितत् ॥ १२ ॥ जानकीप्रकृतिः सृष्टेरादिभूतामहागुणा ॥ तपःसि
द्धिः स्वर्गसिद्धिर्भूतिमूर्तिमतीसती ॥ १३ ॥ विद्याविद्याचमहतीगीयतेब्रह्मवादिभिः ॥ ऋद्धिः
सिद्धिर्गुणमयीगुणातीतागुणात्मिका ॥ १४॥ ब्रह्मब्रह्मांडसंभूतासर्वकारणकारणम् ॥ प्रकृतिर्विकृ
तिर्देवीचिन्मयीचिद्विलासिनी ॥ १५ ॥ महाकुंडलिनीसर्वानुस्यूताब्रह्मसंज्ञिता ॥ यस्याविल
सितंसर्वंजगदेतच्चराचरम् ॥ १६ ॥ यामाधायहृदिब्रह्मन्योगिनस्तत्त्वदर्शिनः ॥ विघट्टयंतिहृ
द्ग्रंथिंभवंतिसुखमूर्तिकाः ॥ १७ ॥ यदायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिसुव्रत ॥ अभ्युत्थानमधर्मस्य
तदाप्रकृतिसंभवः ॥ १८॥ रामःसाक्षात्परंज्योतिःपरंधामपरःपुमान् ॥ आकृतौपरमोभेदोनसीता
रामयोर्यतः ॥१९॥ रामःसीताजानकीरामभद्रोनाणुभेदोनैतयोरस्तिकश्चित् ॥ संतोबुद्ध्वातत्त्वमे
तद्विबुद्धाःपारंयाताःसंसृतेर्मृत्युवक्त्रात् ॥२०॥रामोऽचिंत्योनित्यचित्सर्वसाक्षीसर्वांतःस्थःसर्वलो
कैककर्ता॥ भर्ताहर्तानंदमूर्तिर्विभूमासीतायोगाच्चिंत्यतेयोगिभिःसः ॥ २१ ॥ अपाणिपादोजवनो
ग्रहीतापश्यत्यचक्षुःसशृणोत्यकर्णः॥ सवेत्तिविश्वंनहितस्यवेत्तातमाहुरग्र्यंपुरुषंपुराणम् ॥२२ ॥

तयोःपरंजन्मउदाहरिष्येययोर्यथाकारणदेहधारिणोः ॥ अरूपिणोरूपविधारणंपुनर्नृणांमहानुग्रह
एवकेवलम् ॥ २३ ॥ पठन्द्विजोवागृषभत्वमीयात्क्षत्रान्वयोभूमिपतित्वमीयात् ॥ वणिग्जनःपुण्य
फलत्वमीयाच्छृण्वन्हिशूद्रोऽपिमहत्त्वमीयात् ॥ २४ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेअद्भुतो
त्तरकांडेआदिकाव्येप्रथमःसर्गः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
भारद्वाजशृणुष्वाथरामचंद्रस्यधीमतः ॥ जन्मनःकारणंविप्रइक्ष्वाकुकुलवारिधौ ॥ १ ॥ सीताया
श्चमहादेव्याःपृथिव्यांजन्महेतुकम् ॥ तत्ररामकथामादौवक्ष्यामिमुनिपुंगव ॥ २ ॥ श्रूयतांमुनि
शार्दूलअंबरीषकथालयम् ॥ पुरुषोत्तममाहात्म्यंसर्वपापहरंपरम् ॥ ३ ॥ त्रिशंकोर्दयिताभार्यासर्व
लक्षणशोभिता ॥ अंबरीषस्यजननीनित्यंशौचसमन्विता ॥ ४ ॥ योगनिद्रांसमारूढंशेषपर्य
कशायिनम् ॥ नारायणंमहात्मानंब्रह्मांडकमलोद्भवम् ॥ ५ ॥ तमसाकालरुद्राख्यंरजसाकनकां
डजम् ॥ सत्वेनसर्वगंविष्णुंसर्वदेवनमस्कृतम् ॥ ६ ॥ अर्चयामाससततंवाङ्मनःकायवृत्तिभिः ॥
माल्यदामादिकंसर्वंस्वयमेवव्यचीकरत् ॥ ७ ॥ गंधादिपेषणंचैवधूपद्रव्यादिकंतथा ॥
तत्सर्वंकौतुकाविष्टास्वयमेवचकारसा ॥ ८ ॥ शुभापद्मावतीनित्यंवचोनारायणेतिच ॥ अनं
तेतिचसानित्यंभाषमाणायतव्रता ॥ ९ ॥ दशवर्षसहस्राणितत्परेणांतरात्मना ॥ अर्चया

मासगोविंदंगंधपुष्पादिभिःशुभैः ॥ १० ॥ विष्णुभक्तान्महाभागान्सर्वपापविवर्जितान् ॥
दानमानार्चनैर्नित्यंधनैरत्नैरतोपयत् ॥ ११ ॥ ततःकदाचित्सादेवीद्वादश्यांसमुपोष्यवै ॥ हरे
रग्रेमहाभागासुष्वापपतिनासह ॥ १२ ॥ तत्रनारायणोदेवस्तामाहपुरुषोत्तमः ॥ किमिच्छ
सिवरंभद्रेमत्तःकिंब्रूहिभामिनि ॥ १३ ॥ साहृष्ट्वातंवरंवव्रेपुत्रस्त्वद्भक्तिमान्भवेत् ॥ सार्वभौ
मोमहातेजाःस्वकर्मनिरतःशुचिः ॥ १४ ॥ तथेत्युक्त्वाददौतस्यैफलमेकंजनार्दनः ॥ साप्रबु
द्धाफलंदृष्ट्वाभर्त्रेसर्वंनिवेद्यच॥१५॥भक्षयामाससंदृश्यफलंतद्धृष्टमानसा ॥ ततःकालेनसादेवीपुत्रं
कुलविवर्धनम् ॥ १६॥ असूयतशुभाचारंवासुदेवपरायणम् ॥ शुभलक्षणसंपन्नंचक्रांकितमनुत्तम
म्॥१७॥जातंदृष्ट्वापितापुत्रंक्रियाःसर्वाश्चकारवै॥अंबरीषइतिख्यातोलोकेसमभवत्प्रभुः ॥ १८ ॥
पितर्युपरतेश्रीमानभिषिक्तोमहात्मभिः ॥ मंत्रिष्वाधायराज्यंचतपउग्रंचकारसः ॥ १९ ॥ संवत्सर
सहस्रंवैजपन्नारायणंप्रभुम् ॥हृत्पुंडरीकमध्यस्थंसूर्यमंडलमध्यगम् ॥२०॥शंखचक्रगदापद्मधारयं
तंचतुर्भुजम् ॥शुद्धजांबूनदनिभंब्रह्मविष्णुशिवात्मकम् ॥२१॥सर्वाभरणसंयुक्तंपीतांबरधरंप्रभुम् ॥
श्रीवत्सवक्षसंदेवंपुरुषंपुरुषोत्तमम्॥२२ ॥ ततोगरुडमारुह्यसर्वदेवैरभिष्टुतः ॥ आजगामसविश्वा
त्मासर्वलोकनमस्कृतः ॥ २३ ॥ ऐरावतमिवाचिंत्यंकृत्वावैगरुडंहरिः ॥ स्वयंशक्रइवासीनस्तमाह

नृपसत्तमम् ॥ २४ ॥ इंद्रोऽहमस्मिभद्रं तेकिंददामितवाद्यवै ॥ सर्वलोकेश्वराहंत्वांरक्षितुंसमुपाग
तः॥२५॥अंबरीषस्तुतंदृष्ट्वाशक्रमैरावतस्थितम्॥उवाचवचनंधीमान्विष्णुभक्तिपरायणः ॥ २६॥
नाहंत्वामभिसंधायतपआस्थितवानिह ॥ त्वयादत्तंचनेच्छामिगच्छशक्रयथासुखम् ॥ २७ ॥मम
नारायणोनाथस्त्वांनस्तोष्येऽमराधिप ॥ व्रजेंद्रमाकृथास्त्वत्रममाश्रमविलोपनम् ॥२८॥ ततःप्रह
स्यभगवान्स्वरूपमकरोद्धरिः ॥ शार्ङ्गचक्रगदापाणिःशंखहस्तोजनार्दनः ॥ २९ ॥ गरुडोपरिवि
श्वात्मानीलाचलइवापरः ॥ देवगंधर्वसंघैश्चस्तूयमानःसमंततः ॥ ३० ॥ प्रणम्यराजासंतुष्टस्तुष्टाव
गरुडध्वजम् ॥ प्रसीदलोकनाथस्त्वंममनाथजनार्दन ॥३१॥कृष्णकृष्णजगन्नाथसर्वलोकनमस्कृ
त ॥ त्वमादिस्त्वमनादिस्त्वमनन्तःपुरुषःप्रभुः ॥ ३२ ॥ अप्रमेयोविभुर्विष्णुर्गोविंदःकमलेक्षणः॥
महेश्वरांशजोमध्यःपुष्करःखगमःखगः ॥ ३३ ॥कव्यवाहःकपालीत्वंहव्यवाहःप्रभंजनः॥आदिदेवः
क्रियानंदःपरमात्मनिसंस्थितः ॥ ३४ ॥ त्वांप्रपन्नोस्मिगोविंदपाहिमांपुष्करेक्षण ॥ नान्याग
तिस्त्वदन्यामेत्वामेवशरणंगतः ॥३५॥तमाहभगवान्विष्णुःकिंतेहृदिचिकीर्षितम् ॥तत्सर्वंसंप्रदा
स्यामिभक्तोसिममसुव्रत ॥ ३६ ॥ भक्तप्रियोऽस्मिसततंतस्माद्दातुमिहागतः ॥ अंबरीषस्तुतच्छ्रु
त्वाहर्षगद्गदयागिरा ॥३७॥प्रोवाचपरमात्मानंनारायणमनामयम्॥त्वयिविष्णौपरानंदेनित्यंमेवर्त्त

तांमतिः ॥ ३८ ॥ भवेयंत्वत्परोनित्यंवाङ्मनःकायकर्मभिः ॥पालयिष्यामिपृथिवींकृत्वावैवैष्णवं
जगत्॥३९॥ यज्ञहोमार्चनैश्चैवतर्पिष्यामिसुरोत्तमान् ॥ वैष्णवान्पालयिष्यामिहनिष्यामिचशात्र
वान्॥४०॥एवमुक्तस्तुभगवान्प्रत्युवाचनृपोत्तमम्॥एवमस्तुतवेच्छावैचक्रमेतत्सुदर्शनम् ॥४१॥
पुरारुद्रप्रभावेणलब्धंवैदुर्लभंमया ॥ ऋषिशापादिकंदुःखंशत्रुरोगादिकंतथा ॥ ४२ ॥ निहनिष्य
तितेदुःखमित्युक्त्वांतरधीयत ॥ ततःप्रणम्यमुदितोराजानारायणंप्रभुम् ॥ ४३ ॥प्रविश्यनगरींदि
व्यामयोध्यांपर्यपालयत् ॥ ब्राह्मणादींस्तथावर्णान्स्वेस्वेकर्मण्ययोजयत् ॥ ४४ ॥ नारायणपरो
नित्यंविष्णुभक्तानकल्मषान् ॥ पालयामासहृष्टात्माविशेषेणजनाधिपः ॥ ४५ ॥ अश्वमेधशतै
रिष्ट्वावाजपेयशतानिच ॥ पालयामासपृथिवींसागरावरणामिमाम्॥४६॥गृहेगृहेहरिस्तस्थौवेदघो
षोगृहेगृहे ॥नामघोषोहरेश्चैवयज्ञघोषस्तथैवच ॥ ४७ ॥ अभवन्नृपशार्दूलेतस्मिन्राज्यंप्रशासति ॥
नासस्यानातृणाभूमिर्नदुर्भिक्षादिभिर्युता ॥ ४८ ॥ रोगहीनाप्रजानित्यंसर्वोपद्रववर्जिता ॥ अंबरी
षोमहातेजाःपालयामासमेदिनीम् ॥ ४९ ॥ सवैमहात्माससतंचरक्षितःसुदर्शनेनातिसुदर्शनेन ॥
शुभांससुद्रावधिसंततांमहींसुपालयामासमहींमहेंद्रः ॥ ५० ॥ इत्यार्षे श्रीरा०वा०अद्भुतोत्तरकांडे
अम्बरीषवरप्रदानंनामद्वितीयःसर्गः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

तस्यैवंवर्तमानस्यकन्याकमललोचना ॥ श्रीमतीनामविख्यातासर्वलक्षणशोभिता ॥ १ ॥
तस्मिन्कालेमुनिःश्रीमान्नारदोभ्यागतोगृहम् ॥ अंबरीषस्यराज्ञोवैपर्वतश्चमहाद्युतिः ॥२॥ तावुभा
वागतौदृष्ट्वाप्रणिपत्ययथाविधि ॥ अंबरीषोमहातेजाःपूजयामासतौनृपः ॥३॥ कन्यांतुप्रेक्ष्यभगवा
न्नारदःप्राहविस्मितः ॥ केयंराजन्महाभागाकन्यासुरसुतोपमा ॥ ४ ॥ ब्रूहिधर्मभृतांश्रेष्ठसर्वलक्षण
शोभिता ॥ निशम्यवचनंतस्यराजाप्राहकृतांजलिः ॥५॥ दुहितेयंममविभोश्रीमतीनामनामतः ॥
प्रदानसमयंप्राप्तावरमन्वेषतीशुभा ॥ ६ ॥ इत्युक्तोमुनिशार्दूलस्तामैच्छन्नारदोद्विजः ॥ पर्वतोऽपि
मुनिस्तांवैचकमेसर्षिसत्तमः ॥ ७॥ अनुज्ञाप्यचराजानंनारदोवाक्यमब्रवीत्॥रहस्याहूयधर्मात्मा
ममदेहिसुतामिमाम्॥८॥पर्वतोऽपितथाप्राहराजानंरहसिप्रभुम्।ताउभौप्राहधर्मात्माप्रणिपत्यभया
र्दितः ॥९॥उभौभवंतौकन्यांमेप्रार्थयानौकथंत्वहम्॥करिष्यामिमहाप्राज्ञौशृणुनारदमेवचः॥१०॥
त्वंचपर्वतमेवाक्यंशृणुवक्ष्यामियत्प्रभो ॥ कन्येयंयुवयोरेकंवरयिष्यतिचेच्छुभा ॥११॥ तस्मैक
न्यांप्रयच्छामिनान्यथाशक्तिरस्तिमे॥तथेत्युक्त्वातुतौविप्रौश्वआयास्यावएवहि ॥ १२॥ इत्युक्त्वामु
निशार्दूलौजग्मतुःप्रीतमानसौ ॥ वासुदेवपरौनित्यमुभौज्ञानवतांवरौ ॥ १३ ॥ विष्णुलोकंततोग
त्वानारदोमुनिसत्तमः ॥ प्रणिपत्यहृषीकेशंवाक्यमेतदुवाचह ॥ १४ ॥ वृत्तान्तंसर्वमाख्यायनाथ

नारायणाव्यय ॥ रहसित्वांप्रवक्ष्यामिनमस्तेभुवनेश्वर ॥ १५ ॥ ततःप्रहस्यगोविंदःसर्वात्माकर्मठं
मुनिम् ॥ ब्रूहीत्याहसविश्वात्मामुनिराहचकेशवम्॥१६॥त्वदीयोनृपतिःश्रीमानंवरीषोमहामतिः॥
तस्यकन्याविशालाक्षीश्रीमतीनामनामतः॥१७॥परिणेतुमहंतांवाइच्छामिवचनंशृणु।पर्वतोऽयंमु
निःश्रीमांस्तवभृत्यस्तपोनिधिः॥१८॥तामैच्छत्सोपिभगवंस्तमाहचजनाधिपः ॥ अंवरीषोमहाते
जाःकन्येयंयुवयोर्वरम् ॥१९॥लावण्ययुक्तंवृणुयाद्यदितस्मैददाम्यहम्॥इत्याहावांनृपस्तत्रतथेत्यु
क्त्वाप्यहंततः ॥ २० ॥ आगमिष्यामितेराजञ्श्वःप्रभातेगृहंप्रति ॥ आगतोहंजगन्नाथकर्तुमर्हसिमे
प्रियम् ॥ २१॥ वानराननवद्भातिपर्वतस्यमुखंयथा॥तथाकुरुजगन्नाथममचेदिच्छसिप्रियम्॥२२॥
श्रीमतीतुतदापश्येन्नान्यःपश्येत्तथाविधम् ॥ तथेत्युक्त्वासगोविंदःप्रहस्यमधुसूदनः ॥ २३ ॥ त्व
योक्तंतत्करिष्यामिगच्छसौम्ययथासुखम् ॥ एवमुक्तोमुनिर्हृष्टःप्रणिपत्यजनार्दनम्॥ २४ ॥मन्य
मानःकृतात्मानमयोध्यांविजगामसः ॥ गतेमुनिवरेतस्मिन्पर्वतोपिमहामुनिः ॥ २५ ॥ प्रणम्यमा
धवंहृष्टोरहस्येनमुवाचह ॥ वृत्तांतंचनिवेद्याग्रेनारदस्यजगत्पते ॥ २६ ॥ गोलांगूलमुखं
यद्वन्मुखंभातितथाकुरु ॥ श्रीमतीतुतथापश्येन्नान्यःपश्येत्तथाविधम् ॥२७॥ तच्छ्रुत्वाभगवान्वि
ष्णुस्त्वयोक्तंचकरोमिवै ॥ गच्छशीघ्रमयोध्यांत्वंमावादीर्नारदस्यवै ॥ २८ ॥ त्वयामेमंत्रितंयच्च ५

तावूचतुस्तौपरस्परम् ॥ ७१॥ अद्यप्रभृतिदहातमावाकन्यापरिग्रहम्॥नकरिष्यावइत्युक्त्वाप्रति
ज्ञायचतावृषी॥७२॥मौनध्यानपरौशुद्धौयथापूर्वंव्यवस्थितौ ॥ अंवरीषोऽपिराजासौपरिपाल्यचमे
दिनीम्॥७३ ॥सभृत्यज्ञातिसंवंधोविष्णुलोकंजगामदै॥मानार्थमंवरीषस्यतथैवमुनिसिंहयोः॥७४॥
रामोदाशरथिर्भूत्वातमसालुप्तबुद्धिकः ॥कदाचित्कार्यवशतः स्मृतिः स्यादात्मनःप्रभोः ॥ ७५ ॥
पूर्णार्थोऽपिमहावाहुरपूर्णार्थइवप्रभुः ॥ अनुग्रहायभक्तानांप्रभूणामीदृशीगतिः॥७६॥मायांकृत्वाम
हेशस्यप्रोत्थितामानुषीतनुः ॥ तस्मान्मायानकर्तव्याविद्वद्भिर्दोषदर्शिभिः॥ ७७ ॥ एतत्तेकथितं
सर्वरामजन्मकथाश्रयम्॥अंवरीषस्यमाहात्म्यंमायावित्वंचवैहरेः॥ ७८॥यःपठेच्छृणुयाद्वापिमाया
वित्वंहरेर्विभोः ॥ मायांविसृज्यपुण्यात्माविष्णुलोकंसगच्छति॥ ७९ ॥ दशरथसुतजन्मकारणंयः
पठतिशृणोत्यनुमोदतेद्विजेंद्रः ॥ व्रजतिसभगवद्गृहातिथित्वंनहिशमनस्यभयंकुतश्चिदस्य ॥८०॥
इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकाण्डेश्रीरामजन्मोपक्रमश्चतुर्थःसर्गः ॥४॥
भारद्वाजशृणुष्वाथसीताजन्मनिकारणम् ॥ पुरात्रेतायुगेकश्चित्कौशिकोनामवैद्विजः॥१॥वासुदेव
परोनित्यंनामगानरतःसदा ॥ भोजनाशनशय्यासुसदातद्गतमानसः॥उदारचरितंविष्णोर्गायमानः
पुनःपुनः॥२॥विष्णुस्थलंसमासाद्यहरेःक्षेत्रमनुत्तमम्॥अगायतहरिंतत्रतालवल्गुलयान्वितम् ॥३॥

तींशुभाम् ॥ स्थितांकमलपत्राक्षींप्राहराजायशस्विनीम् ॥ ३ ॥ अनयोर्यंवरंभद्रेमनसात्वमिहेच्छ
सि ॥ तस्मैमालामिमांदेहिप्रणिपत्ययथाविधि ॥ ४ ॥ एवमुक्तातुसाकन्यास्त्रीभिः परिवृतातदा ॥
मालांहिरण्मयींदिव्यामादायशुभलोचना ॥ ५ ॥ तस्थौतामाहराजासौवत्सेकिंत्वंकरिष्यसि ॥
॥ ६ ॥ अनयोरेकमुद्दिश्यदेहिमालामिमांशुभे ॥ साप्राहपितरंत्रस्ताइमौतुवानराननौ ॥७॥मुनि
श्रेष्ठौनपश्यामिनारदंपर्वतंतथा ॥ अनयोर्मध्यतस्त्वेकंवरंषोडशवार्षिकम् ॥ ८ ॥ सर्वाभरणसंयुक्त
मतसीपुष्पसंनिभम्॥दीर्घबाहुंविशालाक्षंतुंगोरःस्थलमुत्तमम् ९॥चामीकरांधंकरणपटयुग्मकशो
भितम्॥विभक्तत्रिवलीयुक्तनाभिव्यक्तकृशोदरम् १०॥हिरण्याभरणोपेतंसुरंगकनखंशुभम्॥पद्मा
कारकरंत्वेनंपद्मास्यंपद्मलोचनम्॥११॥पद्मांघ्रिपद्महृदयंपद्मनाभंश्रियावृतम् ॥ दंतपंक्तिभिरत्य
र्थंकुंदकुड्मलसन्निभम्॥१२॥हसंतंमांसमालोक्यदक्षिणंचप्रसार्यवै ॥पाणिस्थितमिमंछन्नंपश्यामि
शुभमूर्धजम् ॥१३॥ एवमुक्तेमुनिःप्राहनारदःसंशयंगतः ॥कियंतोबाहवस्तस्यकन्येवदयथातथम्
॥१४॥ बाहुद्वयंचपश्यामीत्याहकन्यासुविस्मिता॥प्राहतांपर्वतस्तत्रतस्यवक्षःस्थलेशुभे ॥ १५ ॥
किंचपश्यसिमेब्रूहिकरेकिंधारयत्यपि ॥ कन्यातमाहमालां वैचंचद्रूपामनुत्तमाम् ॥१६ ॥वक्षःस्थ
लेस्यपश्यामिकरेकार्मुकसायकौ ॥ एवमुक्तौमुनिश्रेष्ठौपरस्परमनुत्तमौ ॥१७॥ मनसाचिंतयंतौ

तौमायेयंकस्यचिद्भवेत् ॥ मायावीतस्करोनूनंस्वयमेवजनार्दनः ॥ १८ ॥ आगतोनान्यथाकुर्या
त्कथंमेऽन्योमुखंत्विदम्॥गोलांगूलीयमित्येवंचिंतयामासनारदः ॥ १९ ॥ पर्वतोऽपितथैवैतद्वानर
त्वंकथंमया ॥ प्राप्तमित्येवसहसाचिंतामापेदिवांस्तथा ॥ २० ॥ ततोराजाप्रणम्यासौनारदंपर्वतं
तथा ॥ भवद्भ्यांकिमिदंभद्रौकृतंबुद्धिविमोहनम् ॥२१॥स्वस्थौभवंतौतिष्ठेतांयदिकन्यार्थमुद्यतौ ॥
एवमुक्तौमुनिश्रेष्ठौनृपमूचतुरुल्बणौ ॥ २२ ॥ त्वमेवमोहंकुरुषेनावामिहकथंचन ॥ आवयोरेकमे
षातेवरयत्वेवभामिनी ॥ २३ ॥ ततःसाकन्यकाभूयःप्रणिपत्यचदेवताम्॥ पित्रानियुक्तासहसामु
निशापभयाद्द्विज ॥ २४ ॥ मालामादायतिष्ठंतीतयोर्मध्येसमाहिता ॥ पूर्ववत्पुरुषंदृष्ट्वामाल्यंत
स्मैददौहिसा ॥ २५ ॥ अनंतरंचसाकन्यादृष्टानमनुजैःपुरः ॥ ततोनादःसमभवत्किमेतदितिवि
स्मयात् ॥ २६ ॥ तामादायगतोविष्णुःस्वस्थानंपुरुषोत्तमः ॥ पुरातदर्थमनिशंतपस्तप्त्वावरांग
ना ॥ २७ ॥ श्रीमतीयंसमुत्पन्नासागताचतथाहरिम् ॥ तावुभौमुनिशार्दूलौधिक्त्वामित्येवदुःखि
तौ ॥२८॥वासुदेवंप्रतितदाजग्मतुर्भवनंहरेः ॥ तावागतौसमीक्ष्याहश्रीमतींभगवान्हरिः ॥ २९ ॥
मुनिश्रेष्ठौसमायातौगूहस्वात्मानमत्रवै ॥ तथेत्युक्ताचसादेवीप्रहसंतीचकारह ॥ ३० ॥
नारदःप्रणिपत्याग्रेप्राहदामोदरंहरिम्॥किमिदंकृतवानद्यममत्वंपर्वतस्यच॥३१॥ त्वमेवनूनंगोविं

दकन्यांतांहृतवानसि ॥ तच्छ्रुत्वापुरुषोविष्णुःपिधायश्रोत्रमच्युतः ॥ ३२ ॥ पाणिभ्यांप्राहभगव
न्भवताकिंमुदीरितम् ॥ कामवादोनभावोयंमुनिवृत्तेरहोकिल ॥ ३३ ॥ एवमुक्तोमुनिःप्राहवासुदे
वंसनारदः ॥ कर्णमूलेममकथंगोलांगूलमुखंत्विति ॥ ३४ ॥ तदाकर्ण्यमहाबुद्धिर्देवोनारायणोह
रिः ॥ कर्णमूलेतमाहेदंवानरास्यंकृतंमया ॥ ३५ ॥ पर्वतस्यतथाविप्रगोलांगूलमुखंतव ॥ यथा
भवांस्तथासोऽपिप्रार्थयामासनिर्जने ॥ ३६ ॥ मामेवंभक्तिवशगस्तथास्म्यकरवंमुने ॥ नस्वेच्छ
याकृतंतद्वांप्रियार्थनान्यथात्विति ॥ ३७ ॥ याचतेयद्ययश्चैवतच्चतस्यददाम्यहम् ॥नदोषोऽत्रगुणो
वापियुवयोर्ममवाद्विज ॥ ३८ ॥ पर्वतोऽपितथाप्राहतस्याप्येवंजगादसः ॥ शृण्वतोरुभयोस्तत्र
प्राहदामोदरोवचः ॥३९॥ प्रियंचभवतोःकृतवान्सत्येनायुधमालभे ॥ नारदःप्राहधर्मात्माआवयो
र्मध्यतःस्थितः ॥ ४० ॥ धनुष्मान्द्विभुजःकोनुतांहृत्वागतवान्किल । तच्छ्रुत्वावासुदेवोऽसौप्राह
तौमुनिसत्तमौ ॥ ४१ ॥ मायाविनोमहात्मानोबहवःसंतिसत्तमौ ॥ तत्रसाश्रीमतीदेवीहृताकेनापि
सुव्रतौ ॥ ४२ ॥ चक्रपाणिरहंनित्यंचतुर्बाहुरितिस्थितिः ॥तस्मान्नाहमतथ्योवैभवद्भ्यांविदितंहित
त्॥४३॥इत्युक्तौप्रणिपत्यैनमूचतुःप्रीतमानसौ ॥ कोऽत्रदोषस्तवविभोनारायणजगत्पते ॥ ४४ ॥

१ अत्रद्विवचनांतानित्रीणिसंबोधनानि ।

दौरात्म्यंतुनृपस्यैवमायांहिकृतवानसौ ॥ इत्युक्त्वाजग्मतुस्तस्मान्मुनीनारदपर्वतौ ॥ ४५ ॥ अंब
रीषंसमासाद्यशापेनैनमयोजयत् ॥ नारदःपर्वतश्चैवयस्मादावामिहागतौ ॥ ४६ ॥ आहूयपश्चाद
न्यस्मैकन्यांत्वंदत्तवानसि ॥ मायायोगेनतस्मात्त्वांतमोऽज्ञांभिभविष्यति॥४७॥तेननात्मानमत्य
र्थंयथावत्त्वंहिवेत्स्यसि॥एवंशापेप्रवृत्तेतुतमोराशिरथोत्थितः॥४८॥नृपंप्रतिततश्चक्रंविष्णोःप्रादुर
भूत्क्षणात् ॥ चक्रवित्रासितंघोरंतावुभावभ्यगात्तमः ॥ ४९ ॥ ततःसंत्रस्तसर्वांगौधावमानौमहा
मुनी ॥ पृष्ठतश्चक्रमालोक्यतमोराशिचदुर्मदम् ॥ ५० ॥ कन्यासिद्धिरहोप्राप्तास्त्यावयोरि
तिवेगितौ ॥ लोकालोकांतमनिशंधावमानौतमोऽर्दितौ ॥ ५१ ॥ त्राहित्राहीतिगोविंदंभाषमाणौ
भयार्दितौ ॥ विष्णुलोकंततोगत्वानारायणजगत्पते ॥ ५२ ॥ वासुदेवहृषीकेशपद्मनाभजनार्द
न ॥ त्राह्यावांपुंडरीकाक्षनाथोऽसिपुरुषोत्तम ॥ ५३ ॥ इत्यूचतुर्वासुदेवंमुनीनारदपर्वतौ ॥ ततो
नारायणोऽचिंत्यःश्रीमाञ्श्रीवत्सलांछनः ॥ ५४ ॥ निवार्यचक्रंध्वांतंचभक्तानुग्रहकाम्यया ॥
अंबरीषश्चमद्भक्तस्तथेमौमुनिसत्तमौ ॥ ५५ ॥ अनयोर्नृपस्यतथाहितंकार्यंमयापुनः ॥ आहूय
तौततःश्रीमान्गिराप्रह्लादयन्हरिः ॥ ५६ ॥ उवाचभगवान्विष्णुःश्रूयतामितिमेवचः ॥ क्षमे

१ तमः अज्ञेतिच्छेदः । २ इतिविचार्येतिशेषः ।

तांमुनिशार्दूलौभक्तसंरक्षणायमे ॥ ५७ ॥ अपराद्धंचचक्रेणक्षमाशीलाहिसाधवः ॥ ततस्तौमुनि
शार्दूलौमायांतस्यावबुध्यच ॥ ५८ ॥ ददतुश्चततःशापंविष्णुमुद्दिश्यकोपनौ ॥ श्रीमतीहरणं
विष्णोयत्कृतंछद्मनात्वया ॥ ५९ ॥ ययामूर्त्यातथैवत्वंजायेथामधुसूदन ॥ अंबरीषस्यान्ववाये
राज्ञोदशरथस्यहि ॥ ६० ॥ पुत्रस्त्वंभवितापुत्रीश्रीमतीधरणीप्रजा ॥भविष्यतिविदेहश्चप्राप्यतां
पालयिष्यति ॥ ६१ ॥ राक्षसापसदःकश्चित्तांतेभार्यांहरिष्यति ॥ यतोराक्षसधर्मेणहृताचश्रीमती
शुभा ॥ ६२ ॥ अतस्तेरक्षसाभार्याहर्तव्याछद्मनाच्युत॥यथाप्राप्तंमहद्दुःखमावाभ्यांश्रीमतीकृते॥
॥ ६३ ॥ हाहेतिरुदतालभ्यंतथादुःखंचतत्कृते ॥ इत्युक्तवंतौतौविप्रौप्रोवाचमधुसूदनः ॥ ६४ ॥
अंवरीषस्यान्ववायेभविष्यतिमहायशाः॥श्रीमान्दशरथोनामभूमिपालोऽतिधार्मिकः ॥६५॥तस्या
हमग्रजःपुत्रोरामोनामभवाम्यहम्॥तत्रमेदक्षिणोवाहुर्भरतोभविताकिल ॥६६॥ शत्रुघ्नोवामबाहुश्च
शेषोसौलक्ष्मणःस्वयम् ॥ऋषिशापोनचैवस्यादन्यथाचक्रगम्यताम्॥६७॥ऋषिशापतमोराशेयदा
रामोभवाम्यहम् ॥तत्रमांसमुपागच्छगच्छेदानींनृपंविना॥६८॥त्यक्त्वापिचमुनिश्रेष्ठावितिस्मप्रा
हमाधवः॥एवमुक्तेतमोनाशंतत्क्षणाच्चजगामवै॥६९॥आत्मार्थसंचितंतेनप्रभुणाभक्तरक्षिणा ॥ नि ८
वारितंहरेश्चक्रंयथापूर्वमतिष्ठत॥७०॥मुनिश्रेष्ठौभयान्मुक्तौप्रणिपत्यजनार्दनम् ॥ निर्गतौशोकसंत

तावूचतुस्तौपरस्परम् ॥ ७१॥ अद्यप्रभृतिदहातमावाकन्यापारग्रहम्॥नकरिष्यावइत्युक्त्वाप्रति
ज्ञायचतावृषी॥७२॥मौनध्यानपरौशुद्धौयथापूर्वंव्यवस्थितौ ॥ अंबरीषोऽपिराजासौपरिपाल्यचमे
दिनीम्॥७३ ॥सभृत्यज्ञातिसंबंधोविष्णुलोकंजगामदै॥मानार्थमंवरीषस्यतथैवमुनिसिंहयोः॥७४॥
रामोदाशरथिर्भूत्वातमसालुप्तबुद्धिकः ॥कदाचित्कार्यवशतः स्मृतिः स्यादात्मनःप्रभोः ॥ ७५ ॥
पूर्णार्थोऽपिमहाबाहुरपूर्णार्थइवप्रभुः ॥ अनुग्रहायभक्तानांप्रभूणामीदृशीगतिः॥७६॥मायांकृत्वाम
हेशस्यप्रोत्थितामानुषीतनुः ॥ तस्मान्मायानकर्तव्याविद्वद्भिर्दोषदर्शिभिः॥ ७७ ॥ एतत्तेकथितं
सर्वंरामजन्मकथाश्रयम्॥अंबरीषस्यमाहात्म्यंमायावित्वंचवैहरेः॥ ७८॥यःपठेच्छृणुयाद्वापिमाया
वित्वंहरेर्विभोः ॥ मायांविसृज्यपुण्यात्माविष्णुलोकंसगच्छति॥ ७९ ॥ दशरथसुतजन्मकारणंयः
पठतिशृणोत्यनुमोदतेद्विजेंद्रः ॥ व्रजतिसभगवद्गृहातिथित्वंनहिशमनस्यभयंकुतश्चिदस्य॥८०॥
इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकाण्डेश्रीरामजन्मोपक्रमश्चतुर्थःसर्गः ॥४॥
भारद्वाजशृणुष्वाथसीताजन्मनिकारणम् ॥ पुरात्रेतायुगेकश्चित्कौशिकोनामवैद्विजः॥१॥वासुदेव
परोनित्यंनामगानरतःसदा ॥ भोजनाशनशय्यासुसदातद्गतमानसः॥उदारचरितंविष्णोर्गायमानः
पुनःपुनः॥२॥विष्णुस्थलंसमासाद्यहरेःक्षेत्रमनुत्तमम्॥अगायतहरिंतत्रतालवल्गुलयान्वितम्॥३॥

मूर्छनामूर्छयोगेनश्रुतिमंडलवेदितम्॥भक्तियोगसमापन्नोभिक्षामश्नातितत्रवै ॥४॥ तत्रैनंगायमानं
चदृष्ट्वाकश्चिद्द्विजस्तदा ॥ पद्माक्षइतिविख्यातस्तस्मैचान्नंददौसदा॥ ५ ॥ सकुटुंबोमहातेजाअश्न
न्नन्नंचतस्यवै ॥ कौशिकोहितदाहृष्टोगायन्नास्तेहरिंप्रभुम् ॥ ६ ॥ शृण्वन्नास्तेसपद्माक्षः कालेका
लेचभक्तितः ॥ कालयोगेनसंप्राप्ताः शिष्यावैकौशिकस्यच ॥ ७॥ सप्तराजन्यवैश्यानांविप्राणां
कुलसंभवाः ॥ ज्ञानविद्याधिकाः शुद्धावासुदेवपरायणाः ॥ ८ ॥ तेषामपितथान्नाद्यंपद्माक्षःप्रददौ
स्वयम् ॥ शिष्यैश्वसहितोनित्यंकौशिकोहृष्टमानसः ॥ ९ ॥ विष्णुस्थलेहरिंतत्रआस्तेगायन्यथा
विधि ॥ तत्रैवमालवोनामवैश्योविष्णुपरायणः ॥ १० ॥ दीपमालांहरेर्नित्यंकरोतिप्रीतमानसः ॥
मालतीनामभार्यासीत्तस्यनित्यंपतिव्रता ॥ ११ ॥ गोमयेनसमालिप्यहरेःक्षेत्रंसमंततः ॥ भर्त्रास
हास्तेसंप्रीताशृण्वतीगानमुत्तमम् ॥१२॥ कुशस्थलीसमुत्पन्नाब्राह्मणाःसंशितव्रताः ॥ पंचाशद्वैस
मापन्नाहरेर्गानार्थमुत्तमाः ॥ १३ ॥ साधयंतोहिकार्याणिकौशिकस्यमहात्मनः ॥ गानविद्यार्थत
त्त्वज्ञाःशृण्वंतोह्यवसंस्तुते॥१४ ॥ ख्यातमासीत्तदातस्यगानंवैकौशिकस्यच॥श्रुत्वाराजासमभ्ये
त्यकालिंगोवाक्यमब्रवीत्॥ १५ ॥ कौशिकाद्यगणैःसार्द्धंगायस्वेहचमांपुनः॥शृणुध्वंचतथायूयंकु ९
शस्थलजनाअपि ॥ १६ ॥ तच्छ्रुत्वाकौशिकःप्राहराजानंसांत्वयन्गिरा ॥ नजिह्वाग्रेमहाराजवा

णीचममसर्वदा ॥ १७ ॥ हरेरन्यमपींद्रंवास्तौतिनापिनवक्तिच ॥ एवमुक्तेचतच्छिष्यावसिष्ठोगौत
मोरुणिः ॥१८॥ सारस्वतस्तथावैश्यश्चित्रमालस्तथाशिशुः ॥ ऊचुस्तंपार्थिवंतत्त्वंयथाप्राहसकौ
शिकः ॥ १९ ॥ श्रीकराश्चतथाप्रोचुःपार्थिवंविष्णुतत्पराः ॥ श्रोत्राणीमानिशृण्वंतिहरेरन्यंनपार्थि
व ॥२०॥ मातेकीर्तिर्वयंतस्माच्छृणुमोनैववास्तुतिम्॥ तच्छ्रुत्वापार्थिवोरुष्टोगीयतामितिचाब्रवी
त् ॥ २१ ॥ स्वभृत्यान्ब्राह्मणाह्येतेकीर्तिंशृण्वंतिवैयथा ॥नशृण्वंतिकथंतस्माद्गीयमानांसमंततः॥
॥२२॥एवमुक्तास्ततोभृत्याजगुःपार्थिवसत्तमम् ॥निरुद्धकर्णाविप्रास्तेगानेवृत्तेसुदुःखिताः॥२३॥
काष्ठशंकुभिरन्योन्यश्रोत्राणिविभिदुःकिल ॥ कौशिकाद्यास्तुतांज्ञात्वामनोवृत्तिंनृपस्यवै॥२४ ॥
निर्बंधंकुरुतेकस्मात्स्वगानेसौनृपःस्थिरम् ॥इत्युक्त्वातेसुनियताजिह्वाग्रंचिच्छिदुःस्वकम्॥२५॥त
तोराजासुसंक्रुद्धःस्वदेशात्तान्व्यवासयत् ॥ आदायवित्तंसर्वेषांततस्तेजग्मुरुत्तराम्॥२६॥दिशमा
साद्यकालेनकालधर्मेणयोजिताः ॥ तानागतान्यमोदृष्ट्वाकिंकर्तव्यमितिस्मह ॥२७॥ विस्मितस्त
त्क्षणेविप्रब्रह्माप्राहसुराधिपान् ॥ कौशिकादीन्द्विजानद्यवासुदेवपरायणान् ॥ २८ ॥ गान
योगेनयेनित्यंपूजयंतिजनार्दनम् ॥ तानानयतभद्रंवोयदिदेवत्वमिच्छथ ॥ २९ ॥ इत्युक्ता
लोकपालास्तेकौशिकेतिपुनःपुनः ॥ मालतीतितथाकेचित्पद्माक्षीतितथापरे ॥ ३० ॥ क्रोश

मानाःसमभ्येत्यतानादायविहायसा ॥ ब्रह्मलोकंगताःशीघ्रंमुहूर्त्तार्द्धेनवैसुराः ॥ ३१ ॥ कौशि
कादींस्तथाहष्ट्वाब्रह्मालोकपितामहः ॥ प्रत्यागम्ययथान्यायंस्वागतेनाभ्यपूजयत् ॥ ३२ ॥ ततः
कोलाहलश्चाभूदतिगौरवमुल्बणम् ॥ ब्रह्मणाचकृतंदृष्ट्वादेवानांद्विजसत्तमः ॥ ३३ ॥ हिरण्यगर्भो
भगवांस्तान्निवार्यसुरोत्तमान् ॥ कौशिकादींस्तदादायमुनिर्देवैःसमावृतः ॥ ३४ ॥ विष्णुलोकं
ययौशीघ्रंवासुदेवपरायणः ॥ तत्रनारायणोदेवःश्वेतद्वीपनिवासिभिः ॥ ३५ ॥ ज्ञानयोगेश्वरैःसिद्धै
र्विष्णुभक्तिपरायणैः ॥ नारायणसमैर्दिव्यैश्चतुर्बाहुधरैःशुभैः ॥ ३६ ॥ विष्णुचिह्नसमापन्नैर्दीप्य
मानैरकल्मषैः ॥ अष्टाशीतिसहस्रैस्तुसेव्यमानोमनोजवैः ॥ ३७ ॥ अस्माभिर्नारदाद्यैश्चसन
काद्यैरकल्मषैः ॥ भूतैर्नानाविधैश्चैवदिव्यस्त्रीभिःसमंततः ॥ ३८ ॥ सेव्यमानोथमध्येवैसहस्र
द्वारसंवृते ॥ सहस्रयोजनायामेदिव्येमणिमयेशुभे ॥ ३९ ॥ विमानेविमलेचित्रेभद्रपीठासनेह
रिः ॥ लोककार्यप्रसक्तानांदत्वादृष्टिंसमास्थितः ॥ ४० ॥ तस्मिन्कालेथभगवान्कौशिकाद्यैश्चसं
वृतः ॥ आगम्यप्रणिपत्याग्रेतुष्टावगरुडध्वजम् ॥४१॥ ततोवलोक्यभगवान्हरिर्नारायणःप्रभुः ॥कौ
शिकेत्याहसंप्रीत्यातान्सर्वांश्चयथाक्रमम् ॥४२॥ जयघोषोमहानासीन्महाश्चर्येसमागते ॥ ब्रह्माण

१ कार्येइतिः शेषः ।

माहविश्वात्माशृणुब्रह्मन्यथोदितम् ॥४३॥ काशिकस्यचयेविप्राःसाध्यसाधनतत्पराः॥हितायसंप्र
वृत्तावैकुशस्थलनिवासिनः ॥ ४४ ॥ मत्कीर्तिश्रवणेयुक्तागानतत्वार्थकोविदाः ॥ अनन्यदेवता
भक्ताःसाध्यादेवाभवंत्विमे ॥४५॥ मत्समीपेतथाह्यस्यप्रवेशंदेहिसर्वदा॥एवमुक्त्वापुनर्देवःकौशि
कंप्राहमाधवः ॥४६॥ स्वशिष्यैस्त्वंमहाप्राज्ञदिग्बलोनामवैसदा ॥ गणाधिपत्वमापन्नोयत्राहंतत्स
मास्ववै ॥ ४७ ॥ मालतीमालवंचेतिप्राहदामोदरोवचः ॥ ममलोकेयथाकामंभार्ययासहमालव ॥
॥ ४८ ॥ दिव्यरूपधरःश्रीमाञ्छृण्वन्गानमिहानुगैः ॥ आस्वनित्यंयथाकामंयावल्लोकाभ
वंतिवै ॥ ४९ ॥ पद्माक्षमाहभगवान्धनदोभवमानद ॥ धनानामीश्वरोभूत्वाविहरस्वयथासु
खम् ॥ ५० ॥ ब्रह्माणंचततःप्राहकौशिकोऽभूद्गणाधिपः ॥ गणाःस्तोष्यंतितंचाशुप्राप्तोमेऽस्ति
सलोकताम् ॥५१॥ एतेचविप्रानियतंममभक्तायशस्विनः ॥ श्रोत्रच्छिद्रंयथाहत्यशंकुभिर्वैपरस्पर
म् ॥५२॥ श्रोष्यामोनैवचान्यद्वैहरेःकीर्तिंविनेतिये ॥ महाव्रतधराविप्राममभक्तिपरायणाः॥५३॥
एतेप्राप्ताश्चदेवत्वंममसान्निध्यमेवच ॥ मालवोभार्ययासार्द्धंमत्क्षेत्रेपरिगृह्यवै ॥ ५४ ॥ गानमानादि
भिर्नित्यमभ्यर्च्यसततंहिमाम् ॥ गानंशृणोतिनियतोमत्कीर्तिचरितान्वितम् ॥ ५५ ॥ तेनासौप्राप्त

१ कौशिकस्य । २ मालतीसहितं मालवम्

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वाँल्लोकंममत्रह्मन्सनातनम् ॥ पद्माक्षोऽसौमहाभागःकौशिकस्यमहात्मनः॥५६॥धनेशत्वमवाप्तोऽ
सौममसान्निध्यमेवच ॥ एवमुक्त्वाहरिस्तत्रसमास्तेलोकपूजितः ॥५७॥ ततोहरिर्भक्तजनैःसमावृ
तःसुखेनतस्थौकनकासनेशुभे ॥भक्तैकमम्योनिजभक्तलोकान्संलालयन्पाणिसरोरुहेण ॥ ५८ ॥
इत्यार्षेश्रीमद्रा०वाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तर०कौशिकादिवैकुंठगमनंनामपञ्चमःसर्गः॥५॥
तस्मिन्क्षणेसमारब्धोमधुराक्षरपेशलैः ॥ महामहोत्सवस्तत्रकौशिकप्रीतयेद्भुतः ॥ १ ॥ विपंची
गुणतत्वज्ञैर्वाद्यविद्याविशारदैः ॥ ततस्तच्छ्रवणायालंचेटीकोटिसमावृता ॥२॥ गायमानासमाया
तालक्ष्मीर्विष्णुपरिग्रहः ॥ वृतासहस्रकोटीभिर्वेत्रपाणिभिराशुगैः ॥३॥ब्रह्मादिसुरसंघानांघनंदृष्ट्वा
समागमम् ॥ चेटीगणाधिपारुष्टाभुशुंडीपरिघान्विताः ॥४॥ ब्रह्मादींस्तर्जयंत्यस्तान्मुनींश्चापिसम
न्ततः ॥ उत्सार्यदूरंसंहृष्टाविष्ठिताःपर्वतोपमाः ॥ ५ ॥ सर्वेबहिर्विनिर्यांताःसार्द्धंवैब्रह्मणासुराः ॥
युक्तमित्येवभाषन्तःप्रभोरग्रेवयन्तुके ॥ ६ ॥ तस्थुःप्रांजलयःसर्वेत्रिदशागतमन्यवः ॥ तस्मिन्क्षणे
समाहूतस्तुम्बुरुर्मानपूर्वकम् ॥७॥ प्रविवेशसमीपंवैदेव्यादेवस्यचैवहि ॥ तत्रासीनोयथायोगंनाना
मूर्च्छाक्षरान्वितम् ॥ ८ ॥ जगौकलपदंहृष्टोविपंचींचाप्यवादयत् ॥ विष्णुनाकौशिकप्रीत्यैप्रयु
क्तोगायकोत्तमः ॥ ९ ॥ नानारत्नसमायुक्तैर्दिव्यैराभरणोत्तमैः ॥ दिव्यमाल्यैश्चवसनैःपूजिताविष्णुमंदिरात् ॥ १० ॥ निर्गतास्तुम्बुरुर्हृष्टाजगामसयथागतम् ॥ ब्रह्माद्यास्त्रिदशाःसर्वेमु
नयश्चयथागतम्॥११॥जग्मुर्विष्णुंप्रणम्योच्चैर्जयेतिभाषिणस्ततः॥नारदोथमुनिर्दृष्ट्वातुंबुरोःसत्क्रि
यांहरेः ॥ १२ ॥ शोकाविष्टेनमनसासंतप्तहृदयेक्षणः॥चिंतामापेदिवांस्तत्रशोकमूर्च्छाकुलांतरः॥
॥ १३ ॥ ततःक्रोधेनमहताजज्वालमुनिपुंगवः ॥लक्ष्मींशशापसहसातद्दासीभिस्तिरस्कृतः॥१४॥
यदहंराक्षसंभावंगृहीत्वाविष्णुकांतया ॥ चेटीभिर्वारितोदूरंवेत्राघातेनताडितः॥ १५ ॥ तस्मात्त्वं
जायतांलक्ष्मीरक्षसांगर्भसंभवा ॥ यतोऽहंबहिराक्षिप्तश्चेटीभिःसावहेलनम् ॥ १६ ॥हेलयाराक्षसीच
त्वांबहिःक्षेप्स्यतिभूतले ॥इत्युक्तेनारदेनाथचकंपेभुवनत्रयम् ॥ १७ ॥ हाहाकारंततश्चक्रुर्देवगंधर्व
दानवाः ॥ नारदोविललापाथधिग्धिङ्मामितिचाब्रुवन् ॥ १८ ॥ नारायणसमायोगोमहालक्ष्मीसमी
पतः॥अहोतुंबुरुणाप्राप्तोधिङ्मांमूढमचेतनम्॥१९॥योयंहरेःसन्निकाशाद्दूतैर्निर्वासितःकथम्॥ जी
वन्यास्यामिकुत्राहंकिंमेतुंबुरुणाकृतम् ॥ २० ॥ रोदमानोमुहुर्विद्वान्धिङ्मामितिचचिंतयन् ॥ त
तोनारायणोलक्ष्म्याःशापंश्रुत्वासुदारुणम् ॥ २१ ॥ लक्ष्म्यासहहृषीकेशआजगामयतोमुनिः ॥
रमाप्रसाद्यतंविप्रंप्रत्युवाचकृतांजलिः ॥ २२ ॥ यदुक्तंभवतामद्यतत्तथानतदन्यथा॥तत्रकिंचित्प्रा
र्थयामिमुनेतत्कृपयाकुरु ॥ २३ ॥आरण्यानांमुनीनांवैस्तोकंस्तोकंचशोणितम् ॥ कलशापूरितं

११

अ. भक्षेद्राक्षसीयाचकामतः ॥ २४ ॥ तस्यागर्भेभविष्यामितच्छोणितसमुद्भवा ॥ इत्युक्तंरमयाचि रा.
१२ त्यासंभवान्नोभवेदिति ॥ २५ ॥ नारदस्तुतथेत्याहअस्याःसर्वंहिदारुणम् ॥ ततोनारायणोदेवः
प्रोक्तवान्नारदंमुनिम् ॥२६॥ नाहंदानेनतपसानेज्ययानापितीर्थतः॥संतुष्यामिद्विजश्रेष्ठयथानाम्नां स. ६
प्रकीर्तनात् ॥ २७ ॥ गानेननामगुणयोर्ममसायुज्यमाप्नुयात् ॥ निदर्शनंकौशिकोत्रगानान्म
ल्लोकमाप्तवान् ॥२८॥ मूर्च्छनादियुतंगानंनाम्नामतिममप्रियम् ॥ तुंबुरुस्तत्प्रभावेणप्रियस्त्वत्तो
पिमेद्विज ॥२९॥ मूर्च्छनातालयोगेनगानेनत्वंतथाभव ॥ उलूकंपश्यगत्वात्वंयदिगानेमतिस्तव
॥ ३० ॥ मानसोत्तरशैलेतुगानबंधुरितिस्मृतः ॥ तद्गच्छशीघ्रंशैलेंद्रंगानवांस्त्वंभविष्यसि॥३१॥
इत्युक्तोविस्मयाविष्टोनारदोवाग्विदांवरः ॥ मानसोत्तरशैलेतुगानबंधुंजगामवै ॥ ३२ ॥ गंधर्वाः
किन्नरायक्षास्तथाचाप्सरसांगणाः ॥ समासीनास्तुपरितोगानबंधुश्रमध्यतः ॥ ३३ ॥ गानशि
क्षासमापन्नाः शिक्षितास्तेनपक्षिणा ॥ स्निग्धकंठस्वरास्तत्रसमासीनामुदान्विताः ॥ ३४ ॥ त
तोनारदमालोक्यगानबंधुरुवाचह ॥ प्रणिपत्ययथान्याय्यंस्वागतेनाभ्यपूजयत् ॥ ३५ ॥ किम
र्थंभगवन्नत्रचागतोसिमहाद्युते ॥ किंकार्यंहिमहाब्रह्मन्ब्रूहिकिंकरवाणिते ॥ ३६ ॥ तच्छ्रुत्वानारदो १२
धीमान्प्रत्युवाचसपक्षिणम् ॥उलूकेंद्रमहाप्राज्ञशृणुसर्वंयथातथम्॥३७॥ममवृत्तंप्रवक्ष्यामितच्चभूतं

महाद्भुतम् ॥ वैकुंठनगरेब्रह्मन्नारायणसमीपगम् ॥३८॥ मांविनिर्धूयसंदृष्टंसमाहूयचतुंबुरुम् ॥ ल
क्ष्मीसमन्वितोविष्णुरशृणोद्गानमुत्तमम् ॥३९॥ ब्रह्मादयोवयंसर्वेनिरस्ताः स्थानतश्च्युताः ॥ कौ
शिकाद्याःसमासीनागानयोगेनवैहरिम् ॥ ४० ॥ समाराध्यैवसंप्राप्तागाणपत्यंयथासुखम् ॥तेनाहम
तिदुःखार्तोयत्तप्तंतुमयातपः ॥ ४१ ॥ यद्दत्तंयद्धुतंचैवयच्चापिश्रुतमेवहि ॥यदधीतंचगानस्यकलां
नार्हतिषोडशीम् ॥ ४२ ॥ विष्णोर्माहात्म्ययुक्तस्यगानयोगस्यवैततः ॥ पश्चात्तापंचमेदृष्ट्वामांच
नारायणोऽब्रवीत् ॥ ४३ ॥ उलूकंगच्छदेवर्षेगानबंधुंमतिर्यदि ॥ गानेचवर्ततेब्रह्मंस्तत्रत्वंगानमा
प्स्यसि ॥ ४४ ॥इत्यहंप्रेषितस्तेनत्वत्समीपमिहागतः ॥ किंकरिष्यामिशिष्योहंतवमांपालयाव्य
य ॥ ४५ ॥ नारदंप्राहधर्मात्मागानबंधुर्महायशाः ॥ शृणुनारदयद्वृत्तंपुराममहामते ॥४६॥ अ
त्याश्चर्यसमायुक्तंसर्वपापहरंशुभम् ॥ भुवनेशइतिख्यातोराजाभूद्धार्मिकःपुरा ॥ ४७ ॥ अश्वमेध
सहस्रैश्चवाजपेयायुतेनच ॥ अन्यैश्चविविधैर्यज्ञैरिष्टवान्भूरिदक्षिणैः ॥ ४८ ॥ गवांकोटचर्बुदंचै
वसुवर्णस्यतथैवच ॥ वाससांरथनागानांकन्याश्वानांतथैवच ॥ ४९ ॥ दत्वासराजाविप्रेभ्योमे
दिनींपर्यपालयत् ॥ न्यवारयत्स्वकेराज्येगानयोगेनकेशवम् ॥ ५० ॥ अन्यंवागानयोगेनगायेद्य
दिसमेभवेत् ॥ वध्यःसर्वात्मनातस्माद्देदेरीडचःपरःपुमान् ॥ ५१ ॥ नब्राह्मणैश्चगातव्यंवहद्भिर्वै
२

दमुत्तमम् ॥ गानयोगेनसर्वत्रस्त्रियोगायंतुमांसदा ॥ ५२ ॥ सूतमागधसंघाश्चगीतंमेकारयन्तुवै ॥
इत्याज्ञाप्यमहातेजाराज्यंवैपर्यपालयत् ॥ ५३ ॥ तस्यराज्ञःपुराभ्यासेहरिमित्रइतिस्मृतः ॥ ब्राह्म
णोविष्णुभक्तश्चसर्वद्वंद्वविवर्जितः ॥ ५४॥ नदीपुलिनमासाद्यप्रतिमाञ्चहरेःशुभाम् ॥समभ्यर्च्यय
थाशास्त्रंघृतदध्युत्तरंबहु ॥ ५५ ॥ मिष्टान्नंपायसंदत्वाहरेरावेद्यधूपकम् ॥ प्रणिपत्ययथान्यायंतत्र
विन्यस्तमानसः ॥ ५६ ॥ अगायतहरिंतत्रतालवीणालयान्वितम् ॥ अतीवस्नेहसंयुक्तस्तदातेना
न्तरात्मना ॥ ५७ ॥ ततोराज्ञःसमादेशाद्भटास्तस्यसमागताः ॥ तदर्चनादिसकलंनिर्धूयचसम
न्ततः ॥ ५८ ॥ ब्राह्मणञ्चगृहीत्वातेराज्ञेसम्यङ्न्यवेदयन् ॥ ततोराजाद्विजश्रेष्ठंपरिभर्त्स्यसुदुर्म
नाः ॥ ५९ ॥ राज्यान्निर्वासयामासहृत्वासर्वंधनादिकम् ॥ प्रतिमांचहरेश्चैवनापश्यत्सयदृच्छया॥
॥ ६० ॥ ततःकालेनमहताकालधर्ममुपेयिवान् ॥लोकान्तरमनुप्राप्यउलूकंदेहमाश्रितः ॥६१ ॥
सर्वत्रगच्छमानोपिभक्ष्यंकिंचिन्नचाप्तवान् ॥ क्षुधार्तश्चसदाखिन्नोयममाहसुदुःखितः ॥ ६२ ॥
क्षुत्पीडावर्ततेदेवदुर्गतस्यसदामम ॥ मयापापंकृतंकिंवाकिंकरिष्यामिवैयम ॥६३॥ ततस्तंधर्मरा
ट्प्राहधर्माधर्मप्रदर्शकः ॥ त्वयाहिसुमहत्पापंकृतमज्ञानतोनृप॥६४ ॥हरिमित्रंप्रतितदावासुदेवप

१ आत्मनेपदमार्षम् ।

रायणम् ॥ हरिमित्रेकृतंपापंवासुदेवार्चनादिषु ॥ ६५ ॥ तेनपापेनसंप्राप्तःक्षुद्बोधस्त्वांसदानृप ॥
दानयज्ञादिकंसर्वंप्रनष्टंतेनराधिप ॥ ६६ ॥ गीतनाद्यलयोपेतंगायमानंसदाहरिम् ॥ हरिमित्रंसमा
हूयहृतवानसितद्धनम्॥ ६७ ॥ उपहारादिकंसर्ववासुदेवस्यसन्निधौ ॥ तवभृत्याःसमाहृत्यपापंच
क्रुस्तवाज्ञया ॥ ६८ ॥ हरेःकीर्तिविनाचान्यद्ब्राह्मणेननृपोत्तम ॥ नगेययोगेमंतव्यंतस्मात्पापंत्व
याकृतम्॥ ६९ ॥ नष्टंतेस्वर्गलोकाद्यंगच्छपर्वतकोटरम् ॥ पूर्वोत्सृष्टंस्वदेहंतेखादनित्यंनिकृंत्यवै
॥७०॥तस्मिन्क्षीणेत्विमं देहंखादनित्यंक्षुधान्वितः॥ महानिरयसंस्थस्त्वंयावन्मन्वंतरंभवेत्॥७१॥
मन्वंतरेततोऽतीतेभूम्यांत्वंश्वाभविष्यसि ॥ ततःकालेनकियतामानुष्यमनुलप्स्यसे ॥ ७२ ॥
एवमुक्त्वायमोविद्वांस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ सोहंनारदभूपालःपुरेदानीमुलूकताम् ॥ ७३ ॥ लब्ध
वान्कर्मदोषेणहरिमित्रकृतेनवै ॥ ततोमानसशैलेहंकोटरेह्यवसंमुने ॥ ७४ ॥ पूर्वोमृतकदेहोमेभ
क्षणायह्युपस्थितः ॥ क्षुधान्वितोहंतंदेहंखादितुंह्युपचक्रमे ॥७५॥ तत्क्षणंदैवयोगेनहरिमित्रोमहा
यशाः ॥ विमानेनार्कवर्णेनस्तूयमानोऽप्सरोगणैः ॥ ७६ ॥ विष्णुदूतैःपरिवृतःपथातेनागतोनृप ॥
विष्णुभक्तोमहातेजाःपथिमांदृष्टवान्प्रभुः ॥ ७७ ॥ भुवनेशशरीरंतद्ददर्शोलूकसन्निधौ ॥ पृष्टोहंते
नदययाशवसन्निधिसंस्थितः ॥७८॥ भुवनेशस्यनृपतेर्देहोयंदृश्यतेखग ॥ उलूकत्वंचकिमिदंखा

दितुंचोद्यतोभवान् ॥ ७९ ॥ तच्छुत्वाहरिमित्रायप्रणम्यविनयान्वितः ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाबहु
मानपुरःसरम्॥८०॥तत्सर्वंपूर्ववृत्तान्तंनारदास्मैन्यवेदयम् ॥पुरापराधंत्वयियत्तस्यपाकोऽयमाग
तः ॥८१॥ यावन्मन्वन्तरंविप्रखादिष्यामिशवंत्विमम्॥ततःश्वाहंभविष्यामिभविष्यामिततोनरः
॥८२॥एतदाकर्ण्यकरुणोहरिमित्रोमहायशाः॥कृपयामांसमाचष्टशृणूलूकमहीपते॥८३॥मयित्व
यापराधंयत्तत्सर्वंक्षांतवानहम् ॥ शवोह्यदर्शनंयातुनचश्वात्वंभविष्यसि ॥ ८४ ॥ त्वामद्यगानयो
गश्चप्राप्नोतुमत्प्रसादतः ॥ स्तुहिविष्णुञ्चगानेनजिह्वास्पष्टाचजायताम्॥ ८५ ॥ सुरविद्याधराणा
ञ्चगन्धर्वाप्सरसान्तथा ॥ गानाचार्योभवेथास्त्वंभक्ष्यभोज्यसमन्वितः ॥ ८६ ॥ ततःकतिपयाहो
भिःसर्वंभद्रंभविष्यति ॥ हरिमित्रवचस्तच्चविष्णुदूतोपबृंहितम्॥ ८७ ॥ सर्वंनिरयसंज्ञं मेक्षणादेव
व्यनाशयत् ॥ प्रकृत्याविष्णुभक्तानामीदृशीकरुणाद्विज ॥ ८८ ॥ कृतापराधलोकानामपिदुःखं
व्यपोहति ॥ अमृतस्यन्दिवचनमुक्त्वासप्रययौहरिम्॥ ८९ ॥ सर्वं तेकथितंयेनगानाचार्योहमुत्त
मः ॥ प्राप्स्यामिहरिमेतेनहरिमित्रप्रसादतः ॥ ९० ॥ नारदैतदनुवर्णितंमयापूर्वजन्मचरितम्महा
द्भुतम् । यःशृणोतिहरिमेत्यचेतसासप्रयातिभवनंगदाभृतः ॥ ९१ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवा
ल्मीकियेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकाण्डेहरिमित्रोपाख्यानन्नामषष्ठःसर्गः ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥ ॥

गानबंधुःपुनःप्राहनारदंमुनिसत्तमम् ॥ एतेकिन्नरसंघावैविद्याधाप्सरसांगणाः ॥ १ ॥ गाना
चार्यमुलूकंमांगानशिक्षार्थमागताः ॥ तपसानैवशक्त्यावागानविद्यातपोधन ॥ २ ॥ तस्मा
च्छ्रमेणयुक्तश्चमत्तस्त्वंगानमाप्नुहि ॥ एवमुक्तोमुनिस्तस्मैप्रणिपत्यजगौयथा ॥ ३ ॥ तच्छृणुष्व
मुनिश्रेष्ठवासुदेवंनमस्यच ॥ उलूकेनैवमुक्तस्तुनारदोमुनिसत्तमः ॥ ४ ॥ शिक्षाक्रमेणसंयुक्त
स्तत्रगानमशिक्षत ॥ गानबंधुस्तमाहेदंत्यक्तलज्जोभवाधुना ॥ ५ ॥ स्त्रीसंगमेतथागीतेक्षुतेऽन्वा
ख्यानसंगमे ॥ व्यवहारेचधान्यानामर्थानांचतथैवच ॥ ६॥ आयेव्ययेतथानित्यंत्यक्तलज्जस्तुवैभ
वेत् ॥ नकुंठितेनगूढेननित्यंप्रावरणादिभिः ॥ ७॥ हस्तविक्षेपभावेनव्यादितास्येनचैवहि॥निर्या
तजिह्वायोगेननगेयंचकथंचन ॥८॥स्वांगंनिरीक्षमाणेनपरमप्रेक्षतातथा ॥ नगायेदूर्ध्वबाहुश्चनोर्ध्व
दृष्टिःकथंचन ॥ ९ ॥ हासोभयंक्षुधाकंपःशोकोन्यस्यस्मृतिस्तृषा॥ नैतानिसप्तरूपाणिगानयोगे
महामते ॥ १० ॥ नैकहस्तेनशस्येततालसंघट्टनंमुने ॥ क्षुधार्तेनभयार्तेनतृषार्तेनतथैवच॥११॥
गानयोगोनकर्तव्योनांधकारेकथंचन ॥ एवमादीनियोग्यानिकर्तव्यानिमहामुने ॥१२॥ एवमुक्तः
सभगवान्नारदोविधिरक्षणे ॥ अशिक्षततथागीतंदिव्यवर्षसहस्रकम् ॥ १३ ॥ ततःसमस्तसंपन्नोगी

१ अनुरूपाणि योग्यानीति यावत ।

तप्रस्तावकादिषु ॥ विपंच्यादिषुसंपन्नःसर्वस्वरविभागवित् ॥ १४ ॥ अयुतानिचषट्त्रिंशत्सह
स्राणिशतानिच ॥ स्वराणांभेदयोगेनज्ञातवान्मुनिसत्तमः ॥ १५ ॥ ततोगंधर्वसंघाश्चकिन्नराणांत
थागणाः ॥ मुनिनासहसंयुक्ताःप्रीतियुक्तास्तुतेऽभवन् ॥ १६ ॥ गानवंधुमुनिःप्राहप्राप्यगानमनु
त्तमम् ॥ त्वांसमासाद्यसंपन्नंत्वंहिगीतविशारदः ॥१७॥ ध्वांक्षशत्रोमहाप्राज्ञकिमवाप्यंकरोमिते ॥
गानवंधुस्ततःप्राहनारदंमुनिपुंगवम् ॥ १८ ॥ ब्रह्मणोदिवसेब्रह्मन्मनवःस्युश्चतुर्दश ॥ ततस्त्रैलो
क्यसंप्लावोभविष्यतिमहामुने ॥ १९ ॥ तावन्मेस्याद्यशोभागस्तावन्मेपरमंशुभम् ॥ मनसाप्या
पितंमेस्याद्दाक्षिण्यान्मुनिसत्तम ॥ २० ॥ उलूकंप्राहदेवर्षिःसर्वंतेस्तुमनोगतम् ॥ अतीतिकल्पसं
योगेगरुडस्त्वंभविष्यसि ॥ २१ ॥ गुणगानादच्युतस्यसायुज्यंतस्यलप्स्यसे॥ स्वस्तितेस्तुमहा
प्राज्ञगमिष्यामिप्रसीदमे ॥२२॥ एवमुक्त्वाययौविप्रोजेतुंतुंबुरुमुत्तमम्॥तुंबुरोश्चगृहाभ्याशेददर्शवि
कृताकृतीन् ॥ २३॥ कृत्तवाहूरुपादांश्चकृत्तनासाक्षिवक्षसः॥कृत्तोत्तमांगांगुलींश्चछिन्नभिन्नकलेव
रान् ॥ २४ ॥ पुंसः स्त्रियश्चविकृतान्ददर्शायुतशोवहून् ॥ नारदेनचतेप्रोक्ताःकेयूयंकृत्तविग्रहाः ॥
॥ २५ ॥ नारदंप्रोचुरपितेत्वयाकृत्तांगकावयम् ॥ वयंरागाश्चरागिण्योगानेनभिन्नसंधिना ॥ २६॥
भवतागीयतेयर्हितर्ह्यवस्थेदृशीहिनः ॥ पुनस्तुंबुरुगानेनच्छिन्नभिन्नप्ररोहणम् ॥२७॥ तुंबुरुर्जीव

यत्येषत्वंमारयसिनारद ॥ तदाश्चर्यमहद्दृष्ट्वाश्रुत्वाचविस्मयान्वितः ॥ २८ ॥ धिग्धिगुक्त्वाजगा
माथनारदोपिजनार्दनम् ॥श्वेतद्वीपेसभगवान्नारदंप्राहमाधवः ॥ २९ ॥ गानबन्धौचयद्गानंनचैतेना
सिपारगः॥तुंबुरोःसदृशोनासिगानेनानेननारद॥३०॥मनोर्वैवस्वतस्याहमष्टाविंशतिमेयुगे ॥ द्वाप
रांतेभविष्यामियदुवंशकुलोद्भवः ॥ ३१॥ देवक्यांवसुदेवस्यकृष्णनाम्नामहामुने ॥तदानींमांसमा
गम्यस्मारयैतद्यथातथम् ॥३२॥ तत्रत्वांगानसम्पन्नंकरिष्यामिमहाव्रत ॥ तुंबुरोश्चसमंचैवतथाति
शयसंयुतम ॥३३ ॥तावत्कालंयथायोगंदेवगंधर्वयोनिषु ॥ शिक्षत्वंहियथान्यायमित्युक्त्वांतरधी
यत॥३४॥ततोमुनिःप्रणम्यैनंवीणावादनतत्परः ॥ देवर्षिर्देवसंकाशःसर्वाभरणभूषितः ॥ ३५ ॥
तपसांनिधिरत्यर्थंवासुदेवपरायणः॥स्कंधेविपंचीमाधायसर्वलोकांश्चचालसः॥ ३६ ॥ वारुणंयाम्य
माग्नेयमैंद्रंकौवेरमेवच ॥ वायव्यंचतथैशानंसंशयंप्राप्यधर्मवित् ॥ ३७॥गायमानोहरिंसम्यग्वीणा
वादविचक्षणः ॥ गंधर्वाप्सरसांसंघैःपूज्यमानस्ततस्ततः ॥ ३८ ॥ब्रह्मलोकंसमासाद्यकस्मिंश्चि
त्कालपर्यये ॥ हाहाहूहूश्चगंधर्वौगीतवाद्यविशारदौ ॥३९ ॥ ब्रह्मणोगायकौदिव्यौनित्यंगंधर्वसत्त
मौ ॥ तत्रताभ्यांसमासाद्यगायमानोहरिंविभुम् ॥४०॥ब्रह्मणाचमहातेजाःपूजितोमुनिसत्तमः ॥ तं
प्रणम्यमहात्मानंसर्वलोकपितामहम् ॥ ४१ ॥ चचारचयथाकामंसर्वलोकेषुनारदः ॥ पुनः का

लेनमहताग्रहंप्राप्यचतुंबुरोः ॥ ४२ ॥ वीणामादायतत्रस्थस्तत्रस्थैरप्यलक्षितः ॥ सुरक
न्याश्चतत्रस्थाःषड्जाद्याःसहधैवताः ॥ ४३ ॥ व्रीडितोभगवान्दृष्ट्वानिर्गतश्चससत्वरम् ॥ शि
क्षयामासबहुशस्तत्रतत्रमहामुनिः ॥ ४४ ॥ कालेतीतेततोविष्णुरवतीर्णोजगन्मयः ॥
देवक्यांवसुदेवस्ययादवोसौमहाद्युतिः ॥ ४५ ॥ सप्तस्वराङ्गनाद्रष्टुंगानविद्याविशारदः ॥ ययौरैव
तकेकृष्णंप्रणिपत्यमहामुनिः ॥ ४६ ॥ व्यज्ञापयदशेषन्तच्छ्रेतद्वीपेत्वयापुरा ॥ नारायणेनकथितं
गानयोगार्थमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ तच्छ्रुत्वाप्रहसन्कृष्णःप्राहजांबवतींमुदा ॥ एनंमुनिवरंभद्रेशिक्षयस्व
यथाविधि ॥ ४८ ॥ वीणागानसमायोगेतथेत्याहचसापतिम् ॥ प्रहसंतीयथायोगंशिक्षयामासतंमुनि
म् ॥ ४९ ॥ ततःसंवत्सरेपूर्णेनारदंप्राहकेशवः ॥ सत्याःसमीपमागच्छशिक्षस्वचतथापुनः ॥ ५० ॥
तथेत्युक्त्वासत्यभामांप्रणिपत्यययौमुनिः ॥ तयासशिक्षितोविद्वान्पूर्णेसंवत्सरेततः ॥ ५१ ॥ वा
सुदेवेनियुक्तोसौरुक्मिण्याःसदनंगतः ॥ अंगनाभिस्तत्रत्याभिर्दासीभिर्मुनिसत्तमः ॥ ५२ ॥ उ
क्तोसौगायमानोपिनस्वरंवेत्सिवैमुने ॥ ततःश्रमेणमहतायावत्संवत्सरद्वयम् ॥ ५३ ॥ शिक्षितोसौत
दादेव्यारुक्मिण्याधिजगौमुनिः ॥ नतुस्वरांगनाःप्रापतन्त्रीयोगेमहामुनिः ॥ ५४ ॥ आहूयकृष्णो १६

१ नारदः ।

भगवान्स्वयमेवमहामुनिम् ॥ अशिक्षयदमेयात्मागानयोगमनुत्तमम् ॥ ५५ ॥ कृष्णदत्तेनगानेनत
स्यायाताःस्वराङ्गनाः ॥ ब्रह्मानन्दःसमभवन्नारदस्यचचेतसि ॥ ५६ ॥ ततोद्वेषादयोदोषाःसर्वेअस्तं
गताद्विज ॥ ईर्ष्यांचतुंबुरौयासीन्नारदस्यचसागता ॥ ५७ ॥ ततोननर्तदेवर्षिःप्रणिपत्यजनार्दनम् ॥
उवाचचहृषीकेशःसर्वज्ञस्त्वंमहामुने ॥ ५८ ॥ प्राचीनगानयोगेनगायस्वममसन्निधौ ॥ एतत्तेप्रार्थितं
प्राप्तंममलोकेतथैवच ॥ ५९ ॥ नित्यंतुंबुरुणासार्द्धंगायस्वचयथातथम् ॥ एवमुक्तोमुनिस्तत्रयथायो
गञ्चचारसः ॥ ६० ॥ तथासंपूजयत्कृष्णंरुद्रंभुवननायकम् ॥ तदाजगौहरेस्तत्रनियोगाच्छङ्कराल
ये ॥ ६१ ॥ रुक्मिण्यासत्ययासार्द्धंजाम्बवत्यामहामुनिः ॥ कृष्णेनचद्विजश्रेष्ठश्रुतिजातिविशारदः
॥ ६२ ॥ एवंतेमुनिशार्दूलप्रोक्तोगीतक्रमोमया ॥ ब्राह्मणोवासुदेवाख्यंगायमानोनिशंद्विज ॥
॥ ६३ ॥ हरेःसायुज्यमाप्नोतिसर्वयज्ञफलंलभेत ॥ अन्यथानरकंगच्छेद्गायमानोन्यदेवहि ॥ ६४ ॥
कर्मणामनसावाचावासुदेवपरायणः ॥ गायञ्छृण्वंस्तमाप्नोतितस्माच्छ्रेष्ठःप्रियंवदः ॥ ६५ ॥ क
थितमिदमपूर्वंजानकीजन्मपूर्वंश्रुतिसुखमतिगुह्यंस्नेहतस्तेऽतिबाह्यम् ॥ कलुषकुलविपक्षंभव्यदानै
कदक्षंनृभिरविरतवंद्यंसर्वदेवाभिनंद्यम् ॥ ६६ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्ये
अद्भुतोत्तरकाण्डेनारदगानप्राप्तिर्नामसप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥

यथासाशोणितोद्भूताराक्षसीगर्भसंभवा ॥ यथाभूमितलोत्पन्नाजानकीचयथाहिसा ॥ १ ॥ सीतात
च्छृणुविप्रेंद्रवर्णयामितवानघ ॥ दशास्योरावणोनामतपस्तप्तुंमनोदधे ॥ २ ॥ त्रैलोक्यस्याधिप
त्यायअजरामरणायच ॥ बहुवर्षंतपस्तस्वाज्वलनार्कसमोऽज्वलत् ॥ ३॥तत्तेजसाजगत्सर्वंदह्यमा
नंयदाभवत् ॥ तमुवाचतदाब्रह्मासमागत्यसुरैर्वृतः॥४॥पौलस्त्यविरमाद्यत्वंतपसोममवाक्यतः॥
तपसोग्रेणमहतालोकाभस्मीकृताइव ॥५॥ वरंददामितेवत्सयत्तेमनसिवर्तते ॥तपोधनलभस्वाद्य
वरदान्मत्तईप्सितम् ॥ ६ ॥ न्यवारयतचक्षूंषिसूर्यबिंबावलोकनात् ॥ प्रणिपत्यजगन्नाथंवरंवव्रेस
रावणः ॥ ७ ॥ देहिसर्वामरत्वंमेवरदोसियदिप्रभुः ॥ तदाकर्ण्यवचोब्रह्मापुनः प्राहसरावणम् ॥
॥ ८ ॥ नहिसर्वामरत्वंतेवरमन्यंवृणीष्वमे ॥ ततः सरावणःप्राहकूटवादीहिराक्षसः ॥९॥ नसुराना
सुरायक्षाःपिशाचोरगराक्षसाः ॥ विद्याधराःकिन्नरावातथैवाप्सरसांगणाः ॥ १० ॥ नहन्युर्मांकथं
चित्तेदेहिमेवरमुत्तमम् ॥अन्यच्चतेवृणेब्रह्मंस्तच्छृणुष्वपितामह॥११॥ आत्मनोदुहितामोहादत्यर्थं
प्रार्थिताभवेत् ॥ तदामृत्युर्ममभवेद्यदिकन्यानकांक्षति॥१२॥ तथेत्युक्त्वाजगामाशुब्रह्मालोकपि
तामहः ॥ नरान्नारीगणद्रक्षोमत्वातांस्तृणवद्द्विज ॥ १३ ॥ ब्रह्मदत्तवरोराजारावणोवरदर्पितः ॥ त्रै
लोक्यजयसर्वस्वंप्राप्तवान्बाहुवीर्यतः ॥ १४ ॥ एकदारावणोराजादंडकारण्यमागतः ॥ तदर्षीनाग्नि

कल्पांश्चदृष्ट्वामनस्यचिंतयत् ॥१५॥एतानजित्वाहिकथंत्रिलोकीजयभागहम्।।एषांवधेनचश्रेयो
नपश्यामिमहात्मनाम्॥१६॥दुरात्मासविचिंत्यैतत्प्राहतान्मुनिपुंगवान्।अहंसर्वस्यजगतःशास्ता
चजयभागहम्॥१७॥भवतांजयमाकांक्षेजयंदत्तद्विजर्षभाः ॥ इत्युक्त्वासशराग्रेणक्षताच्छोणितमं
गतः॥१८॥बलादाकृष्यतेषांवैकलशेऽस्थापयत्प्रभुः॥तत्रगृत्समदोनामशतपुत्रपिताद्विजः॥१९॥
दुहित्रर्थंभार्ययासप्रार्थितोभगवान्मुनिः ॥ लक्ष्मीर्मेदुहिताभूयादित्यसौकलशेविभुः॥२० ॥ दुग्धं
चाहरहस्तत्रकुशाग्रेणसमंत्रतः॥स्थापयत्येषनियतस्तदहर्निर्ययौवनम्॥२१॥ तद्दिनेदैवयोगेनक
लशेतत्ररावणः॥ मुनीनांशोणितंस्थाप्यगृहीत्वास्वगृहंययौ ॥२२॥भार्यांमंदोदरींप्राहकलशंरक्षसुं
दरि॥विषादप्यधिकंविद्धिशोणितंकलशेस्थितम्॥२३॥नदेयंनापिवाभक्ष्यंमुनीनांशोणितंत्विदम्
त्रैलोक्यजयलाभेनरावणोलोकरावणः ॥ २४ ॥ देवदानवयक्षाणांगंधर्वाणांचकन्यकाः ॥आहृत्य
रमयामासमंदरेसत्यपर्वते ॥ २५ ॥ हिमवन्मेरुविंध्याद्रौरमणीयवनेतथा॥मंदोदरीतथादृष्ट्वापतिं
साहिमनस्विनी ॥ २६ ॥ आत्मानंगर्हयामासभर्तुःस्नेहमपश्यती ॥ धिग्जीवितंहिनारीणांयौवनं
कुलमेवच ॥ २७॥ वंचिताः पतिना याः स्युस्तस्मान्मेमरणंवरम्॥पुनारावणसंदिष्टंशोणितंक्ष्वेड

अ. तोऽधिकम् ॥ २८ ॥ पयोमरणमाकांक्ष्यपतिनावंचितासती ॥ लक्ष्मीशरणदुग्धेनमिश्रिताच्छोणि रा.
१८ तादभूत् ॥ २९ ॥ सद्योरावणकान्तायागर्भोज्वलनसन्निभः ॥ ततोविस्मयमापन्नासाहिमंदोदरी
शुभा ॥ ३० ॥ पीतंविषाधिकंरक्तंगर्भस्तेनाभवन्मम ॥ इतिसंचिंतयामासभर्ताविप्रोषितोमम ॥ स. ८
॥ ३१ ॥ कामिनीभिःक्रीडतेसकामीभर्ताहिरावणः ॥ संवत्सरमिमंभर्त्रासहमेवसतिर्नहि ॥ ३२ ॥
किंवक्तव्यंमयासाध्व्यागर्भिण्याभर्तृसंसदि ॥ चिंतयादग्धगात्रीवतीर्थसेवनछद्मना ॥ ३३ ॥ विमान
वरमारुह्यकुरुक्षेत्रंजगामसा ॥ तत्रगर्भंविनिष्कृष्यनिचखानभुवस्तले ॥ ३४ ॥ स्नात्वासरस्व
तीतोयेपुनरागात्स्वमालयम् ॥ नचोदितंतत्कस्मैचिद्रहः कार्यंसुगोपितम् ॥ ३५ ॥ कालेनकिय
ताब्रह्मञ्जनकर्षिर्महामनाः ॥ कुरुक्षेत्रंसमासाद्यजांगलेयज्ञमावहन् ॥ ३६ ॥ स्वर्णलांगलमादा
ययज्ञभूमिंचकारसः ॥ स्वर्णलांगलसीतांतः कन्यकाप्रोत्थिताभवत् ॥ ३७ ॥ पुष्पवृष्टिश्चमह
तीपपातकन्यकोपरि ॥ तद्दृष्ट्वामहदाश्चर्यंराजाविस्मयमागतः ॥ ३८ ॥ कर्तव्यमूढतामापततःखेभू
त्सरस्वती ॥ राजन्गृहाणकन्यांत्वंपालयैनांमहाप्रभाम् ॥ ३९ ॥ ज्वलनार्कसमांदिव्यांमहत्का
यैतवालये ॥ भविष्यतिमहाभागक्षेमंचजगतोऽनया ॥ ४० ॥ यज्ञःसंपाद्यतांराजन्नायंविघ्नस्तवा १८

१ शरण आश्रयः । २ कुर्वन् ।

नघ ॥ नामास्याःकिलसीतेतिसीतायाउत्थितायतः ॥ ४१ ॥ कल्पयैनांदुहितरमित्युक्त्वावाक्
तिरोहिता ॥ तच्छ्रुत्वाप्रीतिमान्राजायज्ञंकृत्वामहाधनम् ॥ ४२ ॥ जगामसीतामादायमहर्षिभ्यश्च
तादात् ॥ एतत्तेकथितंविप्रसीताजन्मैककारणम् ॥ श्रुत्वैतत्सर्वपापेभ्योमुक्तोभवतिमानवः ॥ ४३ ॥
जनकदुहितृजन्मश्रावयित्वातुश्रुत्वानपुनरिहहिजन्मप्राप्नुयात्पुण्यवांश्च ॥ दशरथसुतकांतातस्यगे
हंकदाचिद्विसृजतिनहिसर्वैःपातकैर्मुच्यतेच ॥ ४४ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिका
व्येअद्भुतोत्तरकाण्डेश्रीसीतोत्पत्तिर्नामाष्टमःसर्गः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
रामःसीतापरिणयंकृत्वादशरथादिभिः ॥ भ्रातृभिश्चापिसहितोभार्ययासहसीतया ॥ १ ॥ अयो
ध्यां गंतुमारेभेनानावाद्यपुरःसरम् ॥ आर्चीकनंदनोरामोभार्गवोरेणुकासुतः ॥ २ ॥ तस्यदाशरथेः
श्रुत्वारामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ विवाहकौतुकंवीरःपथातेनसमागमत् ॥ ३ ॥ धनुरादायतद्दिव्यंक्षत्रि
याणांनिबर्हणम् ॥ जिज्ञास्यमानोरामस्यवीर्यंदाशरथेस्तथा ॥ ४ ॥ सतमभ्यागतंदृष्ट्वाउद्यतास्त्रमव
स्थितम् ॥ प्रहसन्निवविप्रेंद्रंरामोवचनमब्रवीत् ॥ ५ ॥ स्वागतन्तेमुनिश्रेष्ठकिंकार्यंकरवाणिते ॥
प्रोवाचभार्गवोवाक्यंस्वागतेनकिमस्तिमे ॥ ६ ॥ क्षत्रकालंहिराजेंद्रधनुरेतन्ममास्तिहि ॥ समा

रोपययत्नेनयदिशक्तोसिराघव ॥ ७ ॥ इत्युक्तस्त्वाहभगवंस्त्वन्नाधिक्षेप्तुमर्हसि ॥ नंहिनह्यधमो
धर्मःक्षत्रियाणांद्विजातिषु ॥ ८ ॥ इक्ष्वाकूणांविशेषेणबाहुवीर्येणकत्थनम् ॥ तमेवंवादिनंतत्ररा
मोवचनमब्रवीत् ॥ ९ ॥ अलंवाग्युपदेशेनधनुरायच्छराघव ॥ ततोजग्राहरोषेणक्षत्रियर्षभसूद
नम् ॥ १० ॥ रामोदाशरथिर्दिव्यंहस्ताद्रामस्यकार्मुकम् ॥ धनुरारोपयामाससलीलमिवराघ
वः ॥ ११ ॥ ज्याशब्दमकरोत्तत्रस्मयमानःसवीर्यवान् ॥ तस्यशब्देनभूतानिवित्रेसुरशने
रिव ॥ १२ ॥ अथाब्रवीद्वचोरामंरामोदाशरथिस्तदा ॥ इदमारोपितंब्रह्मन्किमन्यत्करवाणिते ॥
॥ १३ ॥ तस्यरामोददौदिव्यंजामदग्न्योमहाबलः ॥ शरमाकर्णदेशांतमयमाकृष्यतामिति ॥
॥ १४ ॥ एतच्छ्रुत्वाब्रवीद्रामःप्रदीप्तइवमन्युना ॥ श्रूयतेक्षम्यतेचैवदर्पपूर्णोसिभार्गव ॥ १५ ॥ त्व
याह्यधिगतंतेजःक्षत्रियेभ्योविशेषतः ॥ पितामहप्रसादेनतेनमांक्षिपसिध्रुवम् ॥ १६ ॥ पश्यमांस्वेनरू
पेणचक्षुस्तेवितराम्यहम् ॥ इत्युक्त्वाप्रददौतस्मैरामोदिव्यांदृशंतदा ॥ १७ ॥ ततोरामशरीरेवैरा
मोपश्यत्सभार्गवः ॥ आदित्यान्सवसून्रुद्रान्साध्यांश्चसमरुद्गणान् ॥ १८ ॥ पितॄन्हुताशनांश्चैवन
क्षत्राणिग्रहांस्तथा ॥ गन्धर्वान्राक्षसान्यक्षान्नदींस्तीर्थानियानिवै ॥ १९ ॥ ऋषीन्वैनिखिला १९

१ द्विजातिषुब्राह्मणेषुविषयेबाहुवीर्येणकत्थनरूपोऽधर्मोधर्मः क्षत्रियाणां नहि नहि इक्ष्वाकूणांतुविशेषेणनहीत्यन्वयः ।

न्यांश्चब्रह्मभूतान्सनातनान् ॥ देवर्षींश्चैवकात्स्न्येनसमुद्रान्पर्वतांस्तथा ॥ २० ॥ वेदांश्चसोपनिषदा
न्वषट्कारान्सहाध्वरैः ॥ ऋचोयजूंषिसामानिधनुर्वेदांश्चसर्वशः ॥ २१ ॥ विद्युतोमेघवृन्दानिवर्षाणि
चमहाव्रत ॥ ततःसभगवान्विष्णुस्तंवैबाणंमुमोचह ॥ २२ ॥ शुष्काशनिसमाकीर्णंमहोल्काभि
श्चसुव्रत ॥ पांसुवर्षेणमहतामेघसंघैश्चकेवलम् ॥ २३ ॥ भूमिकंपैःसनिर्घातैर्नादैश्चविपुलैरपि ॥ भार्गवं
विह्वलंकृत्वातेजश्चाक्षिप्यकेवलम् ॥ २४ ॥ अगच्छज्ज्वलितोरामंशरोबाहुप्रचोदितः ॥ सतुविह्वल
तांगत्वाप्रतिलभ्यचचेतनाम् ॥ २५ ॥ रामः प्रत्यागतप्राणःप्राणमद्विष्णुतेजसम् ॥ विष्णुनासोभ्यनु
ज्ञातोमहेंद्रमगमत्पुनः ॥ २६ ॥ भीतश्चतत्रन्यवसद्व्रीनितश्चमहातपाः ॥ ततःसंवत्सरेऽतीतेहृततौ
जसमवस्थितम् ॥ २७ ॥ निर्मदंदुःखितंदृष्ट्वापितरोराममब्रुवन् ॥ नवैसम्यगिदंपुत्रविष्णुमासाद्यवै
कृतम् ॥ २८ ॥ सहिपूज्यश्चमान्यश्चत्रिषुलोकेषुसर्वदा ॥ गच्छपुत्रनदींपुण्यांवधूसरकृतालयाम् ॥
॥ २९ ॥ तत्रोपस्पृश्यतीर्थेषुपुनर्वपुरवाप्स्यसि ॥ दीप्तोदंनामतत्तीर्थंयत्रतेप्रपितामहः ॥ ३० ॥
भृगुर्देवयुगेरामतप्तवानुत्तमंतपः ॥ तत्तथाकृतवान्रामोभार्गवोवचनात्पितुः ॥ ३१ ॥
प्राप्तवांश्चपुनस्तेजोभारद्वाजमहामुने ॥ एतद्यःशृणुयाद्वत्सरामचारित्रमुत्तमम् ॥ ३२ ॥
सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ततोरामोजानकीस्पृष्टपाणिः सूतैर्भक्त्यामागधैः

स्तूयमानः ॥ पुष्पासारैरास्तृतोदेवसंघैःसउत्तरान्कोसलानाजगाम ॥३३ ॥इत्यार्षेश्रीम० वाल्मी
कीये० जामदग्न्यविश्वरूपदर्शनंनामनवमःसर्गः ॥ ९ ॥ ॥ ॥ छ ॥ ॥
अथसीतालक्ष्मणाभ्यांसहकेनापिहेतुना ॥ जगामविपिनंरामोदंडकारण्यमाश्रितः ॥ १ ॥ तत्रगो
दावरीतीरेपर्णशालांविधायसः ॥ उवासकंचित्कालंवैमृगयामभिकारयन् ॥ २ ॥ कदाचिद्रावणो
मोहाल्लंकायांतांन्यवासयत् ॥तामदृष्ट्वाततोरामोलक्ष्मणश्चमहाबलः ॥ ३ ॥ आटतुश्चाटवींसर्वांसी
तादर्शनलालसौ ॥ रामस्यरुदतस्तस्यबाष्पवारिसमुद्भवा ॥ ४ ॥नदीवैतरणीचाभूच्चक्षुषोराशुसु
द्भवम् ॥ वितरत्यश्रुवैयस्मादतोवैतरणीस्मृता ॥ ५ ॥ पितॄणांतरणंयस्मान्नृणांस्नानेनतर्पणात् ॥
तेनापिकारणेनासौनदीवैतरणीस्मृता ॥ ६ ॥ नेत्रयोर्दूषिकायाश्चताभिःशैलास्ततोभवन् ॥ सुग्री
वेणवानरेणसख्यंकर्तुंमहामनाः ॥७ ॥ऋष्यमूकमगाद्रामोलक्ष्मणेनानुजेनच ॥पंचभिर्मंत्रिभिःसार्द्धं
सुग्रीवोनामवानरः ॥ ८ ॥यत्रास्तेवालिभयतःसोऽपश्यद्रामलक्ष्मणौ ॥चापबाणधरौवीरौग्रसंतावि
वचाम्बरम् ॥ ९ ॥ तौदृष्ट्वासुमहत्त्रस्तोवालिपक्षाववमन्यत ॥ प्रास्थापयद्धनूमंतंभिक्षुरूपेणवा
नरम् ॥ १० ॥ आत्मानंदर्शयामासहनूमान्रामलक्ष्मणौ ॥ कोभवानितिचोक्तेथचतुर्बाहुं
किरीटिनम् ॥ ११ ॥ शंखचक्रगदापाणिंवनमालाविभूषितम् ॥ श्रीवत्सवक्षसंदेवंपीतवाससम

च्युतम् ॥ १२ ॥ लक्ष्मीसरस्वतीभ्यांचसंश्रितोभयपार्श्वकम् ॥ब्रह्मपुत्रैःसनंदाद्यैःस्तूयमानंसमन्त
तः ॥ १३ ॥ देवर्षिपितृगंधर्वैःसिद्धविद्याधरोरगैः ॥सेव्यमानंमहात्मानंपुंडरीकविलोचनम् ॥ १४ ॥
सहस्रसूर्यसंकाशंशतचन्द्रशुभाननम् ॥ फणासहस्रमतुलंधारयन्तञ्चलक्ष्मणम् ॥ १५ ॥ अनन्तं
रामशिरसिआतपत्रंफणागणैः ॥ दधानंसर्वलोकेशनागसंघैश्चसंस्तुतम् ॥१६॥ आत्मानंदर्शयामा
सरामचंद्रोहनूमते ॥ तद्रूपंहनुमान्वीक्ष्यकिमेतदितिविस्मितः ॥ १७॥ क्षणंनिमील्यनयनेपुनःसो
ऽपश्यदद्भुतम् ॥ स्तुत्वानत्वाचबहुधासोऽब्रवीद्राघवंवचः ॥१८॥ अहंसुग्रीवसचिवोहनुमान्नामवा
नरः ॥ सुग्रीवेणप्रेषितोहंयुवांकौज्ञातुमागतः ॥१९॥ दृष्ट्वायुवांचद्विभुजौचापबाणधरौपरम् ॥ आ
गत्यचान्यथादृष्टंवदमेकोभवानिति ॥ २० ॥ इतिपवनसुतंतंव्याकुलंव्याहरन्तंकिमितिकथमिती
दंकंपमानंप्लवंगम् ॥कृतकरपुटमौलिंसंविधेयंब्रुवन्तंमधुरतरमुदारंरामचंद्रोब्रवीत्तम् ॥२१॥इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकाण्डेश्रीरामचतुर्भुजरूपदर्शनंनामदशमःसर्गः
॥१०॥रामःप्राहहनूमन्तम।त्मानंपुरुषोत्तमः॥वत्सवत्सहनूमंस्त्वंभक्तोयत्पृष्टवानसि॥१॥तत्तेऽहं
संप्रवक्ष्यामिशृणुष्वावहितोमम ॥अवाच्यमेतद्विज्ञानमात्मगुह्यंसनातनम् ॥२॥ यन्नदेवाविजानंति
यतंतोपिद्विजातयः ॥ इदंज्ञानंसमाश्रित्यब्रह्मभूताद्विजोत्तमाः ॥ ३ ॥ नसंसारंप्रपश्यंतिपूर्वेऽपिब्र

ह्मवादिनः ॥ गुह्याद्गुह्यतमंसाक्षाद्गोपनीयंप्रयत्नतः ॥ ४॥वंशेभक्तिमतोह्यस्यभवंतिब्रह्मवादिनः॥
आत्मायःकेवलःस्वच्छःशांतःसूक्ष्मःसनातनः ॥ ५ ॥ अस्तिसर्वांतरःसाक्षाच्चिन्मात्रस्तमसःपरः ॥
सोंतर्यामीसत्पुरुषःसप्राणःसमहेश्वरः ॥ ६ ॥ सकालाग्निस्तदव्यक्तंसद्योवेदयतिश्रुतिः॥अस्माद्वि
जायतेविश्वमत्रैवप्रविलीयते॥७॥मायावीमाययाबद्धःकरोतिविविधास्तनूः॥नचाप्ययंसंसरतिनच
संसारयेत्प्रभुः ॥ ८ ॥ नायंपृथ्वीनसलिलंनतेजःपवनोनभः ॥नप्राणोनमनोव्यक्तंनशब्दःस्पर्शएव
च ॥ ९ ॥ नरूपंरसगन्धाश्चनाहङ्कर्तानवागपि ॥ नपाणिपादौनोपायुर्नचोपस्थंप्लवंगम ॥ १० ॥
नकर्तानचभोक्ताचनचप्रकृतिपूरुषौ ॥ नमायानैवचप्राणश्चैतन्यंपरमार्थतः ॥११॥ यथाप्रकाशत
मसोःसम्बंधोनोपपद्यते ॥ तद्वदेवनसम्बंधःप्रपञ्चपरमात्मनोः ॥१२॥ छायातरूयथालोकेपरस्पर
विलक्षणौ ॥ तद्वत्प्रपञ्चपुरुषौविभिन्नौपरमार्थतः ॥ १३ ॥ यद्यात्मामलिनोऽस्वस्थोविकारीस्या
त्स्वभावतः ॥ नहितस्यभवेन्मुक्तिर्जन्मांतरशतैरपि ॥ १४ ॥ पश्यंतिमुनयोमुक्ताःस्वात्मानंपर
मार्थतः ॥ विकारहीनंनिर्दुःखमानंदात्मानमव्ययम् ॥ १५ ॥ अहङ्कर्तासुखीदुःखीकृशःस्थूलेति
यामतिः ॥ साप्यहंकृतिसम्बन्धादात्मन्यारोप्यतेजनैः॥१६॥वदंतिवेदविद्वांसःसाक्षिणंप्रकृतेःपरम् २१
भोक्तारमक्षयंबुद्धासर्वत्रसमवस्थितम् ॥ १७॥ तस्मादज्ञानमूलोयंसंसारःसर्वदेहिनां ॥ अज्ञानाद

न्यथाज्ञातंतच्चप्रकृतिसङ्गतम् ॥ १८ ॥ नित्योदितःस्वयंज्योतिः सर्वगःपुरुषः परः ॥अहंकाराऽवि
वेकेनकर्ताहमितिमन्यते ॥ १९ ॥ पश्यंतिऋषयोव्यक्तंनित्यंसदसदात्मकम् ॥ प्रधानंप्रकृतिंबु
द्ध्वाकारणंब्रह्मवादिनः ॥ २० ॥ तेनात्रसङ्गतोह्यात्माकूटस्थोपिनिरंजनः ॥ आत्मानमक्षरंब्रह्म
नावबुद्ध्यंतितत्त्वतः॥२१॥अनात्मन्यात्मविज्ञानंतस्माद्दुःखंतथेतरत् ॥रागद्वेषादयोदोषाःसर्वे
भ्रांतिनिबन्धनाः ॥ २२ ॥ कार्येह्यस्यभवेदेपापुण्यापुण्यमितिश्रुतिः ॥ तद्वशादेवसर्वेषांसर्वदे
हसमुद्भवः ॥२३॥नित्यः सर्वत्रगोह्यात्माकूटस्थोदोषवर्जितः॥एकःसभिद्यतेशक्त्यामाययानस्व
भावतः ॥ २४ ॥ तस्मादद्वैतमेवाहुर्मुनयः परमार्थतः ॥ भेदोऽव्यक्तस्वभावेनसाचमायात्मसंश्र
या ॥ २५ ॥ यथाहिधूमसंपर्कान्नाकाशोमलिनोभवेत् ॥ अंतःकरणजैर्भावैरात्मातद्वन्नलिप्यते॥
॥ २६ ॥ यथास्वप्रभयाभातिकेवलःस्फटिकोपलः॥ उपाधिहीनोविमलस्तथैवात्माप्रकाशते ॥
॥ २७॥ज्ञानस्वरूपमेवाहुर्जगदेतद्विचक्षणाः॥ अर्थस्वरूपमेवाज्ञाः पश्यंत्यन्येकुबुद्धयः॥२८॥
कूटस्थोनिर्गुणोव्यापीचैतन्यात्मास्वभावतः ॥ दृश्यतेह्यर्थरूपेणपुरुषैर्भ्रांतिदृष्टिभिः ॥ २९ ॥य
थालंसक्ष्यतेव्यक्तः केवलः स्फटिकोजनैः ॥ रक्तिकाऽव्यवधानेनतद्वत्परमपूरुषः ॥३०॥ तस्मा
दात्माक्षरः शुद्धो नित्यः सर्वगतोव्ययः ॥ उपासितव्योमंतव्यः श्रोतव्यश्चमुमुक्षुभिः ॥ ३१ ॥

यदामनसिचैतन्यंभातिसर्वत्रगंसदा ॥ योगिनोऽव्यवधानेनतदासंपद्यतेस्वयम् ॥ ३२ ॥ यदासर्वा
णिभूतानिस्वात्मन्येवाभिपश्यति ॥ सर्वभूतेषुचात्मानंब्रह्मसंपद्यतेस्वयम् ॥ ३३ ॥ यदासर्वाणिभू
तानिस्वात्मन्येवनपश्यति ॥ एकीभूतः परेणासौतदाभवतिकेवलः ॥ ३४ ॥ यदासर्वेप्रमुच्यन्तेका
मायेऽस्यहृदिस्थिताः ॥ तदासावमृतीभूतः क्षेमंगच्छतिपंडितः ॥ ३५ ॥ यदाभूतपृथग्भावमेक
स्थमनुपश्यति ॥ ततएवचविस्तारंब्रह्मसम्पद्यतेतदा ॥ ३६ ॥ यदापश्यतिचात्मानंकेवलंपरमा
र्थतः ॥ मायामात्रंजगत्कृत्स्नंतदाभवतिनिर्वृतः ॥३७॥ यदाजन्मजरादुःखव्याधीनामेकभेषजम् ॥
केवलंब्रह्मविज्ञानंजायतेऽसौतदाशिवः ॥ ३८ ॥ यथानदीनदालोकेसागरेणैकतांययुः ॥ तद्वदात्मा
क्षरेणासौनिष्कलेनैकतांव्रजेत् ॥ ३९ ॥ तस्माद्विज्ञानमेवास्तिनप्रपञ्चोनसंस्थितिः ॥ अज्ञानेना
वृतंलोकेविज्ञानंतेनमुह्यति ॥ ४० ॥ तज्ज्ञानंनिर्मलंसूक्ष्मंनिर्विकल्पंयदाव्ययम् ॥ अज्ञानमिति
तत्सर्वविज्ञानमितिमेमतम् ॥४१॥ एतत्तेपरमंसांख्यंभावितंज्ञानमुत्तमम् ॥ सर्ववेदान्तसारंहियो
गस्तत्रैकचित्तता ॥ ४२ ॥ योगात्संजायतेज्ञानंज्ञानाद्योगःप्रजायते ॥ योगज्ञानाभियुक्तस्यना
वाप्यंविद्यतेकचित् ॥ ४३ ॥ यदेवयोगिनोयांतिसांख्यंतदभिगम्यते ॥ एकंसांख्यंचयोगंचयःप
श्यतिसतत्त्ववित् ॥ ४४ ॥ अन्येचयोगिनोवत्सऐश्वर्यासक्तचेतसः ॥ मज्जंतितत्रतत्रैवसत्वात्मै २२

क्यमितिश्रुतिः ॥ ४५ ॥ यत्तत्सर्वगतंदिव्यमैश्वर्यमचलंमहत् ॥ ज्ञानयोगाभियुक्तस्तुदेहांतेतदवा
मुयात् ॥ ४६ ॥ एषआत्माहमव्यक्तोमायावीपरमेश्वरः ॥ कीर्तितःसर्व वेदेषुसर्वात्मासर्वतोमुखः ॥
॥ ४७ ॥ सर्वकामःसर्वरसःसर्वगंधोऽजरोमरः ॥ सर्वतःपाणिपादोऽहमंतर्यामीसनातनः ॥ ४८ ॥ अ
पाणिपादोजवनोग्रहीताहृदिसंस्थितः ॥ अचक्षुरपिपश्यामितथाऽकर्णःशृणोम्यहम् ॥ ४९ ॥ वेदाहंस
र्वमेवेदंनमांजानातिकश्चन ॥ प्राहुर्महान्तंपुरुषंमामेकंतत्त्वदर्शिनः ॥ ५० ॥ निर्गुणामलरूपस्यय
त्तदैश्वर्यमुत्तमम् ॥ यन्नदेवाविजानंतिमोहितामाययामम ॥ ५१ ॥ यन्मेगुह्यतमंदेहंसर्वगंतत्त्वदर्शि
नः ॥ प्रविष्टाममसायुज्यंलभन्तेयोगिनोऽव्ययम् ॥ ५२ ॥ येषांहिनसमापन्नामायावैविश्वरूपिणी ॥
लभन्तेपरमंशुद्धंनिर्वाणंतेमयासह ॥ ५३ ॥ नतेषांपुनरावृत्तिःकल्पकोटिशतैरपि ॥ प्रसादान्मम
तेवत्सएतद्वेदानुशासनम् ॥ ५४ ॥ नापुत्रशिष्ययोगिभ्योदातव्यंहनुमन्कचित् ॥ यदुक्तमेतद्विज्ञा
नंसांख्ययोगसमाश्रयम् ॥५५॥ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकाण्डे
सांख्ययोगोनामैकादशः सर्गः ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
पुरारामःप्रवचनमुवाचद्विजपुंगवः ॥ अव्यक्तादभवत्कालःप्रधानंपुरुषःपरः ॥ १ ॥ तेभ्यः
सर्वमिदंजातंतस्मात्सर्वमहंजगत् ॥ सर्वतःपाणिपादंतत्सर्वतोक्षिशिरोमुखम् ॥ २ ॥ सर्वतःश्रु

तिमल्लोकेसर्वमावृत्त्यतिष्ठति ॥ सर्वेंद्रियगुणाभासंसर्वेंद्रियविवर्जितम् ॥ ३ ॥ सर्वाधा
रंस्थिरानंदमव्यक्तंद्वैतवर्जितम् ॥ सर्वोपमानरहितंप्रमाणातीतगोचरम् ॥४॥ निर्विकल्पंनिराभासं
सर्वाभासंपरामृतम् ॥ अभिन्नंभिन्नसंस्थानंशाश्वतंध्रुवमव्ययम् ॥ ५ ॥ निर्गुणंपरमंव्योमतज्ज्ञा
नंसूरयोविदुः ॥ सआत्मासर्वभूतानांसबाह्याभ्यंतरात्परः ॥ ६ ॥ सोहंसर्वत्रगःशांतोज्ञानात्मापरमे
श्वरः ॥ मयाततमिदंविश्वंजगदव्यक्तरूपिणा ॥ ७ ॥ मत्स्थानिसर्वभूतानियस्तंवेदसवेदवित् ॥ प्र
धानंपुरुषंचैवतत्त्वद्वयमुदाहृतम् ॥८॥ तयोरनादिर्निर्दिष्टःकालःसंयोजकःपरः ॥ त्रयमेतदनाद्यंत
मव्यक्तेसमवस्थितम् ॥ ९ ॥ तदात्मकंतदन्यत्स्यात्तद्रूपंमामकंविदुः ॥ महदाद्यंविशेषांतंसंप्रसूते
खिलंजगत् ॥१०॥ यासाप्रकृतिरुद्दिष्टामोहिनीसर्वदेहिनाम् ॥ पुरुषःप्रकृतिस्थोपिभुंक्तेयःप्राकृता
न्गुणान् ॥ ११ ॥ अहंकाराविविक्तत्वात्प्रोच्यतेपंचविंशकः ॥ आद्योविकारःप्रकृतिर्महानात्मेति
कथ्यते ॥ १२ ॥ विज्ञानशक्तिर्विज्ञानादहंकारस्तदुत्थितः ॥ एकएवमहानात्मासोहंकारोभिधीय
ते ॥ १३ ॥ सजीवःसोंतरात्मेतिगीयतेतत्त्वचिंतकैः ॥ तेनवेदयतेसर्वंसुखंदुःखंचजन्मसु ॥ १४॥
सविज्ञानात्मकस्तस्यमनः स्यादुपकारकम् ॥ तेनाविवेकतस्तस्मात्संसारः पुरुषस्यतु ॥ १५॥
सचाविवेकःप्रकृतौसंगात्कालेनसोऽभवत् ॥ कालःसृजतिभूतानिकालःसंहरतेप्रजाः ॥ १६ ॥ सर्वे

कालस्यवशगानकालःकस्यचिद्वशे ॥ सोंतरासर्वमेवेदंनियच्छतिसनातनः ॥ १७ ॥ प्रोच्यते
भगवान्प्राणःसर्वज्ञःपुरुषःपरः ॥ सर्वेंद्रियेभ्यःपरमंमनःप्राहुर्मनीषिणः ॥ १८ ॥ मनसश्चाप्यहं
कारमहंकारान्महान्परः ॥ महतःपरमव्यक्तमव्यक्तात्पुरुषःपरः ॥ १९ ॥ पुरुषाद्भगवान्प्राणस्त
स्यसर्वमिदंजगत् ॥ प्राणात्परतरंव्योमव्योमातीतोग्निरीश्वरः ॥२०॥ सोहंसर्वत्रगःशांतोज्ञानात्मा
परमेश्वरः ॥ नास्तिमत्परमंभूतंमांविज्ञायविमुच्यते ॥ २१ ॥ नित्यंहिनास्तिजगतिभूतंस्थावर
जंगमम् ॥ ऋतेमामेकमव्यक्तंव्योमरूपंमहेश्वरम् ॥२२॥ सोहंसृजामिसकलंसंहरामिसदाजगत् ॥
मायीमायामयोदेवःकालेनसहसंगतः॥२३॥मत्संनिधावेषकालःकरोतिसकलंजगत्॥ नियोजयत्य
नंतात्माह्येतद्वेदानुशासनम्॥२४॥इत्यार्षेश्रीम०आ०वा०उपनिषत्कथनंनामद्वादशःसर्गः॥१२॥
वक्ष्येसमाहितमनाःशृणुष्वपवनात्मज ॥ येनेदंलभ्यतेरूपंयेनेदंसंप्रवर्तते ॥ १ ॥ नाहंतपोभिर्विवि
धैर्नदानेननचेज्यया ॥ शक्योहिपुरुषैर्ज्ञातुमृतेभक्तिमनुत्तमाम्॥२॥ अहंहिसर्वभावानामंतस्तिष्ठा
मिसर्वगः ॥ मांसर्वसाक्षिणंलोकानजानंतिप्लवंगम ॥ ३ ॥ यस्यांतरासर्वमिदंयोहिसर्वांतरःपरः ॥
सोहंधाताविधाताचलोकेस्मिन्विश्वतोमुखः ॥४॥ नमांपश्यंतिमुनयःसर्वेपित्रिदिवौकसः ॥ ब्रह्म
णामनवःशक्रायेचान्येप्रथितौजसः ॥ ५ ॥ गृणंतिसततंवेदामामेकंपरमेश्वरम् ॥ यजंतिविविधैरग्निं

ब्राह्मणावैदिकैर्मखैः ॥६॥ सर्वेलोकानमस्यंतिब्रह्मलोकेपितामहम् ॥ ध्यायंतियोगिनोदेवंभूताधिप
तिमीश्वरम् ॥७॥ अहंहिसर्वयज्ञानां भोक्ताचैवफलप्रदः ॥ सर्वदेवतनुर्भूत्वासर्वात्मासर्वसंस्तुतः ॥
॥ ८ ॥ मांपश्यंतीहविद्वांसोधार्मिकावेदवादिनः ॥ तेषांसंनिहितोनित्यंयेभक्तामामुपासते ॥९ ॥
ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याधार्मिकामामुपासते ॥ तेषांददामितत्स्थानमानंदंपरमंपदम्॥१० ॥अन्येपि
येविकर्मस्थाःशूद्राद्यानीचजातयः ॥ भक्तिमंतःप्रमुच्यंतेकालेनमयिसंगताः ॥ ११॥ नमद्भक्ताविं
नश्यंतिमद्भक्तावीतकल्मषाः ॥ आदावेतत्प्रतिज्ञातंनमेभक्तःप्रणश्यति ॥ १२ ॥ योवानिंदतितं
मूढोदेवंदेवंसनिंदति ॥ योहितंपूजयेद्भक्त्यासपूजयतिमांसदा ॥ १३ ॥ पत्रंपुष्पंफलंतोयंमदा
राधनकारणात् ॥ योमेददातिनियतःसमेभक्तःप्रियोमतः ॥ १४ ॥ अहंहिजगतामादौब्रह्माणंप
रमेष्ठिनम् ॥ निधायदत्तवान्वेदानशेषानास्यनिःसृतान् ॥ १५ ॥ अहमेवहिसर्वेषांयोगिनांगुरुरव्य
यः ॥ धार्मिकाणांचगोप्ताहंनिहंतावेदविद्रिषाम् ॥ १६ ॥ अहंवैसर्वसंसारान्मोचकोयोगिनामिह ॥
संसारहेतुरेवाहंसर्वसंसारवर्जितः ॥ १७ ॥ अहमेवहिसंहर्तास्रष्टाहंपरिपालकः ॥ मायावीमामि
काशक्तिर्मायालोकविमोहिनी ॥१८॥ ममैवचपराशक्तिर्यासाविद्येतिगीयते ॥ नाशयामितयामा
यांयोगिनांहृदिसंस्थितः॥१९॥अहंहिसर्वशक्तीनांप्रवर्तकनिवर्तकः॥आधारभूतःसर्वासांनिधानम

मृतस्यच॥२०॥एकासर्वांतराशक्तिःकरोतिविविधंजगत्॥भूत्वानारायणोनंतोजगन्नाथोजगन्मयः।
॥ २१ ॥ तृतीयामहतीशक्तिर्निहंतिसकलंजगत् ॥ तामसीमेसमाख्याताकालात्मारुद्ररूपिणी ॥
॥ २२ ॥ ध्यानेनमांप्रपश्यंतिकेचिज्ज्ञानेनचापरे ॥ अपरेभक्तियोगेनकर्मयोगेनचापरे ॥ सर्वेषामे
वभक्तानामेषप्रियतरोमम ॥ २३ ॥ योहिज्ञानेनमांनित्यमाराधयतिनान्यथा ॥ अन्येचयेत्रयो
भक्तामदाराधनकांक्षिणः ॥ २४ ॥ तेपिमांप्राप्नुवंत्येवनावर्ततेचवैपुनः ॥ मयाततमिदंकृत्स्नमेत
द्योवेदसोऽमृतः ॥२५॥ पश्याम्यशेषमेवेदंवर्त्तमानंस्वभावतः ॥ करोतिकालेभगवान्महायोगेश्वरः
स्वयम् ॥ २६ ॥ योगंसंप्रोच्यतेयोगीमायीशास्त्रेषुसूरिभिः ॥ योगेश्वरोसौभगवान्महादेवोमहान्प्र
भुः॥२७॥महत्त्वात्सर्वसत्वानांपरत्वात्परमेश्वरः ॥प्रोच्यतेभगवान्ब्रह्मामहान्ब्रह्ममयोयतः ॥२८॥
योमामेवंविजानातिमहायोगेश्वरेश्वरम्।।सोऽविकंपेनयोगेनयुज्यतेनात्रसंशयः॥२९॥ सोहंप्रेरयिता
देवःपरमानंदमाश्रितः ॥ तिष्ठामियोगीसततंयस्तद्वेदसवेदवित् ॥ ३० ॥ इतिगुह्यतमंज्ञानंसर्ववेदे
षुनिश्चितम् ॥ प्रसन्नचेतसेदेयंधार्मिकायाहिताग्नये ॥ ३१ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआ
दिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेभक्तियोगोनामत्रयोदशःसर्गः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
सर्वलोकैकनिर्मातासर्वलोकैकरक्षिता ॥ सर्वलोकैकसंहर्तासर्वात्माहंसनातनः ॥ १ ॥ सर्वेषामेवव

स्तूनामंतर्यामीपिताह्यहं ॥ मय्येवांतःस्थितंसर्वंनाहंसर्वत्रसंस्थितः ॥ २ ॥ भवताचाद्भुतंदृष्टंय
त्स्वरूपंतुमामकम् ॥ ममैषाह्युपमावत्समाययादर्शितामया ॥ ३ ॥ सर्वेषामेवभावानामंतरासमव
स्थितः ॥ प्रेरयामिजगत्सर्वंक्रियाशक्तिरियंमम ॥ ४ ॥ मयेदंचेष्टतेविश्वंमत्स्वभावानुवर्तिच ॥ सो
हंकालेजगत्कृत्स्नंकरोमिहनुमन्किल ॥ ५ ॥ संहराम्येकरूपेणद्विधावस्थाममैवतु ॥ आदिमध्यां
तनिर्मुक्तोमायातत्त्वप्रवर्तकः ॥ ६ ॥ क्षोभयामिचसर्गादौप्रधानपुरुषावुभौ॥ताभ्यांसंजायतेसर्वंसंयु
क्ताभ्यांपरस्परम् ॥७॥ महदादिक्रमेणैवममतेजोविजृंभितं ॥ योहिसर्वजगत्साक्षीकालचक्रप्रवर्त
कः ॥ ८ ॥ हिरण्यगर्भोमार्तंडःसोपिमद्देहसंभवः ॥ तस्मैदिव्यंस्वमैश्वर्यंज्ञानयोगंसनातनम् ॥ ९ ॥
दत्तवानात्मजान्वेदान्कल्पादौचतुरःकिल ॥ समन्युयोगतोब्रह्मासदामद्भावभावितः ॥ १० ॥
दिव्यंतन्मामकैश्वर्यंसर्वदावहतिस्वयम् ॥ ससर्वलोकनिर्मातामन्नियोगेनसर्ववित् ॥ ११ ॥ भू
त्वाचतुर्मुखःसर्गंसृजतेवात्मसंभवः ॥ योपिनारायणोनंतोलोकानांप्रभवाप्ययः ॥ १२ ॥ ममैवप
रमामूर्तिःकरोतिपरिपालनं ॥ योन्तकःसर्वभूतानांरुद्रःकालात्मकःप्रभुः ॥ १३ ॥ मदाज्ञयासौ
सततंसंहरत्येवमेतनुः ॥ हव्यंवहतिदेवानांकव्यंकव्याशिनामपि ॥ १४ ॥ पाकंचकुरुतेवह्निः सो
पिमच्छक्तिचोदितः ॥ भुक्तमाहारजातंयत्पचत्येतदहर्निशम् ॥१५॥ वैश्वानरोग्निर्भगवानीश्वरस्य

नियोगतः ॥ योहिसर्वांभसांयोनिर्वरुणोदेवपुंगवः ॥ १६ ॥ ससंजीवयतेसर्वमीशस्यैवनियोगतः ॥
योंतस्तिष्ठतिभूतानांबहिर्देवोनिरंजनः ॥ १७ ॥ मदाज्ञयासौभूतानांशरीराणिबिभर्तिहि ॥ योपि
संजीवनोनृणांदेवानाममृताकरः ॥ १८ ॥ सोमःसमन्नियोगेनचोदितःकिलवर्तते ॥ यःस्वभासा
जगत्कृत्स्नंप्रकाशयतिसर्वदा ॥ १९ ॥ सूर्योवृष्टिंवितनुतेशास्त्रेणैवस्वयंभुवः ॥ योप्यशेषजगच्छा
स्ताशक्रःसर्वामरेश्वरः ॥ २० ॥ यज्ञानांफलदोदेवोवर्ततेऽसौमदाज्ञया ॥ यः प्रशास्ताह्यसाधूनांव
र्ततेनियमादिह॥२१॥यमोवैवस्वतोदेवोदेवदेवनियोगतः॥योपिसर्वधनाध्यक्षोधनानांसंप्रदायकः ॥
॥ २२ ॥ सोपीश्वरनियोगेनकुबेरोवर्ततेसदा ॥ यःसर्वरक्षसांनाथस्तापसानांफलप्रदः ॥२३ ॥मन्नि
योगादसौदेवोवर्ततेनिर्ऋतिः सदा ॥ वेतालगणभूतानांस्वामीभोगफलप्रदः ॥ २४ ॥ ईशानःस
र्वभक्तानांसोपितिष्ठन्ममाज्ञया ॥ योवामदेवोंगिरसःशिष्योरुद्रगणाग्रणीः ॥ २५ ॥ रक्षकोयोगिनां
नित्यंवर्ततेसौमदाज्ञया ॥ यश्चसर्वजगत्पूज्योवर्ततेविघ्नकारकः ॥ २६ ॥ विनायकोधर्मनेतासोपि
मद्वचनात्किल ॥ योपिवेदविदांश्रेष्ठोदेवसेनापतिःप्रभुः ॥ २७ ॥ स्कंदोसौवर्ततेनित्यंस्वयंभूप्रति
चोदितः ॥ येचप्रजानांपतयोमरीच्याद्यामहर्षयः॥ २८ ॥ सृजंतिविविधंलोकंपरस्यैवनियोगतः॥
याचश्रीःसर्वभूतानांददातिविपुलांश्रियम्॥२९॥पत्नीनारायणस्यासौवर्ततेमदनुग्रहात्॥वाचंददा

तिविपुलांयाचदेवीसरस्वती ॥३०॥ सापीश्वरनियोगेनचोदितासंप्रवर्तते ॥ याशेषपुरुषान्घोरान्नर
कात्तारयत्यपि॥३१॥सावित्रीसंस्मृतादेवीदेवाज्ञानुविधायिनी ॥पार्वतीपरमादेवीब्रह्मविद्याप्रदायि
नी॥३२॥यापिध्यातावि‌शेषेणसापिमद्वचनानुगा॥योनंतोमहिमानंतःशेषोऽशेषामरप्रभुः॥ ३३ ॥
दधातिशिरसालोकंसोपिदेवनियोगतः ॥ योग्निःसंवर्तकोनित्यंवडवारूपसंस्थितः ॥ ३४ ॥ पिब
त्यखिलमंभोधिमीश्वरस्यनियोगतः ॥ आदित्यावसवोरुद्रामरुतश्चतथाश्विनौ ॥ ३५ ॥ अन्या
श्चदेवताःसर्वामच्छासनमधिष्ठिताः ॥ गंधर्वोरगायक्षाःसिद्धाःसाध्याश्चचारणाः ॥ ३६ ॥ भूतर
क्षःपिशाचाश्चस्थिताःशास्त्रेस्वयंभुवः ॥ कलाकाष्ठानिमेषाश्चमुहूर्तादिवसाःक्षणाः ॥ ३७ ॥ ऋत्व
ब्दमासपक्षाश्चस्थिताःशास्त्रेप्रजापतेः ॥युगमन्वंतराण्येवममतिष्ठतिशासने ॥ ३८ ॥ पराश्चैवपरा
र्द्धाश्चकालभेदास्तथापरे ॥ चतुर्विधानिभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ ३९ ॥ नियोगादेववर्ततेस
र्वाण्येवस्वयंभुवः॥ पत्तनानिचसर्वाणिभुवनानिचशासनात् ॥४०॥ब्रह्मांडानिचवर्ततेदेवस्यपरमा
त्मनः ॥ अतीतान्यप्यसंख्यानिब्रह्मांडानिमदाज्ञया ॥ ४१ ॥ प्रवृत्तानिपदार्थौघैःसहितानिसमंत
तः॥ब्रह्मांडानिभविष्यंतिसहवस्तुभिरात्मगैः॥४२ ॥हरिष्यंतिसहैवाज्ञांपरस्यपरमात्मनः ॥ भूमि
रापोनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच॥४३॥भूतादिरादिप्रकृतिर्नियोगान्ममवर्तते ॥याशेषसर्वजगतांमो

हिनीसर्वदेहिनाम् ॥ ४४ ॥ मायापिवर्ततेनित्यंसापीश्वरनियोगतः ॥विधूयमोहकलिलंययापश्य
तितत्पदम्॥४५॥सापिविद्यामहेशस्यनियोगाद्वशवर्तिनी ॥बहुनात्रकिमुक्तेनममशक्त्यात्मकंजग
त् ॥४६॥ मयैवपूर्यतेविश्वंमय्येवप्रलयंव्रजेत् ॥ अहंहिभगवानीशःस्वयंज्योतिःसनातनः ॥४७॥
परमात्मापरंब्रह्ममत्तोह्यन्यन्नविद्यते ॥ इत्येतत्परमंज्ञानंभवतेकथितंमया ॥४८॥ ज्ञात्वाविमुच्यते
जंतुर्जन्मसंसारबंधनात् ॥ मायामाश्रित्यजातोहंगृहेदशरथस्यहि ॥४९॥ रामोहंलक्ष्मणोह्येषशत्रु
घ्नोभरतोपिच ॥ चतुर्धासंप्रभूतोहंकथितंतेऽनिलात्मजे ॥ ५० ॥ मयास्वरूपंचतवकथितंयत्प्लवंग
म ॥ कृपयातद्दृढाधार्यंनविस्मर्तव्यमेवहि॥५१॥येनायंपठ्यतेनित्यंसंवादोभवतोमम॥जीवन्मुक्तो
भवेत्सोपिसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ५२ ॥ श्रावयेद्वाद्विजाञ्छुद्धान्ब्रह्मचर्यपरायणान् ॥ योवाविचार
येदर्थंसयातिपरमांगतिम् ॥५३॥यश्चैतच्छृणुयान्नित्यंभक्तियुक्तोदृढव्रतः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोब्रह्म
लोकेमहीयते ॥ ५४ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपठितव्योमनीषिभिः ॥ श्रोतव्यश्चापिमंतव्योविशेषा
द्ब्राह्मणैःसदा ॥ ५५ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेभगवद्धनु
मत्संवादोनामचतुर्दशःसर्गः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
सध्यात्वाहृदिस्थंप्रणिपत्यमूर्ध्नाबद्धांजलिर्वायुसुतोमहात्मा ॥ओंकारमुच्चार्यविलोक्यदेवमंतःशरी

रेनिहितंगुहायाम्॥१॥राममंमहात्मानमकुंठशक्तिंसनंदमुख्यैःस्तुतमप्रमेयम्॥तुष्टावचब्रह्ममयैर्वचो
भिरानंदपूर्णायतमानसःसन् ॥ २ ॥ त्वामेकमीशंपुरुषंपुराणंप्राणेश्वरंराममनन्तयोगं ॥ नमामिस
र्वांतरसन्निविष्टंप्रचेतसंब्रह्ममयंपवित्रं॥३॥पश्यंतित्वांमुनयोब्रह्मयोनिंदांताःशांताविमलंरुक्मवर्णं॥
ध्यात्वात्मस्थमचलंस्वेशरीरेकविंपरेभ्यःपरमंपरंच ॥४ ॥ त्वत्तःप्रसूताजगतःप्रसूतिःसर्वात्मसृष्टेः
परमाणुभूतः ॥ अणोरणीयान्महतोमहीयांस्त्वामेवसर्वंप्रवदंतिसंतः ॥ ५ ॥ हिरण्यगर्भोजगदंत
रात्मात्वत्तोऽधिजातःपुरुषःपुराणः ॥ सजायमानोभवताविसृष्टोयथाविधानंसकलंससर्ज ॥ ६ ॥
त्वत्तोवेदाःसकलाःसंप्रवृत्तास्त्वय्येवान्तेसंस्थितिंतेलभंते ॥ पश्यामित्वांजगतोहेतुभूतंनृत्यंतं
स्वेहृदयेसंनिविष्टम् ॥ ७॥ त्वयैवेदंभ्राम्यतेब्रह्मचक्रंमायावीत्वंजगतामेकनाथः ॥ नमामित्वांश
रणंसंप्रपद्येयोगात्मानंचित्पतिंदिव्यनृत्यम् ॥८॥पश्यामित्वांपरमाकाशमध्येनृत्यंतंतेमहिमानंस्म
रामि॥सर्वात्मानंबहुधासंनिविष्टंब्रह्मानन्दमनुभूयानुभूय ॥९॥ओंकारस्तेवाचकोमुक्तिबीजंत्वामक्ष
रंप्रकृतौगूढरूपम् ॥ तंत्वांसत्यंप्रवदंतीहसंतःस्वयंप्रभंभवतोयत्प्रकाशम्॥१०॥स्तुवंतित्वांसततं
सर्वदेवानमंतित्वामृषयःक्षीणदोषाः॥शांतात्मानःसत्यसंधंवरिष्ठंविशंतित्वांयतयोब्रह्मनिष्ठाः।११॥
एकोवेदोबहुशाखोह्यनंतस्त्वामेवैकंबोधयत्येकरूपम् ॥ संवेद्यंत्वांशरणंयेप्रपन्नास्तेषांशांतिः

शाश्वतीनेतरेषाम् ॥ १२ ॥ भवानीशोऽणिमादिमांस्तेजोराशिर्ब्रह्माविश्वंपरमेष्ठीवरिष्ठः॥ आत्मा
नन्दंचानुभूयानुशेतेस्वयंज्योतिर्वचनोनित्यमुक्तः ॥१३॥ एकोदेवस्त्वंकरोषीहविश्वंत्वंपालयस्य
खिलंविश्वरूपः ॥ त्वय्येवान्तेविलयंविंदतीदंनमामित्वांशरणंत्वांप्रपन्नः॥१४॥त्वामेकमाहुःपरमं
चरामंप्राणंवहंतंहरिमित्रमीशम्॥इंदुंमृत्युमनलंचेकितानंधातारमादित्यमनेकरूपम् ॥ १५ ॥ त्व
मक्षरंपरमंवेदितव्यंत्वमस्यविश्वस्यपरंनिधानम् ॥ त्वमव्ययःशाश्वतोधर्मगोप्तासनातनस्त्वंपुरुषो
त्तमोसि ॥ १६ ॥ त्वमेवविष्णुश्चतुराननस्त्वंत्वमेवरुद्रोभगवानपीशः ॥ त्वंविश्वनाभिःप्रकृतिः
प्रतिष्ठासर्वेश्वरस्त्वंपरमेश्वरोसि ॥ १७ ॥ त्वामेकमाहुःपुरुषंपुराणमादित्यवर्णंतमसःपरस्तात् ॥
चिन्मात्रमव्यक्तमचिंत्यरूपंखंब्रह्मशून्यंप्रकृतिंनिर्गुणञ्च ॥ १८ ॥ यदन्तरासर्वमिदंविभातियदव्य
यंनिर्मलमेकरूपम् ॥ किमप्यचिंत्यंतवरूपमेतत्तदंतरायत्प्रतिभातितत्त्वम् ॥ १९ ॥ योगेश्वरं
रूपमनन्तशक्तिपरायणंब्रह्मतनुंपवित्रम्॥नमामसर्वेशरणार्थिनस्त्वांप्रसीदभूताधिपतेप्रसीद २०॥
त्वत्पादपद्मस्मरणादशेषंसंसारबीजंविलयंप्रयाति ॥ मनोनियम्यप्रणिधायकायंप्रसादयाम्येकरसं
भवंतम् ॥ २१ ॥ नमोस्तुरामायभवोद्भवायकालायसर्वैकहरायतुभ्यम् ॥ नमोस्तुरामायकपर्दि
नेतेनमोऽग्नयेदर्शयरूपमग्र्यम् ॥ २२ ॥ततःसभगवान्रामोलक्ष्मणेनसहप्रभुः ॥ संहृत्यपरमंरूपंप्र

कृतिस्थोंभवत्स्वयम् ॥ २३ ॥ सतस्यस्तवमाकर्ण्यवायुपुत्रस्यधीमतः ॥ प्राहगंभीरयावाचाहनू
मन्तंरघूत्तमः ॥ २४ ॥ स्तोष्यंतियेनयास्तुत्यातेयास्यंतिपरांगतिम् ॥ स्थिरोभवहनूमंस्त्वंका
र्यंमौपायिकंकुरु ॥ २५ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेहनुमत्कृ
तस्तवराजेपञ्चदशः सर्गः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
रामःप्रत्याहचपुनर्हनूमंतंमहाद्युतिः ॥ रक्षसामेहृताभार्यारावणेनदुरात्मना ॥ १ ॥ सुग्रीवेणसमं
सख्यंकारयाद्यप्लवङ्गम ॥ हसित्वामधुरंवीरोहनूमानब्रवीद्वचः ॥२॥तवभार्यामहाभागरावणेनहृते
तियत् ॥ विश्वंयथेदमाभातितथेदंप्रतिभातिमे ॥ ३ ॥ तथापिप्रभुणादिष्टंकार्यमेवहिकिंकरैः ॥
इत्युक्त्वाहनुमांस्तूर्णंप्रसन्नेनांतरात्मना॥४॥आरोप्यस्कंधयोर्वीरौसुग्रीवांतिकमानयत् ॥ तौदृष्ट्वा
पुरुषव्याघ्रौसुग्रीवोवानरोत्तमः ॥५॥ वालिनंतंजितंमेनेप्राप्तांमेनेरुमांस्त्रियम् ॥ सख्यंचकाररामेण
दिष्ट्यादिष्ट्येतिचाब्रवीत्॥ ६ ॥ वालिनोविलयंकृत्वाराज्यंचास्मैनिवेद्यच॥नानादेश्यान्वानरांश्च
आनाय्यरघुनंदनौ ॥७॥ हनूमदंगदारूढौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ सिंधोस्तटंतौययतुःसुग्रीवेणसहप्र
भुः॥८॥पारेसमुद्रंलंकांचनिरूप्याहरघूत्तमः॥वानराहियथायांतिलंकांलक्ष्मणतत्कुरु॥९॥रामस्य २८
वचनंश्रुत्वासमुद्रंप्राहलक्ष्मणः ॥ सिंधोत्वंस्तंभयात्मानंयथायास्यंतिवानराः ॥ १० ॥ सिंधुस्तु

प्रभुणादिष्टंनशुश्रावयदातदा ॥ लक्ष्मणःक्रोधसंदीप्तःपपाताब्धेर्जलान्तरे ॥ ११ ॥ तद्देहवह्नि
शिखयाशुशोषजलधेर्जलम् ॥ यादांसिस्थलभाजीनिदेवाभीतादिशोऽद्रवन् ॥ १२ ॥ तद्दृष्ट्वाम
हदाश्चर्यंवानराविस्मयङ्गताः ॥ हाहाकारंप्रचक्रुस्तेलोकाःसर्वेचराचराः ॥ १३ ॥ ऋषयोभूत
संघाश्चस्वस्तिस्वस्तीतिचाब्रुवन् ॥ राघवोलक्ष्मणंप्राहनैतद्युक्तंत्वयाकृतम् ॥ १४ ॥ पुनरेनंपूर
यामिसीताविरहजेनवै ॥ अश्रुणेतिप्रतिज्ञायतंतथापूरयत्प्रभुः ॥ १५ ॥ रामोपरितदाकाशात्पुष्प
वृष्टिःपपातह ॥ लोकाश्चसुस्थिताआसंश्चिंतयित्वापुनःपुनः ॥ १६ ॥ सिंधुनासंस्तुतोरामःसेतुं
सिंधौवबंधह ॥ लंकायांरावणंहत्वासगणंमधुसूदनः ॥ १७ ॥ आरोप्यपुष्पकेसीतांविभीषणसहा
यवान् ॥ अयोध्यामगमद्रामःसुग्रीवहनुमदादिभिः॥ १८ ॥ आनंदेयोजयामासभ्रातॄन्मातॄश्चबांध
वान् ॥ राजासर्वस्यलोकस्यप्रजानामनुरंजनः ॥ १९ ॥ रामंराजानमासाद्यतिर्यञ्चोपियुर्मुदम् ।
देवदुंदुभयोनेदुःसर्वदाहिनभस्तले॥ववर्षुर्जलदाःकालेपुष्पवृष्टिःपपातच ॥ २० ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रा
मायणे वाल्मीकीयेआदिकाव्ये अद्भु० रामराज्योपलंभनंनामषोडशः सर्गः ॥ १६ ॥ ॥ ॥
प्राप्तराज्यस्यरामस्यराक्षसानांक्षयेकृते ॥ आजग्मुर्मुनयस्तत्रराघवंप्रतिनंदितुम् ॥ १ ॥ विश्वा
मित्रोयवक्रीतोरैभ्यश्च्यवनएवच॥कण्वश्चमुनिशार्दूलोयेपूर्वांदिशमाश्रिताः॥ २ ॥स्वस्त्यात्रेयश्चन

मुचोरिमुचोगस्त्यएवच ॥ आजग्मुर्मुनयस्तत्रयेश्रितादक्षिणांदिशम्॥ ३ ॥ उपगुःकामठोधूम्रोरौ
द्राश्वोमुनिपुंगवः॥आजग्मुर्मुनयस्तत्रयेप्रतीचींसमाश्रिताः४ ॥शिष्योपशिष्यसहितावसिष्ठप्रमुख
र्षयः॥आजग्मुर्हिमहात्मानउत्तरांदिशमाश्रिताः॥ ५ ॥ प्राप्यतेतुमहात्मानोराघवस्यनिवेशनम् ॥
गृहीत्वाफलमूलानिहुताशसमविग्रहाः॥६॥राघवंप्रतिनंद्याथविविशुःपरमासने॥राघवश्चमहातेजाः
सीतयासहसुव्रत ॥ ७ ॥ भ्रातृभिर्मंत्रिभिःसार्द्धंपौरैःश्रेणिमुखैस्तथा ॥ विनीतउपसंगम्यपूजयामा
सतान्मुनीन् ॥ ८ ॥ अगस्त्यप्रमुखाविप्रादिष्ट्यादिष्ट्येतिचाब्रुवन् ॥ राघवंप्रशशंसुस्तेमुनयोवा
ग्विदांवराः ॥ ९ ॥ त्वंहिदेवोजगन्नाथोजगतामुपकारकः ॥ रावणस्यसपुत्रस्यसामात्यस्यवधा
त्प्रभो ॥ १० ॥ जगदेतन्महाबाहोपुनर्जातमिवाभवत् ॥ नरावणादभ्यधिकोदुष्टोलोकभयंकरः ॥
॥११॥दशास्यैर्दशदिक्कार्यमाज्ञापयतिराक्षसः॥सदशास्योहतोरामदिष्ट्याचजगदुद्धृतम् ॥ १२॥
भगवानसिभूपालब्रह्मणाप्रार्थितःपुरा ॥पुंडरीकविशालाक्षःश्यामआजानुबाहुकः ॥ १३ ॥ अयो
ध्यायांप्रादुरभूदिक्ष्वाकुकुलनंदनः॥त्वद्दर्शनान्महाबाहोनिवृत्ताःस्मोवयंप्रभो ॥ १४ ॥ तपश्चरामः
सहितास्त्वत्प्रसादाद्वनेवने ॥ किंतुसीतामहादेवीप्रापदुःखंमहत्प्रभो ॥ १५ ॥ तदेवस्मर्यमाणंस
च्चित्तमुद्वेजयेद्धिनः ॥ एवमुक्तेतुमुनिभिःसानुक्रोशंपुनःपुनः ॥ १६ ॥ जहासमधुरंसाध्वीसीता

जनकनंदिनी ॥ उवाचसस्मितंदेवीतान्मुनीन्मितभाषिणी ॥ १७ ॥ मुनयोयद्यदुक्तंहिरावणस्य
वधंप्रति ॥ परिहासइवाभातिप्रशंसनमिदंद्विजाः ॥ १८ ॥ रावणोहिदुराचारःसत्यमेतन्नसंशयः ॥
दशभिर्वदनैर्वीरोजगदुद्वेजकोहिसः॥१९॥दशास्यस्यवधोविप्रानप्रशंसामिहार्हति ॥ एतच्छ्रुत्वातु
मुनयोविस्मयंपरमंगताः ॥ २० ॥ किमेतदितिहोचुस्तेपरस्परमुखेक्षणाः ॥ अयोनिसंभवासीता
काकुत्स्थकुलमाश्रिता ॥२१॥ अस्मानपिजहासेयंकिमेतन्नैवविद्महे ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतेषांमुनीनां
भावितात्मनाम् ॥२२॥ सीताभीताप्रणम्योचेकृतांजलिपुटासती ॥ पृथग्जनैवमुनयोनाहमनृतभा
षिणी ॥२३ ॥ यदिचाज्ञापयथमांतदावक्ष्यामिचादितः॥अगस्त्यप्रमुखाविप्राःसीतायाविनयान्वि
तम् ॥ २४ ॥ आकर्ण्यवचनंप्रीताःप्रोचुस्तेकथ्यतामिति॥ ततःसीतामहाभागाप्रवक्तुमुपचक्रमे॥
॥ २५ ॥ पतिंमुनीन्देवरांश्चमंत्रिणःश्रेणिमुख्यकान् ॥ विनयेनाभ्यनुज्ञाप्यपूर्ववृत्तांतमादरात् ॥
॥ २६ ॥ पूर्वंविवाहान्मुनयोयदासंपितृमंदिरे ॥ तदैकोतिथिरूपेणब्राह्मणःसमुपागतः ॥ २७ ॥
आगत्यापितरंमह्यंतमुवाचद्विजोत्तमः ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्स्थास्यामितवमंदिरे ॥२८॥ यदि
सेवापरोनित्यंभवस्यमरसन्निभः ॥ जनकोमत्पिताद्देवद्विजभक्तिपरायणः॥२९॥ ब्राह्मणंवासयामा

१ पामरइव संधिरार्षः ।

सनानाभक्ष्यंसमादिशत् ॥ अहंचतस्यसेवायैनियुक्ताधर्मभीरुणा ॥ ३० ॥ यदायथाज्ञापयतिद्वि
जःसपरमार्थवित् ॥ तंतथाऽकरवंतत्ररात्रिंदिवमतंद्रिता ॥३१॥ नानातीर्थाभिगमनंकृतंतेनमहात्म
ना ॥ तत्रत्याश्चकथाश्चित्राःश्रावयामासमांद्विजः ॥ ३२ ॥ सेवयाममधैर्येणचानुकूल्येनतर्पितः ॥
कदाचिद्ब्राह्मणश्रेष्ठःप्रियभाषीयदात्थमाम् ॥३३॥ तद्वोऽहमभिधास्यामिशृणुतद्विजपुंगवाः॥एक
दाप्रातरुत्थायकृतमैत्रःकृताह्निकः ॥३४॥ सीतिइतिसमाभाष्यप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ शृणुसीतेमया
दृष्टमाश्चर्यंकमलानने ॥ ३५ ॥ दधिमंडोदकाब्धेश्चपरःस्वादूदकोब्धिकः ॥ पुष्करद्वीपमावृत्त्य
वर्ततेवलयाकृतिः ॥ ३६ ॥ पुष्करंपुष्करेदृष्टंमहावह्निशिखोज्ज्वलम् ॥ पत्रायुतायुतयुतंब्रह्मणः
परमासनम् ॥ ३७ ॥ तद्वीपवर्षयोर्मध्येमानसोत्तरसंज्ञकः॥मर्यादापर्वतोदैर्घ्येचायामेऽयुतयोजनः
॥ ३८ ॥ तच्छैलस्यचतुर्दिक्षुइंद्रादीनांपुराणिहि ॥ क्रीडार्थंनिर्मिताऽन्येषांमहांतिविश्वकर्मणा ॥
॥ ३९ ॥ सुमालीराक्षसश्रेष्ठःकैकसीनामतत्सुता ॥ मुनेर्विश्रवसःपत्नीसासूतरावणद्वयम् ॥४० ॥
एकःसहस्रवदनोद्वितीयोदशवक्त्रकः ॥ जन्मकालेसुरैरुक्तमाकाशेरावणद्वयम् ॥४१ ॥ लोकानांरा
वणाज्जातंनामयौगिकमेतयोः ॥ कनिष्ठोदशकंठोयंशितिकंठप्रसादतः ॥ ४२ ॥ लंकामधिवस ३०
त्येषधनदेनविनिर्मिताम् ॥ ब्रह्मणोवरदानेनत्रिलोकीमवमन्यते ॥४३॥ श्रेष्ठःसहस्रवदनोरावणोलो

करावणः॥स्वाभाविकबलेनासौपुष्करद्वीपमाश्रितः ॥ ४४ ॥ सूर्याचंद्रमसौगृह्यक्रीडेत्कंदुकलील
या ॥ कुलाचलान्समुद्धृत्यकंदुकंक्रीडतेहिसः॥ ४५ ॥ मानसोत्तरशैलस्यचतुर्दिक्षुपुराणिहि ॥ आ
च्छिद्यसंगृहीतानिदिगीशानांमहात्मनाम् ॥४६॥तत्रैवरमतेराजामातामहकुलैःसह॥तत्रैंद्रीयापुरी
रम्यासस्वयंतत्रतिष्ठति ॥ ४७ ॥ अन्यान्यन्येभ्यएवादान्मंत्रिभ्योराक्षसाधिपः ॥ विशेषतोलंकृ
तासापुरीपरमदुर्लभा ॥ ४८ ॥ जगतांसारमाकृष्ययथास्थानंसुमंडिता ॥ चंपकाशोकमंदारक
दलीप्रियकार्जुनैः ॥ ४९ ॥ पाटलाशोकजंबूभिः कोविदारैश्चचंदनैः ॥ पनसैःसालतालैश्चतमालै
र्देवदारुभिः ॥ ५० ॥ बकुलैःपारिजातैश्चकल्पवृक्षैरलंकृता ॥ अन्यैश्चविविधैर्वृक्षैःसर्वर्तुकुसुमो
ज्ज्वलैः ॥ ५१ ॥ दिव्यगंधरसैर्दिव्यैः सर्वर्तुफलसंयुतैः ॥ भ्रमरैःकोकिलैर्नानावर्णपक्षिभिरु
ज्ज्वला ॥ ५२ ॥ शातकौंभमयैःकैश्चित्कैश्चिदग्निशिखोपमैः ॥ नीलांजननिभैश्चान्यैःशोभिता
वरपादपैः ॥ ५३ ॥ दीर्घिकाःसंतिबह्वचोत्रजलपूर्णामहोदयाः ॥ महार्हमणिसोपानाःस्फाटिकां
तरकुट्टिमाः ॥ ५४ ॥ फुल्लपद्मोत्पलवनाश्चक्रवाकोपशोभिताः ॥ दात्यूहगणसंघुष्टाहंससारसना
दिताः॥५५॥तत्रतत्रावनेर्देशावैदूर्यमणिसन्निभाः ॥शार्दूलैःपरमोपेताःसुखार्थमुपकल्पिताः॥५६॥
सर्वर्तुसुखदारम्याःपुंस्कोकिलकलारवाः ॥ येवृक्षानंदनेऽतिष्ठन्येचचैत्रवनेस्थिताः ॥ ५७ ॥ मंदरे

न्येषुशैलेषुतेवृक्षास्तत्रसंस्थिताः ॥ नानामणिमयीभूमिर्मुक्ताजालमयीतथा॥ ५८॥विचित्रवद्धसो
पानप्रासादैरुपशोभिता ॥ पुरद्वारसमाकीर्णापुरीपरमशोभना ॥ ५९ ॥ नदेवैरनुभूयेतस्वर्गिभि
र्नानुभूयते ॥ तत्पुरीस्थितिमाकांक्ष्यतपःकुर्वन्तिसत्तमाः ॥६०॥तस्यांसहस्रवदनोरावणोराक्षसा
धिपः ॥ आस्तेजगद्वशीकृत्यहेलयाबाहुलीलया ॥ ६१ ॥ इंद्रादींस्त्रिदशान्सर्वान्गलेबद्ध्वासकिन्न
रान् ॥ गंधर्वान्दानवान्भीमान्सर्पान्विद्याधरांस्तथा ॥ ६२ ॥ बालक्रीडनयाक्रीडन्मेरुंमन्येतसर्ष
पम् ॥ गोष्पदंमन्यतेचाब्धिसर्वलोकांस्तृणोपमान् ॥ ६३ ॥ द्वीपाँल्लोष्ठसमान्वीरोनकिंचिद्गणय
न्दृशा॥ सयदासर्वलोकानांत्रासनंसमुपारभत्॥६४॥तदापितामहोभ्येत्यपुलस्त्योविश्रवास्तथा॥
न्यवारयन्यत्नतस्तंतातवत्सेतिभाषकाः ॥६५ ॥ एवंसरावणोदेविसहस्रवदनोमहान् ॥ पुष्करद्वी
पमासाद्यवर्ततेजनकात्मजे ॥ ६६ ॥ तस्यानुजोदशास्योयंलंकायांजानकिस्थितः ॥६७॥ चित्रा
णीत्यादीनिमेशंसयित्वाविश्रामासांश्वतुरोयापयित्वा ॥ राजानंमांचाशिषायोजयित्वाजगामैकः
प्रोषितस्तीर्थयात्राम् ॥ ६८ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेसीता
भाषणंनामसप्तदशःसर्गः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
एवंसरावणोविप्राःसहस्रवदनोमहान् ॥ प्रोक्तस्तेनद्विजेनाहंश्रुत्वाऽऽश्चर्यंचविस्मिता ॥ १ ॥

अद्यापितन्ममहृदिजागरूकंहिवर्तते ॥ पत्यामेबाहुवीर्येणदशास्योरावणोहतः ॥ २ ॥ सानुगः
ससुतामात्यःसभ्रातृकःसबान्धवः ॥ मत्कृतेचपुरीदग्धासेतुर्बद्धश्चवारिधौ ॥ ३ ॥ सुग्रीवेण
सहायेनतथाहनुमदादिना ॥ इदंलोकोत्तरंकर्मकृतंलोकहितंमहत् ॥ ४ ॥ तथापिहृदिमेनैतदा
श्चर्यंप्रतिभातिहि ॥ यदितस्यवधंकुर्याद्रावणस्यदुरात्मनः ॥ ५ ॥ तदासंभाव्यतेकीर्तिर्जगत्स्वा
स्थ्यमवाप्नुयात् ॥ अतोमेहसितंविप्राःक्षमध्वंज्वलनोपमाः ॥ ६ ॥ आकर्ण्यमुनयःसर्वेसाधुसाध्वि
तिवादिनः ॥ जानकींप्रशशंसुस्तेसर्वलोकहितैषिणीम् ॥ ७॥ राघवोवचनंश्रुत्वासीतायावीर्यवर्द्ध
नम् ॥ सिंहनादंविनद्योच्चैःसर्वानाज्ञापयत्प्रभुः ॥८॥ मुनयोऽद्यैवगंतव्यंरावणस्यजयायवै ॥ लक्ष्म
णंभरतंचैवशत्रुघ्नंचादिशत्प्रभुः ॥ ९ ॥ मित्रसुग्रीवहेराजन्सर्वेजांबवदादयः ॥ गच्छामःसहितास्त
त्रसैनिकैःसहमंत्रिभिः ॥ १० ॥ इत्याज्ञाप्यमहाबाहुःसस्मारपुष्पकंरथम् ॥ स्मरणादागतस्तत्रपु
ष्पकोरथसत्तमः ॥ ११ ॥ तत्रारुक्षन्महावीरारामचन्द्रपुरोगमाः ॥ भरतोलक्ष्मणश्चैवशत्रुघ्नश्चामि
तद्युतिः ॥ १२ ॥ सुग्रीवप्रमुखाःसर्वेवानराजितकाशिनः॥विभीषणोमहाबाहुःसहरक्षोगणैःप्रभुः ॥
॥ १३ ॥ मात्रापित्राप्यकथनादजानन्बोधितोऽनया ॥ सीतयारामकार्यार्थेनिर्ययौराघवाज्ञया ॥
॥ १४ ॥ सुमंत्राद्यामंत्रिणश्चऋषयस्तेचनिर्ययुः ॥नानाशस्त्रप्रहरणाधृतायुधकलापिनः ॥ १५ ॥

मुमुचुस्तेसिंहनादंमहाघोरंमहाबलाः ॥ धनुःशब्देनरामस्यसिंहनादेनचैवहि ॥ १६ ॥ चचालवसु
धाशैलाश्चेलुःपेतुर्ग्रहाश्चखात् ॥ नद्योऽशुष्यन्समुद्रेलाःसागराश्चचकंपिरे ॥ १७ ॥ सुग्रीवोहनु
मान्नीलोजांबवान्नलएवच ॥ ग्रसंतइवतेसर्वेनिर्ययूरामशासनात् ॥ १८ ॥ सतयासीतयासार्धंराम
चन्द्रोमहाबलः ॥ कामगंपुष्पकंदिव्यमारुरोहधनुर्धरः ॥ १९ ॥ पुष्पकंतेसमारुह्यसर्वएवमहाब
लाः ॥ सीतयाभ्रातृभिःसार्द्धंरामचन्द्रंमहाबलाः ॥ २० ॥ प्रोत्साहयंतोवचनैर्निर्ययुर्जितका
शिनः ॥ रामाज्ञयापुष्पकंतदाकाशपथमाश्रितम् ॥ २१ ॥ मनोमारुतवेगेनक्षणेनगरुडोयथा ॥
जगामपुष्करद्वीपंयत्रास्तेमानसोत्तरः ॥ २२ ॥ मानसोत्तरमासाद्यविस्मितास्तेमहाबलाः ॥ किं
चित्रंकिंचित्रमितिप्रोचुराश्चर्यलक्षणाः ॥ २३ ॥ राघवोभ्रातृभिःसार्द्धंसहवानरपुंगवैः ॥ सिंहनादं
ननादोच्चैर्धनुश्चापिव्यकर्षयत् ॥ २४ ॥ सशब्दस्तुमुलोभूत्वापृथिवींचांतरिक्षकम् ॥ पातालवि
वरांश्चैवपूरयामाससर्वतः ॥ २५ ॥ रावणःसहसोत्तस्थौकिमेतदितिसंवदन् ॥ तत्राथराक्षसाः
क्रुद्धाःसर्वएवविनिर्ययुः ॥ २६ ॥ अहोकुतःस्विच्छब्दोयंसाधुसर्वैर्निरूप्यताम् ॥ इत्याभाष्य
राक्षसेंद्रोराक्षसेंद्रैर्महाबलैः ॥ २७ ॥ नगरान्निर्ययौशीघ्रंसंदष्टोष्ठपुटोबली ॥ द्वादशादित्यसंका
शःसहस्रवदनोमहान् ॥ २८ ॥ द्विसहस्रभुजोद्रिक्तोद्विसहस्रविलोचनः ॥ महामेघसमध्वानोव

डवाग्निसमःक्रुधा ॥ २९ ॥ शतयोजनविस्तीर्णेरथेसूर्यसमत्विषि ॥ नानायुधानिसंगृह्यपरिघप्रास
तोमरान् ॥ ३० ॥ भुशुंडीःपरशून्घंटालौहंमुद्गरचक्रकम् ॥ पाशांश्चविविधान्गृह्यबाणान्कर्मा
रमार्जितान् ॥ ३१ ॥ विपाठान्क्षुरधारांश्चअर्धचन्द्राकृतीनपि ॥ नानायुधसहस्राणिनानाविधधनूं
षिच ॥ ३२ ॥ प्रगृह्यसहसाप्रायाद्यत्ररामोधनुर्धरः ॥ लोचनैःक्रोधसंदीप्तैरुल्काभिरिवदीपितः
॥ ३३ ॥ कोऽयमित्यब्रवीत्क्रोधादनलंप्रोद्वमन्निव ॥ सिंहनादंममपुरेरिपुत्वाद्विससर्जह ॥ ३४ ॥
ममापिरिपुरस्तीतिदुर्यशःसमुपस्थितम् ॥ इंद्राद्याःककुभांनाथाभृत्याःप्राणपरीप्सया ॥ ३५ ॥
पातालविवरेस्वर्गस्वर्गेपातालमेककम् ॥ करोमिसहसैवाहंमानवानांतथैकताम् ॥ ३६ ॥मेरुप्रभृति
शैलांश्चचूर्णयाम्यणुसंख्यया ॥ देवलोकंनृणांकुर्यान्नृलोकंत्रिदिवौकसाम् ॥ ३७ ॥ उद्धृत्य पृथि
वींछिंद्यामनंतंनखराग्रकैः ॥ ब्रह्मामांवारयामाससांत्वयन्प्रियभाषितैः ॥ ३८ ॥ अन्यथाराक्षस
मृतेनारक्षंजगतीतले ॥ सूर्याचन्द्रमसौभूत्वातिथिग्रणयनंत्वहम् ॥ ३९॥ बलाहकत्वमिंद्रत्वंपृथ्वी
सेकादिकाःक्रियाः॥कुर्यांयमत्वंवह्नित्वंवरुणत्वंधनेशताम् ॥ ४० ॥ इत्येवंबहुधागर्जन्नाजगामांति
कंहरेः ॥ सेनाध्यक्षाराक्षसेंद्राराज्ञासार्द्धंसमागताः ॥ ४१ ॥ नानाप्रहरणोपेतानानारथपदातिनः ॥
एकैकस्यापिपर्याप्ताजगतीनेतिमन्महे॥ ४२ ॥ केषांचिदपिनामानिभारद्वाजनिबोधमे ॥ कोटीशो

मनसः पूर्णःशलःपालोहलीमुखः ॥ ४३ ॥ पिच्छलःकौणपश्चक्रःकालवेगःप्रकालकः ॥ हिरण्यबा
हुःशरणःकक्षकःकालदन्तकः ॥ ४४ ॥ पुच्छाण्डकोमंडलकःपिंडसेक्तारभेणकः ॥ उच्छिखः
करभोभद्रोविश्वजेताविरोहणः ॥ ४५ ॥ शिलीशलकरोमूकः सुकुमारः प्रेषणः ॥ मुद्गरःशशरो
माचसुरोमाचमहाहनुः ॥ ४६ ॥ पारावतः पारियात्रःपांडुरोहरिणः कृशः ॥ विहंगःशरभोदक्षः
प्रमोदः सहतापनः ॥ ४७ ॥ कृकरःकुंडरोवेणीवेणीस्कंधःकुमारकः ॥ वाहुकःशंखवेगश्चधूर्तकः
पातपातकौ ॥ ४८ ॥ शंकुकर्णःपिठरकःकुटीरमुखसेचकौ ॥ पूर्णांगदःपूर्णमुखः प्रभाषः शकुलि
र्हरिः ॥ ४९ ॥ अमाहिठःकामठकः सुषेणोमानसोव्ययः ॥ भैरवोमुंडदेवांगःपिशंगश्चोडपालकः
॥ ५० ॥ ऋषभोवेगवान्नामपिंडारकमहाहनू ॥ रक्तांगः सर्वसारंगः समृद्धःपाटवासकौ ॥ ५१ ॥
वराहकोरावणकः सुचित्रश्चित्रवेगिकः ॥ पराशरस्तरुणिकोमणिस्कंधस्तथारुणिः ॥ ५२ ॥
सेनाध्यक्षामहाब्रह्मन्कीर्तिताः कीर्तिवर्धनाः ॥ प्राधान्येनवहुत्वात्तुनसर्वेपरिकीर्तिताः ॥ ५३ ॥
नशक्याः परिसंख्यातुंयेयुद्धायसमागताः ॥ नीलरक्तासिताघोरामहाकायामहावलाः ॥ ५४ ॥
सप्तशीर्षाद्विशीर्षाश्चपञ्चशीर्षास्तथापरे ॥ कालानलमहाघोराहुताशसमविग्रहाः ॥ ५५ ॥ ३३
महाकायामहावेगाः शैलशृंगसमुच्छ्रयाः ॥ योजनायामविस्तीर्णाद्वियोजनसमुच्छ्रयाः ॥ ५६ ॥

कामरूपाः कामवलादीप्तानलसमत्विषः ॥ अन्येचवहवः शूराः शूलपट्टिशधारिणः ॥ ५७ ॥ दि
व्यप्रहरणोपेतानानावेषविभूषिताः ॥ शृणुनामानिचान्येषांयेन्येरावणसैनिकाः ॥५८॥ शंकुकर्णो
निकुंभश्चपद्मःकुमुदएवच॥ अनन्तोद्वादशभुजस्तथाकृष्णोपकृष्णकौ॥५९॥घ्राणश्रवाःकपिस्कं
धः कांचनाक्षोजलन्धमः ॥अक्षसंतर्दनोब्रह्मन्कुनदीकस्तमोभ्रकृत्॥६०॥एकाक्षोद्वादशाक्षश्चतथैवै
कजराभिधः॥सहस्रवाहुर्विकटोव्याघ्राख्यःक्षितिकंपनः॥ ६१ ॥पुण्यनामानुनामाचसुवक्त्रःप्रियद
र्शनः॥परिश्रितःकोकनदःप्रियामाल्यानुलेपनः॥६२॥अजोदरोगजशिराः स्कंधाक्षःशतलोचनः॥
ज्वालाजिह्वःकरालश्चसितकेशोजटीहरिः॥६३॥चतुर्दंष्ट्रोष्ठजिह्वश्चमेघनादःपृथुश्रवाः ॥विकृताक्षो
धनुर्वक्त्रोजाठरोमारुताशनः ॥ ६४॥ उदराक्षोरथाक्षश्चवज्रनाभोवसुप्रभः॥समुद्रवेगोविप्रेंद्रशैलकं
पीतथैवच ॥ ६५ ॥ वृषमेषप्रवाहश्चतथानंदोपनंदकौ ॥ धूम्रश्वेतःकलिङ्गश्चसिद्धार्थोवरदस्तथा
॥ ६६ ॥ प्रियकश्चैकनन्दश्चवहुवीर्यःप्रतापवान् ॥ आनन्दश्चप्रमोदश्चस्वस्तिकोध्रुवकस्तथा ॥
॥ ६७ ॥ क्षेमवाहुःसुवाहुश्चसिद्धपात्रश्चसुव्रतः ॥ गोव्रजःकनकापीडोमहापारिषदेश्वरः ॥ ६८ ॥
गायनोदमनश्चैवबाणःखड्गश्चवीर्यवान् ॥ वैतालीगतितालीचतथाकथकवातिकौ ॥ ६९ ॥ हंसजः
पंकदिग्धांगः समुद्रोन्मादनश्चह ॥ रणोत्कटःप्रहासश्चश्वेतसिद्धश्चनन्दकः ॥७०॥ एतेपुरारावणसै

न्यपालानानायुधप्राहरणारणेषु ॥ हंसेषुमेषेषुंवृषेषुवीरारामंप्रतस्थुःकृतसिंहनादाः॥७१॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकाण्डेरावणसैन्यनिर्याणंनामाष्टादशःसर्गः १८॥
रावणस्यौरसाःपुत्राःसहराक्षसपुंगवैः॥नानाप्रहरणोपेतादुद्रुवूराघवंरणे ॥ १ ॥ नामान्येषांप्रवक्ष्या
मिभारद्वाजशृणुष्वमे ॥ कालकंठःप्रभाषश्चतथाकुम्भाण्डकोपरः ॥ २ ॥ कालकक्षःशितश्चैवभूत
लोन्मथनस्तथा ॥ यज्ञबाहुःप्रबाहुश्चदेवयाजीचसोमपः ॥ ३ ॥ मज्जालश्चमहातेजाःक्रथःक्राथोव
सुव्रतः॥तुहरश्चतुहारश्चचित्रदेवश्चवीर्यवान् ॥ ४॥मधुरःसुप्रसादश्चकिरीटश्चमहाबलः ॥ वसनोमधु
वर्णश्चकलशोदरएवच॥५॥धर्मदोमन्मथकरःसूचीवक्रश्चवीर्यवान् ॥श्वेतवक्त्रःसुवक्त्रश्चचारुवक्त्र
श्चपाण्डुरः ॥६ ॥दण्डबाहुःसुबाहुश्चरजःकोकिलकस्तथा ॥ अचलःकालकाक्षश्चबालेशोबालभक्ष
कः॥७॥संचानकःकोकनदोगृध्रपत्रश्चजम्बुकः ॥ लोहाजवक्त्रोजवनःकुम्भवक्त्रश्चकुम्भकः॥८॥
मुंडग्रीवश्चकृष्णौजाहंसवक्रश्चकुंजरः॥एतेरावणपुत्राश्चमहावीर्यपराक्रमाः९बाहुशब्दैःसिंहनादैःपूर
यंतोदिशोदश॥एषांसैन्यसहस्राणांसहस्राण्यर्बुदानिच १०नानाकृतिवयोरूपाविविधायुधपाणयः॥
कूर्मकुक्कुटवक्त्राश्चसर्पजम्भकवक्त्रकाः॥११॥गोमायुमुखवक्त्राश्चशशोलूकमुखास्तथा ॥खरोष्ट्रव

१ भारूढाइतिशेषः ।

दनाश्चैववराहवदनास्तथा॥१२मनुष्यमेषवक्त्राश्चशृगालवदनास्तथा॥मार्जारशशवक्त्राश्चदीर्घव
क्त्राश्चकेचन।१३नकुलोलूकवक्त्राश्चकाकवक्त्रास्तथापरे॥आखुबभ्रुकवक्त्राश्चमयूरवदनास्तथा
॥१४॥मत्स्यमेषाननाश्चैवअजाविमहिषाननाः॥ऋक्षशार्दूलवक्त्राश्चद्वीपिसिंहाननास्तथा १५।भी
मागजाननाश्चैवतथानक्रमुखास्तथा।गोखरोष्ट्रमुखाश्चान्येवृषदंशमुखास्तथा॥१६॥महाजठरपादां
गास्तवकाक्षाश्चदुर्मुखाः॥पारावतमुखाश्चान्येतथावृषमुखाःपरे।१९कोकिलाभाननाश्चान्येश्येनति
त्तिरिकाननाः॥कृकलासमुखाश्चैवविरजोंबरधारिणः॥१८व्यालवक्त्राःशुकमुखाश्चंडवक्त्राःशुभान
नाः ॥ आशीविषाश्चीरधरागोनासावरणास्तथा ॥१९॥ स्थूलोदराःकृशांगाश्चस्थूलांगाश्चकृशोद
राः ॥ ऱ्हस्वग्रीवामहाकर्णानानाव्यालविभूषणाः ॥२०॥गजेंद्रचर्मवसनास्तथाकृष्णाजिनांबराः॥
स्कंधेमुखाद्विजश्रेष्ठतथाह्युदरतोमुखाः॥२१॥पृष्ठेमुखाहनुमुखास्तथाजंघामुखास्तथा ॥ पार्श्वान
नाश्चबहवोनानादेशमुखास्तथा ॥ २२॥तथाकीटपतङ्गानांसदृशास्यामहाबलाः ॥ नानाव्यालमु
खाश्चान्येबहुबाहुशिरोधराः ॥२३॥ नानावक्षोभुजाःकेचिद्भुजङ्गवदनाःपरे ॥ खड्गमुखावृकमुखा
अपरेगरुडाननाः ॥२४॥ चोलसंवृतगात्राश्चनानाफलकवाससः॥ नानावेषधराश्चान्येनाना।माल्या
नुलेपनाः ॥ २५॥ नानावस्त्रधराश्चान्येचर्मवाससएवच॥उष्णीषिणोमुकुटिनःकंबुग्रीवाःसुवर्चसः॥

॥ २६ ॥ किरीटिनःपंचशिखास्तथाकठिनमूर्द्धजाः ॥त्रिशिखाद्विशिखाश्चैवतथासप्तशिखाअपि॥
॥ २७ ॥ शिखंडिनोऽमुकुटिनोमुंडाश्चजटिलास्तथा ॥ चित्रमालाधराःकेचित्केचिद्रोमाननास्त
था ॥ २८ ॥ विग्रहैकवशानित्यमजेयाःसुरसत्तमैः ॥ कृष्णनिर्मांसवक्त्राश्चदीर्घपृष्ठानिरूदरा ॥
॥ २९ ॥ दीर्घपृष्ठाःस्थूलपृष्ठाःप्रलम्बोदरमेहनाः ॥ महाभुजाऱ्हस्वभुजाऱ्हस्वगात्राश्चवामनाः ॥
॥ ३० ॥ कुब्जाश्चऱ्हस्वजंघाश्चहस्तिकर्णशिरोधराः ॥ हस्तिनासाःकूर्मनासावृकनासास्तथापरे
॥ ३१ ॥ वारणेंद्रनिभाश्चान्येदीप्तिमंतःस्वलंकृताः ॥ पिंगाक्षाःशंकुकर्णाश्चवक्रनासास्तथापरे ॥
॥ ३२ ॥ पृथुदंष्ट्रामहादंष्ट्राःस्थूलोष्ठाहरिमूर्द्धजाः ॥ नानापादौष्ठदंष्ट्राश्चनानाहस्तशिरोधराः ॥
॥ ३३ ॥ नानाचर्मभिराच्छन्नानानावासाश्चसुव्रत ॥ हृष्टाःपरिपतंतिस्ममहापरिघबाहवः ॥
॥ ३४ ॥ दीर्घग्रीवादीर्घनखादीर्घपादशिरोभुजाः ॥ पिंगाक्षानीलकंठाश्चस्वर्णकर्णाश्चसुव्रत ॥
॥ ३५॥ वृकोदरनिभाःकेचित्केचिदंजनसंनिभाः॥श्वेताक्षालोहितग्रीवाःपिंगाक्षाश्चतथापरे॥३६॥
कल्माषावहवोविप्रचित्रवर्णाश्चकेचन ॥ चामरापीडकनिभाःश्वेतलोहितकान्तयः ॥ ३७ ॥ नाना
वर्णाःसुवर्णाश्चमयूरसदृशप्रभाः ॥ पाशोद्यतकराःकेचिद्व्यादितास्याःखराननाः ॥ ३८ ॥शतघ्नीच

१ विग्रहोयुद्धम् । २ दीर्घत्वमार्षं ।

क्रहस्ताश्चतथामुसलपाणयः ॥ असिमुद्गरहस्ताश्चदण्डहस्ताश्चकेचन ॥ ३९॥ गदाभुशुंडिहस्ता
श्चतथातोमरपाणयः ॥ आयुधैर्विविधैर्घोरैर्महात्मानोमहौजसः ॥ ४० ॥ महाबलामहावेगाअसं
ख्याताविनिर्ययुः ॥ घंटाजालपिनद्धांगाननृतुस्तेरणाजिरे ॥४१॥ कोटिशोविकृतरूक्षभाषिणोया
तुधानगणसैन्यपालकाः ॥ दुद्रुवूरघुकुलावतंसकंगृह्णधावहनपोथवादिनः ॥ ४२ ॥ इत्यार्षेश्रीम
द्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकाण्डेरावणपुत्रनिर्याणंनामएकोनविंशःसर्गः ॥ १९ ॥
धनूंषिचविधुन्वानस्ततोवैश्रवणानुजः ॥ कोयंकिमर्थमायातइतिचिंतापरोभवत् ॥ १॥ ततोगगन
संभूतावाणीसमुदपद्यत ॥ भोरावणमहावीर्यरामोयंसमुपागतः ॥ २॥ राघवोऽयमयोध्याराजाध
र्मस्वरूपधृक् ॥ लंकायांनिहतोयेनदाराकर्षीतवानुजः ॥३॥त्वद्वधार्थमिहायातोविभीषणवसुप्रदः
॥ भ्रातृभिर्वानरैर्ऋक्षैराक्षसैर्मानुषैर्यतः ॥ ४ ॥ श्रुत्वाह्यमानुषंवाक्यंरावणोलोकरावणः ॥ क्रोधमा
हारयामासद्विगुणंमुनिपुंगवः ॥५॥हन्यतांवध्यतामेषमानुषोरिपुसंज्ञितः ॥ ममविश्वजितःसाक्षाद्र
णायसमुपस्थितः ॥ ६ ॥ इत्युक्त्वाबाणजालानिचक्रपर्वततोमरान् ॥ चिक्षेपसहसारक्षःपुष्पकोप
रिसुव्रतः ॥ ७ ॥ राक्षसीसाचमूर्घोरावानरानृक्षमानुषान् ॥ चखादकांश्चिदपरान्पोथयामासदर्पिता

१ आर्षमेतत् ।

न ॥ ८ ॥ साचशाखामृगीसेनाराघवस्यचमानुषी॥रावणस्यानुगान्वीराञ्जघानबाणपर्वं तैः ॥ ९ ॥
तेन्योन्यवधमिच्छंतोयुयुधुःसैनिकोत्तमाः ॥ पेतुर्मम्लुश्चमुमुहूराक्षसावानरानराः ॥ १० ॥ततोरा
मोमहाबाहुर्भरतोलक्ष्मणस्तथा॥शत्रुघ्नोहनुमान्वीरःसुग्रीवोजांबवांस्तथा ॥ ११॥अन्येचनलनीला
द्याविभीषणपुरोगमाः॥युयुधुस्तेमहाघोरंमहाघोरेरणाजिरे ॥१२॥ निर्जग्मुश्चविनेदुश्चचिक्रीडुश्चैव
राक्षसाः ॥ जहृषुश्चमहात्मानःसंग्रामेष्वनिवर्तिनः॥ १३ ॥ उत्कृष्टास्फोटितैर्नादैश्चचालेवचमेदि
नी ॥ रक्षसांसिंहनादैश्चपरिपूर्णनभःस्थलम् ॥ १४॥ तेप्रायुध्यंतमुदिताराक्षसेंद्रामहाबलाः ॥ प्रय
युर्वानरानीकंसमुद्यतशिलायुधम् ॥ १५ ॥ युयोधराक्षसं सैन्यंनरराक्षसवानरैः ॥ हस्त्यश्वरथसंबा
धंकिंकिणीशतनादितम्॥ १६ ॥ नीलजीमूतसंकाशैःसमुद्यतशिलायुधैः ॥ दीप्तानलरविप्रख्यैर्नै
र्ऋतैःसर्वतोवृतम् ॥१७॥ तद्वीक्ष्यराक्षसबलंसंरब्धाश्चप्लवंगमाः॥क्रुद्धंतद्राक्षसं सैन्यंजघ्नुर्द्रुमशिला
युधैः ॥ १८॥ तेपादपशिलाशैलैस्तांचक्रुर्वृष्टिमुत्तमाम् ॥ वृक्षौघैर्वज्रसंकाशैर्हरयोभीमविक्रमाः॥
॥ १९ ॥ शिखरैःशिखराभांस्तेयातुधानानमर्दयन् ॥ निर्जघ्नुःसमरेक्रुद्धाहरयोराक्षसर्षभान् ॥२०॥
केचिद्रथगतान्वीरान्गजवाजिस्थितानपि ॥ निर्जघ्नुःसहसाप्लुत्ययातुधानान्प्लवंगमाः ॥ २१ ॥ शै

लशृंगनिभास्तेतुमुष्टिनिष्क्रांतलोचनाः ॥ वेपुःपेतुश्चनेदुश्चततोराक्षसपुंगवाः ॥२२॥ ततःशूलै
श्चवज्रैश्चविमुष्टैर्हरिपुंगवैः ॥ मुहूर्तेनावृताभूमिरभवच्छोणितप्लुता ॥२३॥ विकीर्णैःपर्वताग्रैश्चरक्षो
भिरुपमर्दितैः ॥ आक्षिप्ताःक्षिप्यमाणाश्चभग्नशेषाश्चवानराः ॥२४॥ रथेनरथिनंचापिराक्षसंराक्ष
सेनच ॥ हयेनचहयंकेचित्पिपिषुर्धरणीतले ॥ २५ ॥ वानरान्वानरैरेवजघ्नुर्घोराहिराक्षसाः ॥ रा
क्षसान्राक्षसैरेवापिपिषुर्वानरायुधि ॥ २६ ॥ आक्षिप्यचशिलाजघ्नूराक्षसावानरांस्तथा ॥ तेषामा
च्छिद्यशस्त्राणिजघ्नुस्तानपिवानराः ॥ २७ ॥ निर्जघ्नुःशैलशिखरैर्विभिन्नाश्चपरस्परम् ॥ सिंहनादं
विनेदुश्चरणेवानरराक्षसाः ॥ २८ ॥ छिन्नचर्मतनुत्राणाराक्षसावानरैःकृताः ॥ सुस्रावरुधिरं
तेभ्यःस्रवतःपर्वतादिव ॥ २९ ॥ तस्मिंस्तदासंयतिसंप्रवृत्तेकोलाहलेराक्षसराजधान्याम् ॥ संहृ
ष्यमाणेषुचवानरेषुनिपात्यमानेषुचराक्षसेषु ॥३०॥प्रभज्यमानेषुमहाबलेषुमहर्षयोभूतगणाश्चने
दुः ॥ तेनापिसर्वैहरयःप्रहृष्टाविनेदुराक्ष्वेडितसिंहनादैः ॥ ३१ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकी
येआदिकाव्ये अद्भु०संकुलंयुद्धंनामविंशतितमः सर्गः ॥ २० ॥
ततोरथंमारुततुल्यवेगमारुह्यशक्तिंनिशितांप्रगृह्य ॥ सरावणोरामबलंप्रहृष्टंविवेशमीनोहियथार्ण

१ मुष्टिमहारेणनिष्क्रांतलोचनाः २ आर्षः । ३ उपमावाक्ये आर्षमेकवचनम् ।

वौघम् ॥ १ ॥ सवानरान्हीनबलान्निरीक्ष्यघ्राणेनदीप्तेनरराजराजा ॥ एकक्षणेनेंद्ररिपुर्महात्मानिहं
तुमैच्छन्नरवानरांश्च ॥२॥ मनसाचिंतयामाससहस्रकंधरःस्वराट् ॥एतेक्षुद्राःसमायाताःप्राणांस्त्य
क्त्वाधनानिच ॥ ३ ॥ द्वीपांतरंमहत्प्राप्यममयुद्धाभिकांक्षिणः ॥ किंस्यान्ममहतैःक्षुद्रैर्नरराक्षस
वानरैः॥४॥यस्माद्देशात्समायातास्तंदेशंप्रापयाम्यहम् ॥ क्षुल्लकेषुशराघातंनप्रशंसंतिपंडिताः॥
॥ ५ ॥ इतिसंचिंत्यधनुषावायव्यास्त्रंयुयोजह ॥ तेनास्त्रेणनराऋक्षावानराराक्षसाहिते॥६॥यस्मा
द्यस्मात्समायातास्तंतंदेशंप्रयापिताः ॥ गलहस्तिकयाविप्रचोरान्राजभटाइव ॥ ७ ॥ तेसर्वेस्व
गृहंप्राप्ताअस्त्रवेगेनविस्मिताः॥क्वस्थिताःक्वसमायातामन्यतस्वप्नएवते[१]॥ ८ ॥ प्रलयानिलवेगेनअ
स्त्रेणवंचिताभृशम् ॥भरतोलक्ष्मणश्चापिशत्रुघ्नोहनुमांस्तथा॥९॥सुग्रीवनलनीलाद्याहरयोनिलरंह
सः ॥ विभीषणपुरोगाश्चराक्षसाःक्रूरविक्रमाः॥१०॥ वानराश्चनराऋक्षाराक्षसाअक्षताग्गृहम् ॥ प्रा
प्यातिविस्मिताःसर्वेशोचंतोराममेवहि॥ ११ ॥ पुष्करेपुष्पकेतिष्ठन्ससीतोराघवःपरम् ॥ आस्ते
स्मनास्त्रवेगोयंरामंचालयितुंक्षमः ॥ १२ ॥ महर्षयोपितत्रासन्किमेतदितिविस्मिताः ॥ सापि
सीतामहाभागातत्रास्तेस्मशुचिस्मिता ॥ १३ ॥ गंधर्वनगराकारंदृष्ट्वारामबलंमहत् ॥स्वस्तीति ३७

१ समायाताः अमन्यतेतिच्छेदःसंधिरार्षः ।

वादिनःसौम्यशांतिंजेपुर्महर्षयः ॥ १४ ॥ अंतरिक्षचराःसर्वेहाहाकारंप्रचक्रिरे ॥ देवाअग्निमुखावि
प्राःकिंकृतंरावणेनहि॥१५॥गरुडस्थोयदाविष्णूरावणंहंतुमागतः॥लीलयालवणांभोधौक्षिप्तोविष्णुः
सनातनः॥१६॥साट्टहासंविनद्योच्चैरक्षसावामपाणिना॥ततःप्रभृतिदेवाश्चगंधर्वाःकिन्नरानराः॥१७॥
गंधमस्यनगृह्णंतिशार्दूलस्येवजंबुकाः॥सोयंविष्णुर्दशरथाज्जातोदेवःसनातनः ॥१८॥ अस्माकंभा
गधेयेनरामोजयतुरावणम् ॥ परस्परंसुराःसर्वेवदंतोंतर्हिताःस्थिताः ॥१९॥ ननर्दचसहस्रास्यःक्षुद्रं
मत्वासराघवम्॥विसिस्मियेचरामोपितद्दृष्ट्वाकर्मदुष्करम् ॥ २० ॥ क्रोधमाहारयामासरावणस्यव
धंप्रति ॥ ततःकिलकिलाशब्दंचक्रूराक्षसपुंगवाः॥ २१ ॥ सराघवःपद्मपलाशलोचनोजज्वालकोपे
नद्विषज्जयेषणः॥रामंप्रहर्तुंनशशाकमेदिनीचकंपिरेवारिधयोग्रहाअपि ॥ २२ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामा
यणेवाल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेरामसैन्यविक्षेपणंनामएकविंशतितमःसर्गः ॥ २१ ॥
विनर्दंतंरिपुंदृष्ट्वारामःशत्रुनिबर्हणः ॥ जज्वालचसकोपेनरक्षसांसहजोरिपुः ॥ १ ॥ विचकर्षधनुः
श्रेष्ठंप्रलयानलसंनिभम्॥वेगेनबाणांश्चिक्षेपरक्षसांमर्मसुप्रभुः ॥ २ ॥ तिलशःखण्डयंतिस्मबाणारा
क्षसपुङ्गवान् ॥ कदाधनुषिसंधत्तेकदाविसृजतिप्रभुः ॥ ३ ॥ नान्तरंददृशेकैश्चिच्छिन्नाःस्युररयः
परम् ॥ जघानराक्षसान्रामोरुद्रःपशुगणानिव ॥ ४ ॥ तद्दृष्ट्वादुष्करंकर्मकृतंरामेणरावणः ॥ अ

नीकाग्रंसमासाद्ययुयुधेराघवेणहि॥५॥ रेरेराक्षससेनान्यःप्रेक्षकाइवतिष्ठत ॥अहमेकोहनिष्यामिनर
माकस्मिकंरिपुम्॥ ६ ॥ अद्यनिर्मानवांपृथ्वींनिर्देवंत्रिदिवंतथा ॥ करिष्याम्यहमेवैकःशोषयिष्या
मिवारिधीन् ॥ ७ ॥ पर्वतांश्चूर्णयिष्यामिपातयिष्यामिवैग्रहान् ॥ इत्युक्त्वाराक्षसश्रेष्ठोरामंयोद्धुम
थाह्वयत्॥ ८ ॥ त्वामद्यखड्गेनाच्छिद्यतर्पयिष्यामिचानुगान् ॥ नेयंलंकापुरीरामनाहंचदशकन्ध
रः ॥ ९ ॥ शिरस्तेपोथयिष्यामिगदयारघुनन्दन॥कपित्थमिवकाकुत्स्थकरीमदकलःकिल॥१०॥
इत्युक्त्वारावणोयुद्धंरामेणसहचारभत्॥तदभूद्वैरथंयुद्धंवलिवासवयोरिव॥११॥रावणंप्राप्यरामोपि
परंहर्षमुपागमत्॥तदभूदद्भुतंयुद्धंद्वयोर्वैरोमहर्षणम्॥१२॥रामस्यचमहाबाहोर्बलिनोरावणस्यच॥
गांधर्वेणचगांधर्वंदैवंदैवेनराघवः॥१३॥अस्त्रंराक्षसराजस्यजघानपरमास्त्रवित् ॥ अस्त्रयुद्धेचपरमो
रावणोराक्षसाधिपः ॥ १४ ॥ ससर्जपरमक्रुद्धःपन्नगास्त्रंसराघवे ॥ तेरावणधनुर्मुक्ताःशराःकांचनभू
षिताः ॥ १५ ॥ अभ्यवर्त्तंतकाकुत्स्थंसर्पाभूत्वामहाविषाः ॥ तेसर्पवदनाघोरावमंतोज्वलनंमुखैः
॥ १६ ॥ राममेवाभ्यवर्त्तंतव्यादितास्याभयावहाः ॥ तैर्वासुकिसमस्पर्शैर्दीप्तभोगैर्महाविषैः॥१७॥
दिशश्चविदिशश्चैवसमंतादावृताभृशम्॥रामःसंपततोदृष्ट्वापन्नगांस्तान्सहस्रशः॥१८॥सौपर्णमस्त्रंत
द्घोरंपुनःप्रावर्तयद्रणे ॥ रामेणचशरामुक्तारुक्मपुंखाःशिलाशिताः ॥ १९ ॥ सुपर्णाःकांचनाभूत्वा

विचेरुःसर्पशत्रवः ॥ तेताञ्छत्रुशराञ्जघ्नुःसर्परूपान्महाविषान् ॥ २० ॥ सुपर्णरूपारामस्यवि
शिखाःकामरूपिणः ॥ अस्त्रेप्रतिहतेक्रुद्धोरावणोराक्षसाधिपः ॥ २१ ॥ अभ्यवर्षत्तदारामंघोरा
भिश्चाश्मवृष्टिभिः ॥ ततःशरसहस्रेणपुनरक्लिष्टकारिणम् ॥ २२ ॥ रामबाणानभ्यहनद्घोराभिःश
स्त्रवृष्टिभिः ॥ विषेदुर्देवगंधर्वाश्चारणाःपितरस्तथा॥२३॥राममार्ततदादृष्ट्वासिद्धाश्चपरमर्षयः॥राम
चंद्रमसंदृष्ट्वाग्रस्तंरावणराहुणा ॥ २४ ॥ प्राजापत्यंचनक्षत्रंरोहिणींशशिनःप्रियाम् ॥ समाक्रम्यबु
धस्तस्थौप्रजानामहितेरतः ॥ २५ ॥ सधूमःपरिवृत्तोर्मिःप्रज्वलन्निवसागरः ॥ उत्पपाततदाक्रुद्धः
स्पृशन्निवदिवाकरम् ॥ २६ ॥ नष्टरूपश्चपरुषोमंदरश्मिर्दिवाकरः ॥ अदृश्यतकबंधांकःसमेतो
धूमकेतुना ॥ २७ ॥ ऋक्षाश्वखरनिर्घोषागगनेपुरुषाधमाः ॥ औत्पातिकानिनर्दंतःसमंतात्प
रिचक्रमुः ॥ २८ ॥ रामोपिबद्ध्वाभृकुटिंक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ क्रोधंचकारसुभृशंनिर्दहन्नि
वराक्षसम् ॥ २९ ॥ तस्यक्रुद्धस्यवदनंदृष्ट्वारामस्यधीमतः ॥ सर्वभूतानिवित्रेसुःप्राकंप
तमहीतदा ॥ ३० ॥ सिंहशार्दूलवाञ्छैलःप्रजज्वालाकुलद्रुमः ॥ बभूवचातिक्षुभितःसमु
द्रइवपर्व[1]सु ॥ ३१ ॥ लंकायांरावणवधेयंप्रायुंक्तशरंप्रभुः ॥ जग्राहतंशरंदीप्तंनिःश्वसंतमि

[1] पर्वस्विवेति संबंधः ।

वीरगम् ॥ ३२ ॥ यमस्मैप्रथमंप्रादादगस्त्योभगवानृषिः ॥ ब्रह्मदत्तंमहाबाणंयमाहयुधितद्ध
धे ॥ ३३ ॥ ब्रह्मणानिर्मितंपूर्णमिंद्रायामिततेजसा ॥ दत्तंसुरपतेःपूर्वंत्रैलोक्यजयकांक्षिणः ॥३४॥
यस्यवाजेषुपवनःफलेपावकभास्करौ ॥ शरीरमाकाशमयंगौरवेमेरुमंदरौ ॥ ३५ ॥ पर्वस्वपि
चविन्यस्तालोकपालामहौजसः ॥ धनदोवरुणश्चैवपाशहस्तस्तथांतकः ॥ ३६ ॥ जाज्वल्यमानं
वपुषासपुंखंहेमभूषितम् ॥ तेजसासर्वभूतानांकृतंभास्करवर्चसा ॥ ३७ ॥ सधूममिवकालाग्निंदी
प्यमानंरविंयथा ॥ रथनागाश्ववृंदानांभेदनंक्षिप्रकारिणम् ॥ ३८ ॥ परिघाणांसहस्राणांगिरीणां
चैवभेदनम् ॥ नानारुधिरसिक्तांगंमेदोदिग्धंसुदारुणम् ॥ ३९ ॥ कालाभंसुमहानादंनानाशक्ति
विनाशनम् ॥ शत्रूणांत्रासजननंसपक्षमिवपन्नगम् ॥ ४० ॥ काकगृध्रबकानांचगोमायुवृकरक्ष
साम् ॥ नित्यंभक्ष्यप्रदंयुद्धेराक्षसानांभयावहम् ॥ ४१ ॥ द्विषतांकीर्तिहरणंप्रकर्षकरमात्मनः ॥
अभिमंत्र्यततोरामस्तंमहेषुंमहाभुजः ॥ ४२ ॥ वेदप्रोक्तेनविधिनाकुण्डलीकृत्यकार्मुकम् ॥
सरावणायतंवेगाच्चिक्षेपशरमुत्तमम् ॥ ४३ ॥ ससायकोधनुर्मुक्तोहन्तुंरामेणरावणम् ॥ धूम
पूर्वप्रजज्वालप्राप्यवायुपथंमहान् ॥ ४४ ॥ तंवज्रमिवदुर्धर्षंवज्रपाणिविसर्जितम् ॥ कृतांत

१ पंचमहाबाणं ब्रह्मदत्तं माहेत्यन्वयः युधितद्धेतद्धधनिमित्तं ब्रह्मणानिर्मितमितिचान्वयः ।

कमिवावार्यंरावणोवीक्ष्यतत्पुरः॥४५॥हुंकृत्यकिलजग्राहबाणंवामेनपाणिना ॥ ततस्तंजानुनाकृ
ष्यबभंजराक्षसाधिपः ॥ ४६ ॥ भग्नेतस्मिञ्छरेरामोविमनाइवतस्थिवान् ॥ सहस्रकन्धरःक्रुद्धःक्षुर
प्रंगृह्यसायकम् ॥४७॥ विव्याधराघवंवक्षःसर्वप्राणेनराक्षसः ॥ वक्षोनिर्भिद्यसशरोरामस्यसुमहात्म
नः ॥४८॥भित्त्वामहींचसहसापातालतलमाविशत् ॥ततोरामोमहाबाहुःपपातपुष्पकोपरि॥४९॥
निःसंज्ञोनिश्चलश्वासोद्धाहाभूतानिचक्रिरे ॥ प्राकम्पतमहीसर्वासपर्वतवनाब्धिका ॥ ऋषयः
कांदिशीकास्तेहारामइतिवादिनः ॥ ५० ॥ दशतवदनोजितारिरुग्रोरणशिरसिप्रननर्तसानुमा
त्रः ॥ गगनतलगतानिपेतुरुल्काःप्रलयमिवापिचमेनिरेजनौघाः ॥ ५१ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवा
ल्मीकीयेआदिकाव्ये अद्भु० रामस्वप्नायितंनामद्वाविंशतितमः सर्गः ॥ २२ ॥ ॥ ॥
रामंतथाविधंदृष्ट्वामुनयोभयविह्वलाः ॥ हाहाकारंप्रकुर्वंतःशांतिंजेपुश्चकेचन ॥ १ ॥ तदातुसु
निर्भिर्दृष्टासीताप्रहसितानना ॥ वसिष्ठप्रमुखाःसर्वेसीतांप्रोचुर्महर्षयः ॥ २ ॥ सीतेक
थंश्राविताोयंरावणंराघवस्त्वया ॥ समुत्पन्नोविपाकोयंघोरोजनकनंदिनि ॥ ३ ॥ क्वगताभ्रातरः
सर्वेक्वगतावानरर्षभाः ॥ मंत्रिणःक्वगताभद्रेरामस्यकिमुपस्थितम् ॥ ४ ॥ श्रुत्वैतद्वचनंतेषांसु

१ राघवं राघवसंबंधि ।

नीनांभावितात्मनाम् ॥ रामंतथाविधंदृष्ट्वाशयानंपुष्पकोपरि ॥ ५ ॥ पुंडरीकनिभेनेत्रेनिमील्य
रणमूर्द्धनि ॥ आलिंग्यचोरसासुप्तप्रियामिवधनुःशरम् ॥ ६ ॥ नर्दंतंराक्षसंचापिमहाबलपराक्रम
म् ॥ साट्टहासंविनद्योच्चैःसीताजनकनंदिनी ॥ ७ ॥ स्वरूपंप्रजहौदेवीमहाविकटरूपिणी ॥ क्षु
त्क्षामाकोटराक्षीचचक्रभ्रमितलोचना ॥ ८ ॥ दीर्घजंघामहारावामुंडमालाविभूषणा ॥ अस्थिकिं
किणिकाभीमाभीमवेगपराक्रमा ॥ ९ ॥ खरस्वरामहाघोराविकृताविकृतानना ॥ चतुर्भुजादीर्घ
तुंडाशिरोलंकरणोज्ज्वला ॥ १० ॥ ललज्जिह्वाजटाजूटैर्मंडिताचण्डरोमिका ॥ प्रलयांभोदका
लाभाघंटापाशविधारिणी ॥ ११ ॥ अवस्कंद्यरथात्तूर्णंखड्गखर्परधारिणी ॥ श्येनींवरावणरथेपपा
तनिमिषान्तरे ॥ १२ ॥ शिरांसिरावणस्याशुनिमिषान्तरमात्रतः ॥ खड्गेनतस्यचिच्छेदसहस्राणां
हलीलया ॥ १३ ॥ अन्येषांयोद्धृवीराणांशिरांसिनखरेणहि ॥ भिन्नानिपातयामासभूमौतेषांदुरा
त्मनाम् ॥१४॥ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिजानकी ॥ खड्गेनचाच्छिनत्कांश्चित्क्रूरान्पादां
श्चचिच्छिदे ॥ १५॥ खण्डंखण्डंचकारान्यांस्तिलशःकांश्चिदेवहि ॥अन्त्राण्यन्यस्याचकर्षपादाघा
तेनकांश्चन॥ १६ ॥पार्श्वेननिजघानान्यान्पार्ष्णिनान्यानपोथयत्॥कांश्चिच्छरीरवातेनदृष्ट्वाप्यन्या

१ पुष्पकादित्यर्थः। स्स्मार पुष्पकंरथमित्यत्रपुष्पकेरथशब्दप्रयोगात्।

नपातयत्॥१७॥प्रलयंकुर्वतीसीताराक्षसानांभयंकरी॥निजघानाट्टहासेनकांश्चित्पृष्ठेद्विधाकरोत्॥
॥१८॥कांश्चित्केशान्समाकृष्यनिष्पिपेषमहीतले॥सरथान्सगजान्साश्वान्सगदान्सहतोमरान् १९
कांश्चिद्योधान्समाकृष्यमज्जयामासवारिधौ॥गलेचोद्बद्ध्यकेषांचित्प्राणाञ्जग्राहजानकी ॥ २० ॥
केषांचित्स्कंधआरुह्यशिरांस्युत्पाटितानिहि ॥ हुंकारेणाट्टहासेनकांश्चित्प्राणानहापयत् ॥२१॥
कांश्चित्प्रचूर्ण्यवदनंपशुमारममारयत् ॥ तान्सर्वांन्निमिषेणैवनिहत्यजनकात्मजा ॥ २२ ॥ ते
षामंत्रेणशिरसांमालाभिःकृतभूषणा ॥ रावणस्यशिरांस्युग्राण्यादायरणमूर्द्धनि ॥ २३ ॥
कंदुकक्रीडनंकर्तुंमनश्चक्रेमनस्विनी ॥ एतस्मिन्नंतरेतस्यारोमकूपेभ्यउद्गताः ॥ २४ ॥ मातरोवि
कृताकाराःसाट्टहासाःसमाययुः ॥ सहकंदुकलीलार्थंसीतयाताःसहस्रशः ॥ २५ ॥ तासांकासांचि
दाख्यास्येनामानिशृणुसुव्रत ॥ याभिर्व्याप्तास्त्रयोलोकाःकल्याणीभिश्चराचराः ॥ २६ ॥ प्रभाव
तीविशालाक्षीपालितागोनसीतथा ॥ श्रीमतीबहुलाचैवतथैवबहुपुत्रिका ॥ २७ ॥ अप्सुजाताच
गोपालीबृहदंबालिकातथा ॥ जयावतीमालतिकाध्रुवरत्नाभयंकरी ॥ २८ ॥ वसुदामासुदामाच
विशोकानंदिनीतथा ॥ एकचूडामहाचूडाचक्रनेमिश्चटीतमा ॥ २९ ॥ उत्तेजनीजयासेनाकमला
क्ष्यथशोभना ॥ शत्रुंजयातथाचैवक्रोधनाशलभीखरी ॥ ३० ॥ माधवीशुभ्रवक्त्राचतीर्थसेनीजटो

ज्वला ॥ गीतप्रियाचकल्याणीकद्रुरोमामिताशना ॥ ३१ ॥ मेघस्वनाभोगवतीसुभ्रूश्चकनका
वती ॥ अलाताक्षीवेगवतीविद्युज्जिह्वाचभारती ॥ ३२ ॥ पद्मावतीसुनेत्राचगंधराबहुयोजना ॥
सन्नालिकामहाकालीकमलाचमहाबला ॥ ३३ ॥ सुदामाबहुदामाचसुप्रभाचयशस्विनी ॥ नृत्य
प्रियापरानंदाशतोलूखलमेखला ॥ ३४ ॥ शतघंटाशतानंदाआनंदाभवतारिणी ॥ वपुष्मतीचन्द्र
सीताभद्रकालीसटामला ॥ ३५ ॥ झंकारिकानिष्कुटिकारामाचत्वरवासिनी ॥ सुमलासुस्तनव
तीवृद्धिकामाजयप्रिया ॥ ३६ ॥ धनदासुप्रसादाचभवदाचजनेश्वरी ॥ ऐडीभेडीसमेडीचवेताल
जननीतथा ॥ ३७ ॥ कंदूतिःकंदुकाचैववेदमित्रासुदेविका ॥ लम्बास्याकेतकीचैवचित्रसेनाच
लाचला ॥ ३८ ॥ कुक्कुटिकाशृंखलिकातथाशंकुलिकाहडा ॥ कन्दालिकाकालिकाकुंभिका
थशतोदरी ॥ ३९ ॥ उत्काथिनीजवेलाचमहावेगाचकंकिनी ॥ मनोजवाकटकिनीप्रघसापूतना
तथा॥४०॥खेशयाचातिद्रढिमाक्रोशनाथतडित्प्रभा॥मंदोदरीचतुंडीचकोटरामेघवाहिनी ॥४१॥
सुभगालंबिनीलंबाबहुचूडाविकत्थिनी॥ऊर्ध्ववेणीधराचैवपिंगाक्षीलोहमेखला॥४२॥पृथुवक्त्रामधु
लिहामधुकुंभातथैवच ॥ यक्षाणिकामत्सरिकाजरायुर्जर्जरानना ॥ ४३ ॥ ख्यातादहदहाचैवतथा
धमधमाद्विज ॥ खंडखंडापृथुश्रोणीपूषणामणिकुट्टिका ॥ ४४॥ अम्लोचाचैवनिम्लोचातथालंब

पयोधरा ॥ वेणुवीणाधराचैवपिंगाक्षीलोहमेखला ॥४५॥ शशोलूकमुखीहृष्टाखरजंघामहाजरा ॥
शिशुमारमुखीश्वेतालोहिताक्षीविभीषणा ॥ ४६ ॥ जटालीकाकामचरीदीर्घजिह्वाबलोत्कटा ॥
कालहिकायामालीकासुकुटासुकुटेश्वरी ॥ ४७ ॥ लोहिताक्षीमहाकायाहविष्पिंडाचपिंडिका ॥
एकत्वचासुकूर्माचकुल्लाकर्णीचकर्णिका ॥ ४८ ॥ सुरकर्णीचतुष्कर्णीकर्णप्रावरणातथा ॥ चतु
ष्पथनिकेताचगोकर्णीमहिषानना ॥ ४९ ॥ खरकर्णीमहाकर्णीभेरीस्वनमहास्वना ॥ शंखकुंभश्र
वाचैवभगदाचमहाबला ॥ ५० ॥ गणाचसुगणाचैवकामदान्यथकन्यका ॥ चतुष्पथरताचैवभूति
तीर्थान्यगोचरा ॥ ५१ ॥ पशुदाविभुदाचैवसुखदाचमहायशाः ॥ पयोदागोमहिषदासुविशालाच
तुर्भुजा॥५२॥प्रतिष्ठासुप्रतिष्ठाचरोचमानासुलोचना ॥ नौकर्णीमुखकर्णीचविशिरामंथिनीतथा ॥
॥५३॥एकवक्त्रामेघरवामेघवामाद्विरोचना ॥ एताश्चान्याश्चबहवोमातरःकोटिकोटिशः ॥ ५४ ॥
असंख्याताःसमाजग्मुःक्रीडितुंसीतयासह ॥ दीर्घवक्त्र्योदीर्घदंत्योदीर्घतुंड्योद्विजोत्तम ॥ ५५ ॥
सरसामधुराश्चैवयौवनस्थाःस्वलंकृताः ॥ माहात्म्येनचसंयुक्ताःकामरूपधरास्तथा ॥ ५६ ॥ नि
र्मांसगात्र्यःश्वेताश्चतथाकांचनसंनिभाः ॥ कृष्णमेघनिभाश्चान्याधूम्राश्चद्विजपुंगव ॥ ५७ ॥
अरुणाभामहाभागादीर्घकेश्यःसितांबराः ॥ ऊर्ध्ववेणीधराश्चैवपिंगाक्ष्योलंबमेखलाः ॥५८॥ लंबो

दर्यौलंबकर्ण्यस्तथालंबपयोधराः ॥ ताम्राक्ष्यस्ताम्रवर्णाश्चहर्यक्ष्यश्चतथापराः ॥ ५९ ॥ शत्रूणां
विग्रहेनित्यंभयदास्ताभवंत्यपि ॥ कामरूपधराश्चैवजवेवायुसमास्तथा ॥ ६० ॥ शिरांसिरक्ष
सांगृह्यगंडशैलोपमान्यपि॥चिक्रीडुःसीतयासार्द्धंतस्मिन्रणधरातले॥ ६१ ॥ मुंडमालाधराश्चैवका
श्चिन्मुंडविभूषणाः॥रणांगणेमहाघोरेगृध्रकंकशिवान्विते॥६२।मांसासृक्पंकिलेघोरेतत्रतत्रपुरोपमे
ननर्तजानकीदेवीघोरकालीमहाबला ॥ ६३ ॥ तदाचकंपेपृथिवीनौरिवानिलचालिता ॥ चेलुश्चभू
धराःसर्वेसमुद्राश्चचकंपिरे ॥ ६४ ॥ स्वर्गिणांचविमानानिखात्पेतुर्भयतोद्विज ॥ सूर्यस्यदुद्रुवुर्भी
तावाजिनोमुक्तरश्मयः॥ ६५ ॥यदानसेहेजानक्याभारंसोढुंवसुंधरा ॥ गंतुमैच्छतपातालंसीताप्र
दाग्रपीडिता ॥६६ ॥ अट्टहासेनसीतायामातॄणांहुंकृतेनच ॥ प्रलयंमेनिरेलोकाःकिमेतदितिविह्व
लाः ॥ ६७॥धरापातालगमनंवितर्क्यसुरसत्तमैः॥संप्रार्थितोमहादेवःस्वयमायाद्रणाजिरम् ॥६८॥
जानक्याःपादविन्यासेशवरूपधरोहरः ॥ आत्मानंस्तंभयामासधरणीधृतिहेतवे ॥ ६९ ॥ सर्व
भारसहोदेवःसीतापादतलेस्थितः ॥ शवरूपोविरूपाक्षःसुस्थिताभूद्धरातदा॥ ७० ॥ तथाप्युपरि
गालोकानस्थातुंसेहिरेक्षणम् ॥ सीतायाःपादशब्देनशिरसाहुंकृतेनच॥निःश्वासवातसंघातैर्दुःस्थि
ताभूर्भुवादयः ॥ ७१ ॥ धरणितनययायद्भीमनृत्यंधरण्यांकृतमिहमनसातच्चिंतयंतोद्विजेंद्राः ॥

जयतिजयतिसीतेत्याहुरिंद्रादिदेवाः सपदिभुवनभंगंमन्यमानाविषेदुः॥७२॥इत्यार्षेश्रीमद्रामायणे
आदिकाव्येवाल्मीकीयेअद्भुतोत्तरकांडेसहस्रवदनरावणवधोनामत्रयोविंशतितमःसर्गः ॥ २३ ॥
संरंभवेगंसीतायावीक्ष्यब्रह्मपुरोगमाः ॥ सलोकपालास्त्रिदशाऋषिभिःपितृभिःसह ॥ १ ॥ प्रसाद
यितुमुद्युक्ताःसीतांतेतुष्टुवुःसुराः ॥ कृतांजलिपुटादेवाःप्रणम्यचपुनःपुनः॥ २ ॥ब्रह्माद्याःस्तोतुमा
रब्धाःसीतांराक्षसनाशिनीम् ॥ यासामाहेश्वरीशक्तिर्ज्ञानरूपातिलालसा ॥ ३ ॥ अनन्यानिष्कले
तत्वेसंस्थितारामवल्लभा ॥ स्वाभाविकीचत्वन्मूलाप्रभाभानोस्तथामला॥ ४ ॥ एकासावैष्णवी
शक्तीरणेकोपाधिवेगतः ॥ परावरेणरूपेणक्रीडंतीरामसन्निधौ ॥ ५ ॥ सेयंकरोतिसकलंतस्याः
कार्यमिदंजगत् ॥ नकार्यंचापिकरणमीश्वरश्चेतिनिश्चयः ॥ ६ ॥ चतस्रःशक्तयोदेव्याःस्वरूपत्वे
नसंस्थिताः ॥ अधिष्ठानवशादस्याजानक्यारामयोषितः ॥ ७ ॥ शांतिर्विद्याप्रतिष्ठाचनिवृत्तिश्चे
तिताःस्मृताः ॥ चतुर्व्यूहस्ततोदेवःप्रोच्यतेपरमेश्वरः ॥ ८ ॥ अनयापरयादेवःस्वात्मानंदंसमश्नु
ते ॥ यत्त्वस्त्यनादिसंसिद्धमैश्वर्यमतुलंमहत् ॥ ९ ॥ त्वत्संबंधादवाप्तंतद्रामेणपरमात्मना ॥
सैषासर्वेश्वरीदेवीसर्वभूतप्रवर्तिका ॥ १० ॥ त्वयेदंभ्रामयेदीशोमायावीपुरुषोत्तमः ॥ सैषामाया
त्मिकाशक्तिःसर्वाकारासनातनी ॥ ११ ॥ वैश्वरूपंमहेशस्यसर्वदासंप्रकाशयेत् ॥ अन्या

श्वशक्तयोमुख्यास्त्वयादेविविनिर्मिताः ॥ १२ ॥ ज्ञानशक्तिःक्रियाशक्तिःप्राणशक्तिरितित्रयम् ॥
सर्वासामेवशक्तीनांशक्तिमंतोविनिर्मिताः ॥ १३ ॥ एकाशक्तिःशिवोप्येकःशक्तिमानुच्यतेशिवः ॥
अभेदंचानुपश्यंतियोगिनस्तत्वदर्शिनः ॥ १४॥शक्तयोजानकीदेवीशक्तिमंतोहिराघवः ॥ विशेषः
कथ्यतेचायंपुराणेतत्ववादिभिः ॥ १५ ॥ भोग्याविश्वेश्वरीदेवीरघूत्तमपतिव्रता ॥ प्रोच्यतेभगवा
न्भोक्तारघुवंशविवर्धनः ॥ १६॥ मंतारामोमतिःसीतामंतव्याचविचारतः ॥ एकंसर्वगतंसूक्ष्मंकूट
स्थमचलंध्रुवम्॥ १७॥योगिनस्तत्प्रपश्यंतितवदेव्याःपरंपदम्।।अनंतमजरंब्रह्मकेवलंनिष्कलंपरम्
॥१८॥योगिनस्तत्प्रपश्यंतितवदेव्याःपरंपदम् ॥ सात्वंधात्रीवपरमायानंदनिधिमिच्छताम्॥१९॥
संसारतापानखिलान्हरसीश्वरसंश्रयात्।।नेदानींभूतसंहारस्त्वयाकार्योमहेश्वरि ॥२०॥रावणंसगणं
हत्वाजगतांसुखमाहितम्॥किंपुनर्नृत्यकलयाजगत्संह्रियतेत्वया ॥२१॥एतच्छ्रुत्वाविशालाक्षीब्र
ह्मणोऽभ्यर्थनंवचः॥प्रीतासीतातदाप्राहब्रह्माणंसहदैवतम् ॥२२॥ पतिर्मेपुंडरीकाक्षःपुष्पकोपरिरा
घवः॥विद्धःक्षुरप्रेणहृदिशेतेमृतकवत्प्रभुः॥२३॥तस्मिन्नेवंस्थितादेवाःकिमिच्छामिजगद्धितम् ॥
ग्रासमेकंकरिष्यामिजगदेतच्चराचरम् ॥२४॥श्रुत्वैतद्वचनंदेव्याःसंरंभसहितंसुराः ॥ हाहाकारंप्रच
क्रुस्तेसंचचालचमेदिनी॥ २५ ॥ततोब्रह्मासुरैःसार्द्धंपुष्पकंरथमास्थितम्॥श्रीरामंग्राहयामासस्मृ

तिस्पृष्ट्वास्वपाणिना ॥ २६ ॥ उत्तस्थौचमहाबाहूरामःकमललोचनः ॥ ऐरावणसुदुष्टस्त्वमद्यम
द्वाणभेदितः ॥ २७ ॥ द्रक्ष्यस्याशुयमस्यास्यंभ्रुकुटीभीषणाकृतिः ॥ ब्रुवनेवंधनुर्गृह्यापश्यत्त्रि
दशान्पुरः ॥ २८ ॥ नापश्यज्जानकींतत्रप्राणेभ्योपिगरीयसीम् ॥ नृत्यंतींचापरांकालीमपश्यच्च
रणांगणे ॥२९॥ चतुर्भुजांललज्जिह्वांखड्गखर्परधारिणीम् ॥ शवरूपमहादेवहृत्संस्थांचदिगंबरा
म् ॥ ३० ॥ पिबंतींरुधिरंभीमांकोटराक्षींक्षुधातुराम् ॥ जगद्ग्रासेकृतोत्साहांमुंडमालाविभूषणा
म् ॥ ३१ ॥ भीमाकाराभिरन्याभिःक्रीडंतींरणमूर्द्धनि ॥ मुंडैराक्षसराजस्यखेलंतींकंदुकंमुदा
॥ ३२ ॥ प्रलयध्वांतधाराभांसदाघर्घरनादिनीम् ॥ अन्त्रमुण्डकरोद्यक्षकृतमालांचलत्पदाम् ॥
॥ ३३ ॥ कबन्धात्राक्षसानाञ्चतयासहविनृत्यतः॥ रथवाजिगजानाञ्चशकलानिव्यलोकयत् ३४॥
नैकोपिराक्षसोयत्रकरपादशिरोयुतः ॥ कबन्धायेचनृत्यंतितेषांपादाःप्रतिष्ठिताः ॥ ३५ ॥ कबन्धं
रावणस्यापिनृत्यन्तंचव्यलोकयत् ॥ तद्दृष्ट्वासुमहाघोरंप्रेतराजपुरोपमम् ॥ ३६ ॥ कालींचवी
क्ष्यनृत्यंतींमातृभिःसहितांद्विज ॥ पपातहस्ताद्रामस्यवेपतःसशरंधनुः॥३७ ॥भयाच्चनिमिमीला
शुरामःपद्मविलोचने ॥ इत्येवंविस्मितन्दृष्ट्वाब्रह्मोवाचरघूत्तमम् ॥३८॥ त्वांदृष्ट्वाविह्वलंसीताक्रुद्धं
चापिचरावणम् ॥ रथादवस्कंद्यसतीपपातरणमूर्द्धनि ॥ ३९॥ भीमांचमूर्तिमालंब्यरोमकूपाच्चमा

तृकाः ॥ निर्मायताभिःसहिताहत्वारावणमग्रतः॥४०॥ रक्षसांनिधनंकृत्वानृत्यंतीयंव्यवस्थिता॥
अनयासहितोरामसृजस्यवसिहंसिच ॥ ४१ ॥ नानयारहितोरामकिंचित्कर्तुमपिक्षमः ॥ इतिबोध
यितुंसीताचकारतदर्निंदिता ॥ ४२ ॥ पश्यैतांजानकीरामत्यजभीतिंमहाभुज ॥ निर्गुणांसगुणां
साक्षात्सदसव्द्यक्तिवर्जिताम्॥४३॥इत्येतद्द्रुहिणवचोनिशम्यरामःश्रुतिसुखमात्महितंपराभिमर्दि ॥
शुचमनुविजहौविचार्यकिंचिज्जनकसुतामनुपश्यतिस्मपश्चात् ॥ ४४ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवा
ल्मीकीयेआदिकाव्येअद्भुतोत्तरकाण्डेरामाश्वासनंनामचतुर्विंशतितमःसर्गः ॥ २४ ॥ ॥छ॥
ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वारामःकमललोचनः ॥ प्रोन्मील्यशनकैरक्षिवेपमानोमहाभुजः ॥ १॥ प्रणम्यशि
रसाभूमौतेजसाचापिविह्वलः ॥ भीतःकृतांजलिपुटःप्रोवाचपरमेश्वरीम् ॥ २॥ कात्वंदेविविशाला
क्षिशशांकावयवांकिते ॥ नजानेत्वांमहादेवियथावद्ब्रूहिपृच्छते ॥ ३ ॥ रामस्यवचनंश्रुत्वाततः
सापरमेश्वरी ॥ व्याजहाररघुव्याघ्रंयोगिनामभयप्रदा ॥४ ॥ मांविद्धिपरमांशक्तिंमहेश्वरसमाश्रया
म् ॥ अनन्यामव्ययामेकांयांपश्यन्तिमुमुक्षवः॥५॥अहंवैसर्वभावानामात्मासर्वांतराशिवा ॥शाश्व
तीसर्वविज्ञानासर्वमूर्तिप्रवर्तिका ॥६॥अनंतानंतमहिमासंसारार्णवतारिणी ॥ दिव्यंददामितेचक्षुः
पश्यमेपदमैश्वरम् ॥ ७॥ इत्युक्त्वाविररामैषारामोपश्यच्चतत्पदम्॥कोटिसूर्यप्रतीकाशंविश्वक्तेजो

निराकुलम् ॥८॥ज्वालावलिसहस्राढ्यंकालानलशतोपमम्॥दंष्ट्राकरालंदुर्द्धर्षंजटामंडलमंडितम्॥
॥ ९ ॥ त्रिशूलवरहस्तञ्चघोररूपंभयावहम् ॥ प्रशाम्यत्सौम्यवदनमनंतैश्वर्यसंयुतम् ॥ १० ॥
चंद्रावयवलक्ष्माढ्यंचंद्रकोटिसमप्रभम् ॥ किरीटिनंगदाहस्तंनूपुरैरुपशोभितम् ॥ ११ ॥ दिव्य
माल्यांबरधरंदिव्यगंधानुलेपनम् ॥ शंखचक्रकरंकाम्यंत्रिनेत्रंकृत्तिवाससम् ॥ १२ ॥ अंतःस्थंचां
डवाह्यस्थंवाह्याभ्यंतरतःपरम् ॥ सर्वशक्तिमयंशांतंसर्वाकारंसनातनम् ॥ १३ ॥ ब्रह्मेंद्रोपेंद्रयोगीं
द्रैरीड्यमानपदांबुजम् ॥ सर्वतःपाणिपादंतत्सर्वतोक्षिशिरोमुखम् ॥ १४ ॥ सर्वमावृत्त्यतिष्ठंतं
ददर्शपदमैश्वरम् ॥ दृष्ट्वाचतादृशंरूपंदिव्यंमाहेश्वरंपदम् ॥ १५ ॥ तयैवचसमाविष्टःसरामोहृत
मानसः ॥ आत्मन्याधायचात्मानमोंकारंसमनुस्मरन् ॥ १६ ॥ नाम्नामष्टसहस्रेणतुष्टावपर
मेश्वरीम् ॥ ॐसीतोमापरमाशक्तिरनंतानिष्कलामला ॥१७॥ शांतामाहेश्वरीनित्याशाश्वती १०
परमाक्षरा ॥ अचिंत्याकेवलानंताशिवात्मापरमात्मिका॥१८॥ अनादिरव्ययाशुद्धादेवात्मा २०
सर्वगोचरा ॥ एकानेकविभागस्थामायातीतासुनिर्मला ॥ १९ ॥ महामाहेश्वरीशक्तामहादेवीनिरं
जना ॥ काष्ठा ३० सर्वांतरस्थाचचिच्छक्तिरतिलालसा ॥ २० ॥ जानकीमिथिलानंदाराक्षसां

१ पुंस्त्वमार्षं एवमेवोत्तरत्रविशेषणद्वये बोध्यम् ।

तविधायिनी ॥ रावणांतकरीरम्यारामवक्षःस्थलालया॥२१॥उमासर्वात्मिका ४० विद्याज्योती
रूपाऽयुताक्षरी ॥ शांतिप्रतिष्ठासर्वेषांनिवृत्तिरमृतप्रदा ॥ २२ ॥ व्योममूर्तिर्व्योममयीव्यो
माधारा ५० च्युतालता ॥ अनादिनिधनायोषाकारणात्माकलाकुला ॥ २३ ॥ नंदप्रथ
मजानाभिरमृतस्यांतसंश्रया ॥ प्राणेश्वरप्रिया ६० मातामहीमहिषवाहना ॥ २४ ॥ प्राणेश्वरी
प्राणरूपाप्रधानपुरुषेश्वरी ॥ सर्वशक्तिःकलाकाष्ठाज्योत्स्नेंदो७०र्महिमास्पदा ॥ २५ ॥ सर्वका
र्यनियंत्रीचसर्वभूतेश्वरेश्वरी ॥ अनादिरव्यक्तगुणामहानंदासनातनी ॥ २६ ॥ आकाशयोनिर्योग
स्थासर्वयोगेश्वरेश्वरी ८० ॥ शवासनाचितांतःस्थामहेशीवृषवाहना ॥ २७ ॥ बालिकातरुणी
वृद्धावृद्धमाताजरातुरा ॥ महामाया ९० सुदुष्पूरामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ २८ ॥ संसा
रयोनिःसकलासर्वशक्तिसमुद्भवा ॥ संसारसारादुर्वारादुर्निरीक्ष्यादुरासदा १०० ॥
॥ २९ ॥ प्राणशक्तिःप्राणविद्यायोगिनीपरमाकला ॥ महाविभूतिर्दुर्धर्षामूलप्रकृतिसम्भ
वा ॥ ३० ॥ अनाद्यनन्तविभवापरात्मापुरुषोबली ॥ ११० ॥ सर्वस्थित्यंतकरणीसुदुर्वाच्यादुर
त्यया ॥ ३१ ॥ शब्दयोनिःशब्दमयीनादाख्यानादविग्रहा ॥ प्रधानपुरुषातीताप्रधानपुरुषात्मि
का ॥ ३२ ॥ पुराणी १२० चिन्मयीपुंसामादिःपुरुषरूपिणी ॥ भूतांतरात्माकूटस्थमहापुरुषसं

ज्ञिता ॥ ३३ ॥ जन्ममृत्युजरातीतासर्वशक्तिसमन्विता ॥ व्यापिनीचानवच्छिन्ना१३०प्रधानासु
प्रवेशिनी ॥ ३४ ॥ क्षेत्रज्ञाशक्तिरव्यक्तलक्षणामलवर्जिता ॥ अनादिमायासंभिन्नात्रितत्वाप्रकृति
र्गुणः १४० ॥ ३५ ॥ महामायासमुत्पन्नातामसीपौरुषंध्रुवा ॥ व्यक्ताव्यक्तात्मिकाकृष्णारक्ताशुक्ला
प्रसूतिका ॥ ३६ ॥ स्वकार्या १५० कार्यजननीब्रह्मास्याब्रह्मसंश्रया ॥व्यक्ताप्रथमजाब्राह्मीमहती
ज्ञानरूपिणी ॥ ३७ ॥ वैराग्यैश्वर्यधर्मात्माब्रह्ममूर्ति १६० र्हृदिस्थिता ॥ जयदाजित्वरीजैत्रीजय
श्रीर्जयशालिनी ॥ ३८ ॥ सुखदाशुभदासत्याशुभा १७० संक्षोभकारिणी॥अपांयोनिःस्वयंभूति
र्मानसीतत्वसंभवा ॥ ३९ ॥ ईश्वराणीचशर्वाणीशंकरार्द्धशरीरिणी ॥ भवानीचैवरुद्राणी १८० म
हालक्ष्मीरथांबिका ॥ ४० ॥ माहेश्वरीसमुत्पन्नाभुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ सर्वेश्वरीसर्ववर्णानित्यामुदित
मानसा॥४१॥ब्रह्मेंद्रोपेंद्रनमिताशंकरेच्छानुवर्तिनी १९० ॥ ईश्वरार्द्धासनगतारघूत्तमपतिव्रता ॥
॥ ४२ ॥ सकृद्विभावितासर्वासमुद्रपरिशोषिणी ॥ पार्वतीहिमवत्पुत्रीपरमानंददायिनी ॥ ४३ ॥
गुणाढ्यायोगदा २०० योग्याज्ञानमूर्तिर्विकाशिनी ॥सावित्रीकमलालक्ष्मीःश्रीरनंतोरसिस्थिता॥
॥ ४४ ॥ सरोजनिलयाशुभ्रायोगनिद्रा २१० सुदर्शना ॥ सरस्वतीसर्वविद्याजगज्ज्येष्ठासुमंगला॥
॥ ४५॥वासवीवरदावाच्याकीर्तिः सर्वार्थसाधिका२२० ॥वागीश्वरीसर्वविद्यामहाविद्यासुशोभना॥

॥४६॥ गुह्यविद्यात्मविद्याचसर्वविद्यात्मभाविता॥ स्वाहाविश्वंभरी २३० सिद्धिःस्वधामेधाधृतिः
श्रुतिः ॥ ४७ ॥ नाभिःसुनाभिःसुकृतिर्माधवीनरवाहिनी २४० ॥ पूजाविभावरीसौम्याभगिनीभोग
दायिनी ॥ ४८ ॥ शोभावंशकरीलीलामानिनीपरमेष्ठिनी २५० ॥ त्रैलोक्यसुंदरीरम्यासुं
दरीकामचारिणी ॥ ४९ ॥ महानुभावमध्यस्थामहामहिषमर्दिनी ॥ पद्ममालापापहरा
विचित्रमुकुटानना ॥ ५० ॥ कांता २६० चित्रांबरधरादिव्याभरणभूषिता ॥ हंसाख्याव्योम
निलयाजगत्सृष्टिविवर्द्धिनी ॥ ५१ ॥निर्यंत्रामंत्रवाहस्थानंदिनीभद्रकालिका॥आदित्यवर्णा२७०
कौमारीमयूरवरवाहिनी ॥ ५२ ॥ वृषासनगतागौरीमहाकालीसुरार्चिता ॥ अदितिर्नियतारौद्रीप
द्मगर्भा २८० विवाहना ॥ ५३ ॥ विरूपाक्षीलेलिहानामहासुरविनाशिनी ॥ महाफलानवद्यांगीका
मपूराविभावरी ॥ ५४ ॥ विचित्ररत्नमुकुटाप्रणतर्द्धिविवर्द्धिनी २९० ॥ कौशिकीकर्षिणीरात्रि
स्त्रिदशार्त्तिविनाशिनी ॥ ५५ ॥ विरूपाचसुरूपाचभीमामोक्षप्रदायिनी ॥ भक्तार्त्तिनाशिनीभव्या
३०० भवभावविनाशिनी ॥ ५६ ॥ निर्गुणानित्यविभवानिःसारानिरपत्रपा ॥ यशस्विनीसामगीति
र्भवांगनिलयालया ॥ ५७ ॥ दीक्षा ३१० विद्याधरीदीप्तामहेंद्रविनिपातिनी ॥ सर्वातिशायिनीवि
द्यासर्वशक्तिप्रदायिनी ॥ ५८॥ सर्वेश्वरप्रियातार्क्षीसमुद्रांतरवासिनी ॥ अकलंकानिराधारा ३२०

नित्यसिद्धानिरामया ॥ ५९ ॥ कामधेनुर्वेदगर्भाधीमतीमोहनाशिनी ॥ निःसंकल्पानिरातंकाविन
याविनयप्रदा ३३० ॥ ६० ॥ ज्वालामालासहस्राढ्यादेवदेवीमनोन्मनी ॥ उर्वीगुर्वीगुरुःश्रेष्ठासगु
णाषड्गुणात्मिका ॥ ६१ ॥ महाभगवती ३४० भव्यावसुदेवसमुद्भवा॥महेंद्रोपेंद्रभगिनीभक्तिगम्य
परायणा ॥ ६२ ॥ ज्ञानज्ञेयाजरातीतावेदांतविषयागतिः ॥ दक्षिणा ३५० दहनाबाह्यासर्वभूत
नमस्कृता ॥६३॥ योगमायाविभावज्ञामहामोहामहीयसी॥सत्यासर्वसमुद्भूतिर्ब्रह्मवृक्षाश्रया३६०
मतिः ॥ ६४ ॥ बीजांकुरसमुद्भूतिर्महाशक्तिर्महामतिः ॥ ख्यातिःप्रतिज्ञाचित्संविन्महायोगेंद्रशा
यिनी ॥ ६५ ॥ विकृतिः ३७० शांकरीशास्त्रीगंधर्वयक्षसेविता ॥ वैश्वानरीमहाशालादेवसेनागुह
प्रिया ॥ ६६ ॥ महारात्रीशिवानंदाशची ३८० दुःस्वप्ननाशिनी ॥ पूज्याऽपूज्याजगद्धात्रीदु
र्विज्ञेयस्वरूपिणी ॥ ६७ ॥ गुहांबिकागुहोत्पत्तिर्महापीठामरुत्सुता ॥ हव्यवाहांतरा
३९० गार्गीहव्यवाहसमुद्भवा ॥ ६८ ॥ जगद्योनिर्जगन्माताजगन्मृत्युर्जरातिगा ॥
बुद्धिर्मांताबुद्धिमतीपुरुषांतरवासिनी ४०० ॥ ६९ ॥ तपस्विनीसमाधिस्थात्रिनेत्रादिवि
संस्थिता ॥ सर्वेंद्रियमनोमातासर्वभूतहृदिस्थिता ॥७०॥संसारतारिणीविद्याब्रह्मवादिमनोलया॥
ब्रह्माणीबृहती४१० ब्राह्मीब्रह्मभूताभयावनिः ॥ ७१ ॥ हिरण्मयीमहारात्रिः संसारपरिवर्तिका ॥

सुमालिनीसुरूपाचतारिणीभाविनी ४२० प्रभा ॥७२ ॥ उन्मीलनीसर्वसहासर्वप्रत्ययसाक्षिणी ॥
तपिनीतापिनीविश्वाभोगदाधारिणीधरा ४३० ॥ ७३ ॥ सुसौम्याचंद्रवदनातांडवासक्तमानसा॥
सत्वशुद्धिकरीशुद्धिर्मलत्रयविनाशिनी॥७४॥जगत्प्रियाजगन्मूर्तिस्त्रिमूर्तिरमृताश्रया४४०॥निरा
श्रयानिराहारानिरंकुशरणोद्भवा॥७५॥चक्रहस्ताविचित्रांगीस्त्रग्विणीपद्मधारिणी ॥ परापरविधान
ज्ञामहापुरुषपूर्वजा ॥ ७६ ॥ विद्येश्वरप्रिया ४५० विद्याविद्युज्जिह्वाजितश्रमा ॥विद्यामयीसहस्त्रा
क्षीसहस्त्रश्रवणात्मजा ॥ ७७ ॥ सहस्त्ररश्मिपद्मस्थामहेश्वरपदाश्रया ॥ ज्वालिनी ४६० सद्मना
व्यातातैजसीपद्मरोधिका ॥ ७८॥ महादेवाश्रयामान्यामहादेवमनोरमा॥व्योमलक्ष्मीःसिंहरथाचे
कितान्यमितप्रभा ४७० ॥ ७९ ॥ विश्वेश्वरीविमानस्थाविशोकाशोकनाशिनी ॥ अनाहताकुं
डलिनीनलिनीपद्मवासिनी ॥८०॥ शतानंदासतांकीर्तिः ४८० सर्वभूताशयस्थिता॥ वाग्देवता
ब्रह्मकलाकलातीताकलावती ॥ ८१ ॥ ब्रह्मर्षिर्ब्रह्महृदयाब्रह्मविष्णुशिवप्रिया ॥ व्योमशक्तिःक्रि
याशक्ति ४९० जनशक्तिःपरागतिः ॥ ८२ ॥ क्षोभिकारौद्रिकाभेद्याभेदाभेदविवर्जिता ॥ अभि
न्नाभिन्नसंस्थानावंशिनीवंशहारिणी ५०० ॥ ८३ ॥ गुह्यशक्तिर्गुणातीतासर्वदासर्वतोमुखी ॥
भगिनीभगवत्पत्नीसकलाकालकारिणी ॥८४॥ सर्ववित्सर्वतोभद्रा ५१० गुह्यातीतागुहावलिः॥

प्रक्रियायोगमाताचगंधाविश्वेश्वरेश्वरी ॥ ८५ ॥ कपिलाकपिलाकांताकनकाभाकलांतरा ॥
॥ ५२० ॥ पुण्यापुष्करिणीभोक्त्रीपुरंदरपुरःसरा ॥ ८६ ॥ पोषणीपरमैश्वर्यभूतिदाभूतिभूष
णा ॥ पंचब्रह्मसमुत्पत्तिः परमात्मात्मविग्रहा ॥ ८७ ॥ नर्मोदया ५३० भानुमतीयोगिज्ञेयाम
नोजवा ॥ वीजरूपा रजोरूपावशिनीयोगरूपिणी ॥ ८८ ॥ सुमंत्रामंत्रिणीपूर्णा ५४० ल्हा
दिनीक्लेशनाशिनी ॥ मनोहरीमनोरक्षीतापसीवेदरूपिणी ॥ ८९ ॥ वेदशक्तिर्वेदमातावेदविद्या
प्रकाशिनी ॥ योगेश्वरेश्वरी ५५० मालामहाशक्तिर्मनोमयी ॥ ९० ॥ विश्वावस्थावीरमुक्तिर्विद्यु
न्मालाविहायसी ॥ पीवरीसुरभीवंद्या ५६० नंदिनीनंदवल्लभा ॥ ९१ ॥ भारतीपरमानन्दापरा
परविभेदिका॥सर्वप्रहरणोपेताकाम्याकामेश्वरेश्वरी ॥ ९२ ॥ अचिंत्याऽचिंत्यमहिमा ५७० दुर्ले
खाकनकप्रभा ॥ कूष्मांडीधनरत्नाढ्यासुगन्धागन्धदायिनी ॥ ९३ ॥ त्रिविक्रमपदोद्भूताधनुष्पा
णिःशिरोहया ॥ सुदुर्लभा ५८० धनाध्यक्षाधन्यापिंगललोचना ॥ ९४ ॥ भ्रांतिःप्रभावतीदीप्तिः
पंकजायतलोचना ॥ आद्याहृत्कमलोद्भूतापरामाता ५९० रणप्रिया ॥ ९५ ॥ सत्क्रियागिरिजा
नित्यशुद्धापुष्पनिरंतरा ॥ दुर्गाकात्यायनीचंडीचर्चिकाशांतविग्रहा ६०० ॥ ९६ ॥ हिरण्यवर्णा
रजनीजगन्मंत्रप्रवर्तिका ॥ मंदराद्रिनिवासाचशारदास्वर्णमालिनी ॥ ९७ ॥ रत्नमालारत्नगर्भा

पृथ्वीविश्वप्रमाथिनी ६१० ॥ पद्मासनापद्मनिभानित्यतुष्टाऽमृतोद्भवा ॥ ९८॥धुन्वतीदुष्प्रकंपा
चसूर्यमाताद्दषद्वती ॥ महेंद्रभगिनीमाया ६२० वरेण्यावरदर्पिता ॥ ९९ ॥ कल्याणीकमला
रामापञ्चभूतवरप्रदा ॥ वाच्यावरेश्वरीनन्द्यादुर्जया ६३० दुरतिक्रमा ॥ १०० ॥ कालरात्रिर्महा
वेगावीरभद्रहितप्रिया ॥ भद्रकालीजगन्माताभक्तानांभद्रदायिनी ॥ १०१ ॥ करालापिंगलाका
रानामवेदा ६४० महानदा ॥ तपस्विनीयशोदाचयथाध्वपरिवर्तिनी ॥ १०२ ॥ शंखिनीपद्मिनी
सांख्यासांख्ययोगप्रवर्तिका ॥ चैत्रीसंवत्सरा ६५० रुद्राजगत्संपूरणींद्रजा ॥ १०३ ॥ शुंभारिः
खेचरीखस्थाकंबुग्रीवाकलिप्रिया ॥ खरध्वजाखरारूढा ६६० पराध्यांपरमालिनी ॥ १०४ ॥
ऐश्वर्यरत्ननिलयाविरक्तागरुडासना ॥ जयंतीहृद्गुहारम्यासत्ववेगागणाग्रणीः ॥ १०५ ॥ संकल्प
सिद्धा ६७० साम्यस्थासर्वविज्ञानदायिनी ॥ कलिकल्मषहंत्रीचगुह्योपनिषदुत्तमा ॥ १०६ ॥
नित्यदृष्टिस्मृतिर्व्याप्तिःपुष्टिस्तुष्टिः ६८० क्रियावती ॥ विश्वामरेश्वरेशानाभुक्तिर्मुक्तिःशिवामृ
ता ॥ १०७ ॥ लोहितासर्वमाताचभीषणावनमालिनी ६९० अनन्तशयनाऽनाद्यानर
नारायणोद्भवा ॥ १०८ ॥ नृसिंहीदैत्यमथिनीशंखचक्रगदाधरा ॥ संकर्षणसमुत्पत्तिरंबि
कोपांतसंश्रया ॥ १०९ ॥ महाज्वालामहामूर्तिः ७०० सुमूर्तिःसर्वकामधुक्॥ सुप्रभासुतरांगौरी

धर्मकामार्थमोक्षदा ॥ ११० ॥ भ्रूमध्यनिलयाऽपूर्वाप्रधानपुरुषावली॥महाविभूतिदा ७१० मध्या
सरोजनयनाऽसना ॥ १११ ॥ अष्टादशभुजानाद्यानीलोत्पलदलप्रभा ॥ सर्वशक्त्यासमारूढाध
र्मीधर्मानुवर्जिता ॥ ११२ ॥ वैराग्यज्ञाननिरतानिरालोका ७२० निरिंद्रिया॥ विचित्रगहनाधीरा
शाश्वतस्थानवासिनी ॥ ११३ ॥ स्थानेश्वरीनिरानंदात्रिशूलवरधारिणी।।अशेषदेवतामूर्तिर्देवता
परदेवता ७३० ॥ ११४ ॥ गणात्मिकागिरेःपुत्रीनिशुंभविनिपातिनी ॥ अवर्णावर्णरहितानिर्व
र्णाबीजसंभवा ॥ ११५ ॥ अनन्तवर्णाऽनन्यस्थाशंकरी ७४० शान्तमानसा॥ अगोत्रागोमतीगो
प्त्रीगुह्यरूपागुणांतरा॥११६॥ गोश्रीगव्यप्रियागौरीगणेश्वरनमस्कृता ॥ सत्यमात्रा ७५० सत्य
सन्धात्रिसन्ध्यासंधिवर्जिता ॥११७॥ सर्ववादाश्रयासांख्यासांख्ययोगसमुद्भवा ॥ असंख्येयाऽप्रमे
याख्याशून्याशुद्धकुलोद्भवा ७६० ॥ ११८ ॥ बिंदुनादसमुत्पत्तिः शंभुवामाशशिप्रभा ॥विसंगा
भेदरहितामनोज्ञामधुसूदनी ॥ ११९ ॥ महाश्रीःश्रीसमुत्पत्तिः ७७० स्तमःपारेप्रतिष्ठिता ॥
त्रितत्त्वमाताविविधासुसूक्ष्मपदसंश्रया ॥ १२० ॥ शांत्यतीतामलातीतानिर्विकारानिराश्रया ॥
शिवाख्याचित्रनिलया ७८० शिवज्ञानस्वरूपिणी॥१२१ ॥ दैत्यदानवनिर्मात्रीकाश्यपीकालक
र्णिका ॥ शास्त्रयोनिःक्रियामूर्तिश्चतुर्वर्गप्रदर्शिता ॥ १२२ ॥ नारायणीनवोद्भूताकौमुदी ७९०

लिंगधारिणी ॥ कामुकीललितातारापरापरविभूतिदा ॥१२३॥ परांतजातमहिमावडवावामलोच
ना ॥ सुभद्रादेवकी ८०० सीतावेदवेदांगपारगा ॥ १२४ ॥ मनस्विनीमन्युमातामहामन्यु
समुद्भवा ॥ अमृत्युरमृतास्वादापुरुहूतापुरुष्टुता ॥ १२५ ॥ अशोच्या८१० भिन्नविषयाहिरण्य
रजतप्रिया ॥ हिरण्याराजतीहैमीहेमाभरणभूषिता ॥ १२६ ॥ विभ्राजमानादुर्ज्ञेयाज्योतिष्टोम
फलप्रदा ॥ महानिद्रा ८२० समुद्भूतिर्बलींद्रासत्यदेवता ॥ १२७ ॥ दीर्घाककुद्मिनीविद्या
शांतिदाशांतिवर्द्धिनी ॥ लक्ष्म्यादिशक्तिजननीशक्तिचक्रप्रवर्तिका ॥ १२८ ॥ त्रिशक्तिजननी
८३० जन्याषडूर्मिपरिवर्जिता ॥ स्वाहाचकर्मकरणीयुगांतदलनात्मिका ॥ १२९ ॥संकर्षणाजग
द्धात्रीकामयोनिःकीरीटीनी ॥ ऐंद्री ८४० त्रैलोक्यनमितावैष्णवीपरमेश्वरी ॥ १३० ॥प्रद्युम्नदयि
तादांतायुग्मदृष्टिस्त्रिलोचना ॥ महोत्कटाहंसगतिःप्रचण्डा ८५०चण्डविक्रमा ॥ १३१ ॥ वृषावे
शावियन्मात्राविंध्यपर्वतवासिनी ॥हिमवन्मेरुनिलयाकैलासगिरिवासिनी॥१३२ ॥ चाणूरहन्त्रीत
नयानीतिज्ञाकामरूपिणी॥८६०॥वेदविद्याव्रतरताधर्मशीलाऽनिलासना॥ १३३ ॥ अयोध्यानिल
यावीरामहाकालसमुद्भवा॥विद्याधरप्रियासिद्धाविद्याधरनिराकृतिः ॥ १३४ ॥ आप्यायंती ८७०
वहंतीचपावनीपोषणीखिला ॥मातृकामन्मथोद्भूतावारिजावाहनप्रिया ॥ १३५॥ करीषिणीस्वधा

वाणी ८८० वीणावादनतत्परा ॥ सेवितासेविकासेवासिनीवालीगरुत्मती ॥ १३६ ॥ अरुंधतीहिर
ण्याक्षीमणिदाश्रीवसुप्रदा ८९०॥वसुमतीवसोर्धारावसुंधरासमुद्भवा ॥१३७॥ वरारोहावराहांचव
पुःसङ्गसमुद्भवा ॥ श्रीफलीश्रीमतीश्रीशाश्रीनिरासा ९०० हरिप्रिया ॥ १३८॥ श्रीधरीश्रीकरीकं
प्राश्रीधराईशवीरणी ॥ अनन्तदृष्टिरक्षुद्राधात्रीशाधनदप्रिया ९१० ॥ १३९ ॥ निहंत्रीदैत्यसिंहा
नांसिंहिकासिंहवाहिनी ॥ सुसेनाचन्द्रनिलयासुकीर्तिश्छिन्नसंशया ॥ १४० ॥ बलज्ञाबलदावामा
९२० लेहिहानाऽमृताश्रवा ॥ नित्योदितास्वयंज्योतिरुत्सुकाऽमृतजीविनी ॥ १४१ ॥वज्रदंष्ट्राव
ज्रजिह्वावैदेहीवज्रविग्रहा ९३०॥ मंगल्यामङ्गलामालामलिनामलहारिणी ॥१४२॥ गान्धर्वीगारु
डीचान्द्रीकंबलाश्वतरप्रिया ॥ सौदामिनी ९४० जनानन्दाभ्रुकुटीकुटिलानना ॥ १४३ ॥ कर्णि
कारकराकक्षाकंसप्राणापहारिणी ॥ युगंधरायुगावर्त्तात्रिसंध्याहर्षवर्धिनी ॥ १४४ ॥ प्रत्यक्षदेव
ता ९५० दिव्यादिव्यगन्धादिवापरा ॥ शक्रासनगताशाक्रीसाध्वीनारीशवासना ॥ १४५ ॥
इष्टाविशिष्टा ९६० शिष्टेष्टाशिष्टाशिष्टप्रपूजिता ॥ शतरूपाशतावर्त्ताविनीतासुरभिः सुरा ॥
॥ १४६ ॥ सुरेंद्रमातासुद्युम्ना ९७० सुषुम्नासूर्यसंस्थिता ॥ समीक्षासत्प्रतिष्ठाचनिवृत्तिर्ज्ञानपा
रगा ॥ १४७ ॥ धर्मशास्त्रार्थकुशलाधर्मज्ञाधर्मवाहना ॥ धर्माधर्मविनिर्मात्री ९८० धार्मिकाणां

शिवप्रदा ॥१४८॥ धर्मशक्तिर्धर्ममयीविधर्माविश्वधर्मिणी ॥ धर्मांतराधर्ममध्याधर्मपूर्वाधनप्रिया ॥
॥ १४९ ॥ धर्मोपदेशा ९९० धर्मात्माधर्मलभ्याधराधरा ॥ कपालीशाकलामूर्तिःकलाकलितवि
ग्रहा ॥ १५० ॥ सर्वशक्तिविनिर्मुक्तासर्वशक्त्याश्रयाश्रया ॥ सर्वासर्वेश्वरी १००० सूक्ष्मासुसू
क्ष्मज्ञानरूपिणी ॥१५१॥ प्रधानपुरुषेशानामहापुरुषसाक्षिणी ॥ सदाशिवावियन्मूर्तिर्देवमूर्तिरमू
र्तिका १००८॥ १५२ ॥ एवंनाम्नांसहस्रेणतुष्टावरघुनंदनः ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वासीतांहृष्टतनूरु
हाम्॥१५३॥भारद्वाजमहाभागयश्चैतत्स्तोत्रमद्भुतम्॥पठेद्वापाठयेद्वापिसयातिपरमंपदम्१५४॥
ब्रह्मक्षत्रियविड्योनिर्ब्रह्मप्राप्नोतिशाश्वतम्॥शूद्रःसद्गतिमाप्नोतिधनधान्यविभूतयः ॥ १५५ ॥भवं
तिस्तोत्रमाहात्म्यादेतत्स्वस्त्ययनंमहत् ॥ मारीभयेराजभयेतथाचोराग्निजेभये ॥ १५६ ॥ व्या
धीनांप्रभवेघोरेशत्रूत्थानेचसंकटे॥अनावृष्टिभयेविप्रसर्वशांतिकरंपरम् ॥१५७॥यद्यदिष्टतमंयस्य
तत्सर्वंस्तोत्रतोभवेत् ॥ यत्रैतत्पठ्यतेसम्यक्सीतानामसहस्रकम् ॥१५८॥ रामेणसहितादेवीतत्र
तिष्ठत्यसंशयम्॥महापापातिपापानिविलयंयांतिसुव्रत ॥१५९॥इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीये
आदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडेसीतासहस्रनामस्तोत्रकथनंनामपंचविंशतितमःसर्गः ॥ २५ ॥ ॥
एवंनामसहस्रेणस्तुत्वासौरघुनंदनः॥भूयःप्रणम्यप्रीतात्माप्रोवाचेदंकृतांजलिः ॥ १ ॥ यदेतदैश्वरं

रूपंघोरंतेपरमेश्वरि ॥ भीतोऽस्मिसांप्रतंदृष्ट्वारूपमन्यत्प्रदर्शय ॥२॥ एवमुक्ताथसादेवीतेनरामेण
मैथिली ॥ संहृत्यदर्शयामासस्वंरूपंपरमंपुनः ॥३॥ कांचनांबुरुहप्रख्यंपद्मोत्पलसुगंधिकम् ॥सुने
त्रंद्विभुजंसौम्यंनीलालकविभूषितम्॥४॥रक्तपादांबुजतलंसुरक्तकरपल्लवम् ॥श्रीमद्विशालसद्वृत्तल
लाटतिलकोज्ज्वलम्॥५॥भूषितंचारुसर्वांगंभूषणैरभिशोभितम् ॥ दधानंसुरसांमालांविशालांहेम
निर्मिताम्॥६॥ईषत्स्मितंसुबिंबोष्ठंनूपुरांवरसंयुतम् ॥ प्रसन्नवदनंदिव्यमनंतमहिमास्पदम्॥७॥त
दीदृशंसमालोक्यरूपंरघुकुलोत्तमः॥भीतिंसंत्यज्यहृष्टात्माबभाषेपरमेश्वरीम्॥८॥अद्यमेसफलंज
न्मअद्यमेसफलंतपः ॥ यन्मेसाक्षात्त्वमव्यक्ताप्रसन्नादृष्टिगोचरा ॥९॥ त्वयासृष्टंजगत्सर्वंप्रधानाद्यं
त्वयिस्थितम्॥त्वय्येवलीयतेदेवित्वमेवचपरागतिः॥१०वदंतिकेचित्त्वामेवप्रकृतिंविकृतेःपराम् ॥
अपरेपरमात्मज्ञाःशिवेतिशिवसंश्रये ॥११॥त्वयिप्रधानंपुरुषोमहान्ब्रह्मातथेश्वरः॥अविद्यानियति
र्मायाकालाद्याःशतशोभवन्॥१२॥त्वंहिसापरमाशक्तिरनंतापरमेष्ठिनी ॥ सर्वभेदविनिर्मुक्तासर्वभे
दाश्रयानिजा ॥ १३॥ त्वामधिष्ठाययोगेशिपुरुषःपरमेश्वरीम् ॥ प्रधानाद्यंजगत्कृत्स्नंकरोतिविक
रोतिच॥१४॥ त्वयैवसंगतोदेवःस्वमानंदंसमश्नुते ॥ त्वमेवपरमानंदस्त्वमेवानंददायिनी॥१५॥

१ स्वकेनिस्येनिजंनिष्पित्यमरान्नित्या ।

त्वमेवपरमंव्योममहाज्योतिर्निरंजनम् ॥ शिवंसर्वगतंसूक्ष्मंपरंब्रह्मसनातनम् ॥१६॥त्वंशक्रःसर्वदे
वानांब्रह्माब्रह्मविदामपि॥ सांख्यानांकपिलोदेवोरुद्राणामसिशंकरः ॥१७॥आदित्यानामुपेंद्रस्त्वं
वसूनांचैवपावकः ॥ वेदानांसामवेदस्त्वंगायत्रीच्छंदसामपि ॥१८॥ अध्यात्मविद्याविद्यानांगती
नांपरमागतिः ॥ मायात्वंसर्वशक्तीनांकालःकलयतामपि ॥१९॥ ॐकारःसर्वगुह्यानांवर्णानांचद्वि
जोत्तमः ॥ आश्रमाणांगृहस्थस्त्वमीश्वराणांमहेश्वरः॥२०॥पुंसांत्वमेवपुरुषःसर्वभूतहृदिस्थितः॥
सर्वोपनिषदांदेविगुह्योपनिषदुच्यसे ॥ २१ ॥ ईशनंचासिभूपानांयुगानांकृतमेवच ॥ आदित्यःस
र्वमार्गाणांवाचांदेवीसरस्वती ॥ २२ ॥ त्वंलक्ष्मीश्चारुरूपाणांविष्णुर्मायाविनामपि ॥ अरुंधती
सतीनांत्वंसुपर्णःपततामसि ॥ २३ ॥ सूक्तानांपौरुषंसूक्तंज्येष्ठंसामचसामसु॥सावित्रीह्यसिजप्या
नांयजुषांशतरुद्रियम् ॥ २४ ॥ पर्वतानांमहामेरुरनंतोभोगिनामसि॥सर्वेषांत्वंपरंब्रह्मत्वन्मयंसर्व
मेवहि ॥ २५ ॥ रूपंतवाशेषकलाविहीनमगोचरंनिर्मलमेकरूपम् ॥ अनादिमध्यांतमनंतमाद्यंन
मामिसत्यंतमसःपरस्तात् ॥ २६ ॥ यदेवपश्यंतिजगत्प्रसूतिंवेदांतविज्ञानविनिश्चितार्थाः ॥
आनंदमात्रंपरमाभिधानंतदेवरूपंप्रणतोस्मिनित्यम् ॥ २७ ॥ अशेषसूत्रांतरसन्निविष्टंप्रधान ९१

१ अर्चिरादिमार्गाणाम् । २ कलाःकलनानिपरिच्छेदाइतियावत्कलसंख्याने यावत्परिच्छेदशून्यंअपरिच्छिन्नमितियावत ।

संयोगवियोगहेतुः॥तेजोमयंजन्मविनाशहीनंप्राणाभिधानंप्रणतोस्मिरूपम् ॥२८॥ आद्यंतहीनंज
गदात्मरूपंविभिन्नसंस्थंप्रकृतेःपरस्तात् ॥कूटस्थमव्यक्तवपुस्तवैवनमामिरूपंपुरुषाभिधानम् ॥
॥२९॥सर्वाश्रयंसर्वजगन्निधानंसर्वत्रगंजन्मविनाशहीनम् ॥नतोस्मितेरूपमणुप्रभेदमाद्यंमहत्त्वेपुरु
षानुरूपम्॥३०॥प्रकृत्यवस्थंत्रिगुणात्मबीजमैश्वर्यविज्ञानविरागधर्मैः॥समन्वितंदेविनतोस्मिरूपं
द्विसप्तलोकात्मकमंबुसंस्थम्॥३१॥विचित्रभेदंपुरुषैकनाथमनंतभूतैर्विनिवासितंते ॥नतोस्मिरूपं
जगदंडसंज्ञमशेषवेदात्मकमेकमाद्यम्३२॥स्वतेजसापूरितलोकभेदंनमामिरूपंरविमंडलस्थम् ॥
सहस्रमूर्द्धानमनंतशक्तिंसहस्रबाहुंपुरुषंपुराणम् ॥ शयानमंतःसलिलेतवैवनारायणाख्यंप्रणतोस्मि
रूपम् ॥ ३३ ॥ दंष्ट्राकरालंत्रिदशाभिवंद्यंयुगांतकालानलकल्परूपम् ॥ अशेषभूतांडविनाशहेतुं
नमामिरूपंतवकालसंज्ञम् ॥ ३४ ॥ फणासहस्रेणविराजमानंभुवस्तलेधिष्ठितमप्रमेयम् ॥ अशे
षभारोद्वहनेसमर्थंनमामितेरूपमनंतसंज्ञम् ॥ ३५ ॥ अव्याहतैश्वर्यमयुग्मनेत्रंब्रह्मात्मतानंदरस
ज्ञमेकम् ॥ युगांतशेषंदिविनृत्यमानंनतोस्मिरूपंतवरुद्रसंज्ञम् ॥ ३६ ॥ प्रहीणशोकंविमलं
पवित्रंसुरासुरैरर्चितपादयुग्मम् ॥ सुकोमलंदेविविशालशुभ्रंनमामितेरूपमिदंनमामि ॥ ३७ ॥
एतावदुक्त्वावचनंरघुराजकुलोद्वहः ॥ संप्रेक्षमाणोवैदेहींप्रांजलिःपार्श्वतोभवत् ॥ ३८ ॥

अथसातस्यवचनंनिशम्यजगतीपतेः ॥ सस्मितप्राहभतारंशृणुष्वेकंवचोमम ॥ ३९ ॥ गृहीतं
यन्मयारूपंरावणस्यवधायहि ॥ तेनरूपेणराजेंद्रवसामिमानसोत्तरे ॥ ४० ॥ प्रकृत्यानीलरूप
स्त्वंलोहितोरावणार्दितः॥नीललोहितरूपेणत्वयासहवसाम्यहम्॥ ४१ ॥ गृहाणचवरंराममत्तोयद
भिकांक्षितम्॥तच्छुत्वारावबोवीद्वःप्रतिश्रुत्यगिरौस्थितिम् ॥४२॥ भारद्वाजांशभागेनययाचेपरमे
श्वरीं॥देविसीतेमहाभागेदर्शितंरूपमैश्वरम् ॥ ४३ ॥ हृदयान्नापगच्छेत्तदितिमेदीयतांवरः ॥ भ्रा
तरोममकल्याणिवानराःसविभीषणाः॥ ४४॥सेनान्योममवैदेहिअयोध्यायोधमुख्यकाः ॥ पुनस्ते
संगताःसंतुमयारावणतर्जिताः॥४५॥एतस्मिन्नंतरेचाभूदाकाशेदुंदुभिस्वनः ॥पपातपुष्पवृष्टिश्चरा
मसीतोपरिद्विज ॥ ४६ ॥ प्रहस्यसीतापुनराहरामंतथेतिरामोपिविरिंचिमुख्यान् ॥ सतान्विसृ
ज्यप्रतिगृह्यसीतांगंतुंस्वकंदेशमसावियेष ॥ ४७ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिका
व्येअद्भुतोत्तरकाण्डेश्रीरामविजयोनामषड्विंशतितमः सर्गः ॥ २६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
रामस्तुपुष्पकारूढःसीतामालिंग्यबाहुना॥अयोध्यामगमद्वीरःकाकुत्स्थकुलनन्दनः ॥ १ ॥ रथने
मिस्वनंश्रुत्वारामदर्शनलालसाः ॥ भ्रातरोभरताद्यास्तेयोधमुख्याश्चतेतथा ॥ २ ॥ राममागतमा ९२
ज्ञायससीतंसऋषिव्रजम् ॥ प्रणेमुःसहसागत्यआनन्दाश्रुकणाकुलाः ॥ ३ ॥ वानरान्राक्षसान्सर्वा

नानाय्यस्वपुरंहिसः ॥ सर्वंतत्कथयामासरामःकमललोचनः ॥ ४ ॥ तच्छुत्वाविस्मिताःसर्वेसाधु
साध्वितिवादिनः ॥ सीतांतत्त्वेनविज्ञायरामंचमधुसूदनम् ॥५॥तदेवंचिंतयंतस्तेस्वंस्वंस्थानंययु
र्मुदा ॥ विसृष्टारामभद्रेणसांत्वपूर्वंमहात्मना ॥६॥ ऋषयश्चाभिनंद्यैनंससीतंरघुनन्दनम् ॥ आशी
र्भिर्वर्धयामासुर्ययुश्चापियथागतम् ॥७॥रामोपिसीतयासार्द्धंभ्रातृभिश्चमहात्मभिः ॥ चक्रेनिष्कंट
कांपृथ्वींदेवानांचमहद्धितम् ॥८॥ यज्ञान्बहुविधांश्चक्रेसरयूतीरउत्तमे ॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्ष
शतानिच ॥ किंचिदभ्यधिकंचैवरामोराज्यमकारयत ॥ ९ ॥देवकिन्नरगंधर्वाविद्याधरमहोरगाः ॥
रामंनमंतिसततंगुणारामंरमापतिम् ॥ १० ॥ एतत्तेकथितंभद्रभारद्वाजमहामते।।तेषुकिंचिदिहा
श्चर्यमुक्तंरामकथाश्रयम् ॥ ११ ॥ सर्वंनवक्तुमिच्छामिपुनरुक्तिभयाद्द्विज ॥ ब्रह्मणागोपितंतच्चअ
तोपिनतदुक्तवान् ॥ १२ ॥ अद्भुतोत्तरकाण्डेतत्कथितंवेदसंमितम् ॥ शृणोत्यधीतेयश्चैतत्सब्रह्म
परमाप्नुयात ॥ १३ ॥ श्लोकमेकंतदर्धंवाशृणुयाद्यश्चमानवः ॥ प्रातर्मध्याह्नयोगेवासयातिपरमांग
तिम् ॥ १४ ॥ पञ्चविंशतिसाहस्रंरामायणमधीत्ययत ॥ फलमाप्नोतिपुरुषस्तदस्यश्लोकमात्रतः
॥ १५ ॥ नश्रुतंनाप्यधीतंवायेनाश्रुतमिदंद्विज ॥ सगर्भान्निःसृतोनैवयथाभ्रूणस्तथैवसः ॥ १६ ॥
रामायणमिदंश्रुत्वानमातुर्जठरेविशेत ॥ वेदाश्चत्वारएकत्रतुलयाचेदमेकतः॥१७ ॥त्रिधात्रातुलि

तंशास्त्रंसर्वेदेवाग्रतोद्विज॥इदंतुसर्ववेदेभ्योगौरवादतिरिच्यते ॥१८॥ शक्रायस्वर्णदीतीरेपुराप्रृष्टो
हमब्रुवम् ॥ तदेवतवचाख्यातमद्भुतोत्तरकाण्डकम् ॥१९ ॥ रामायणंमहारत्नंब्रह्महृत्क्षीरधावभू
त् ॥ नारदान्तःसमासाद्यक्रमान्ममहृदिस्थितम्॥ २० ॥ तत्सर्वंब्रह्मणोलोकेनिःशेषमवतिष्ठते ॥
किंचिदुर्व्यांचपातालेत्रिदिवेशक्रसंनिधौ॥२१ ॥विरंचिर्नारदोहश्चत्रयएवास्यपारगाः ॥ चतुर्थोनो
पपद्येतबुद्धेदंसुस्थिरोभव ॥ २२ ॥ यदुक्तमद्भुतेकाण्डेपुनस्तेकथयाम्यहम् ॥ श्रीरामजन्मवृत्ता
न्तःश्रीमतीचरितंमहत् ॥ २३ ॥ दण्डकारण्यकस्थानांशोणितेनमहात्मनां ॥नारदस्यचशापेन
लक्ष्म्याश्चैवापराधतः॥२४ ॥ मंदोदरीगर्भनिष्ठावैदेहीजन्मचोक्तवान् ॥ रामस्यविश्वरूपश्चभार्ग
वेणचवीक्षितम् ॥ २५ ॥ ऋष्यमूकेहनुमताचतुर्बाहूरघूत्तमः ॥ दृष्टोभिक्षुस्वरूपेणसुग्रीवसख्य
मुक्तवान् ॥ २६ ॥ लक्ष्मणांगजतापेनशोषणंवारिधेःपुनः॥ प्राप्तराज्यस्यरामस्यमुनीनांसन्निधौत
था ॥२७॥ सीतायाःकथनंश्रुत्वासहस्रास्यस्यरक्षसः ॥ मानसोत्तरशैलेंद्रेस्थितिंज्ञात्वारघूद्वहः ॥
॥ २८ ॥ जगामपुष्करद्वीपंभ्रातृभिःसहवानरैः ॥ सीतायाऐश्वरंरूपंरावणस्यवधस्तथा ॥२९॥
अयोध्यागमनंरामस्यैषवृत्तान्तसंग्रहः॥वृत्तान्तसंग्रहंचापिपठित्वारामभक्तिमान् ॥ जायतेमुनिशा
र्दूलनात्रकार्याविचारणा ॥ ३० ॥ पठेद्यःयोरामचरित्रमेतत्पुनातिपापात्सुकृतंलभेत ॥ तीर्थाभिषे

कंसमरेजयश्चससर्वयज्ञस्यमहत्फलञ्च ॥३१॥ भजेतयोराममचिंत्यरूपमेकेनभावेनचभूमिपुत्रीम्
एतत्सुपुण्यंशृणुयात्पठेद्वाभूयोभवेन्नोजठरेजनन्याः ॥ ३२ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीये
आदिकाव्येअद्भुतोत्तरकांडे श्रीसीतारामयोरयोध्यागमनंनामसप्तविंशतितमःसर्गः ॥ २७ ॥

इदं पुस्तकं मुम्बय्यां श्रीकृष्णदासात्मजखेमराजेन स्वकीये"श्रीवें
कटेश्वराख्य" मुद्रणालये मुद्रितम् । श्रीविक्रमाब्दाः १९५६,
शालिवाहनशकाब्दाः १८२१.